

Пралетарыі ўсіх краін, аднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 19 ліпеня 1985 г. № 29 (3283) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

Сцежкамі роднага краю.

Фотазюд А. ГЛІНСКАГА.

Карэнае пытанне эканамічнай палітыкі партыі

Выдавецтва «Беларусь» выпусціла асобнай брашурай на беларускай мове даклад таварыша М. С. Гарбачова «Карэнае пытанне эканамічнай палітыкі

партыі», з якім ён выступіў 11 чэрвеня 1985 года на нарадзе ў ЦК КПСС па пытаннях паскарэння навукова-тэхнічнага прагрэсу.

ПЕРШАЙ РУСКАЙ РЭВАЛЮЦЫІ ПРЫСВЯЧАЕЦА

Рэвалюцыя 1905—1907 гадоў актывізавала дзейнасць працоўных і на тэрыторыі Беларусі. Паўсюдна адбываліся рэвалюцыйныя выступленні рабочых, за лепшую долю змагаліся сяляне, праходзілі хваляванні сярод навучэнцаў. Пра размах гэтай барацьбы, пра падзеі таго часу, што сталі састаўнай часткай першай расійскай рэвалюцыі, расказваюць шматлікія экспанаты выстаўкі, якая арганізавана навуковымі супрацоўнікамі Дзяржаўнага музея БССР.

Праведзена даволі карпатлівая работа, каб сабраць разам разнастайныя матэрыялы, якія даюць уяўленне аб тым, што адбывалася 80 гадоў назад. Значнае месца сярод іх займаюць экспанаты, што расказваюць аб паўстанні на браняносцы «Пачэміні». Аб падзеях, якія назаўсёды увайшлі ў гісторыю рэвалюцыйнай барацьбы, сваёй суровай мовай гавораць дакументальныя здымкі. На адным з іх — матрос-беларус А. Мазураў, што прымаў

актыўны ўдзел у самім паўстанні і ў сувязі з 50-годдзем рэвалюцыі 1905—1907 гг. быў узнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

Акрамя здымкаў, у экспазіцыі нямаюць энцэклапедыяў, гісторыяў, а таксама сатырычных часопісаў таго часу, што даюць мажлівасць адчуць і сам размах рэвалюцыйнай барацьбы, і ўсю вастрыню сутыкненняў паміж правячай вярхушкай і нізямі. У прыватнасці, уяўляюць цікавасць нумары часопісаў «Свобода», «Пулемет», «Карикатурны ліст С.-Пetersburga» і іншыя.

Расказваецца пра масава-палітычную дэманстрацыю рабочых і навучэнцаў моладзі, якую група РСДРП правяла ў Мінску ў лютым 1905 года, пра выступленні сялянства летам гэтага года ў розных раёнах, пра падзеі, што адбываліся ў наступныя гады. Экспануюцца энцэклапедыяў, гісторыяў, а таксама сатырычных часопісаў таго часу.

Ю. ЛІПАЧ.

3 ІМЕМ КУПАЛЫ ЗВЯЗАНА

У мінулыя нядзелю зноў ажылі малюнічыя мясціны паблізу Вязынкі — радзімы народнага песняра Беларусі Янкі Купалы. З Мінска і Маладзечна, Вільнюса і Радашковіч, іншых населеных пунктаў сабраліся прыхільнікі таленту творцы, які першым на ўвесь свет выказаў спрадвечнае жаданне беларусаў «людзьмі звацца». Па традыцыі тут праходзіла штогодняе купалаўскае свята паэзіі. На гэты раз яго арганізавалі супрацоўнікі Літаратурнага музея імя Янкі Купалы і аднаго з яго філіялаў, што знаходзіцца ў Вязынках. Адкрыў свята вядомы беларускі паэт, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Якуба Коласа Максім Лужанін. Ён адзначыў, што падобныя мерапрыемствы

у Вязынках праводзіцца ўжо больш дзесяці гадоў, а сёлетняе прысвячаецца 103-й гадавіне з дня нараджэння Янкі Купалы. Яно адметнае тым, што праходзіць у год 40-годдзя Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне, а менавіта ў час барацьбы з нямецка-фашысцкімі захопнікамі на ўсю моц раскрыліся сацыяльна-грамадзянскія якасці творчасці славянскага майстра, які верыў у перамогу над ворагам, заклікаў народ на змаганне з чужынцамі. М. Лужанін расказаў аб сваіх сустрэчах з Янкам Купалам і Якубам Коласам.

У свяце прынялі ўдзел і іншыя беларускія паэты. З хваляваннем слухалі прысутныя выступленні Кастуся Ціцкі і

Яўгена Мінлашэскага, Алеся Письмянкова і Леаніда Дранько-Майсюна, Мечыслава Шаковіча... Яны гаварылі аб неумірчасці творчай спадчыны Янкі Купалы, аб жыццёвасці яго традыцый, чыталі свае вершы, прысвечаныя песняру, а таксама творы, у якіх гучыць любоў да бацькоўскай зямлі, услаўляюцца сацыялістычнай рэчаіснасцю.

Заслужаны работнік культуры БССР, краязнавец В. Ляшчэвіч расказаў аб тым, што робіцца ў раёне па ўвекавечанай памяці Янкі Купалы, пра работу маладзечанскіх краязнаўцаў.

Свята завяршылася вялікім канцэртам калектываў мастацкай самадзейнасці.

К. ГАРБАЦЭВІЧ.

НА УЗДЗЕНШЧЫНЕ, ЛЯ КАЛЫСКІ МАЛЕНСТВА

З успамінамі пра П. Глебкі выступае Максім Лужанін.

Прыгожы ў гэтыя летнія дні вёска Вялікая Уса. Ціха плыве адразу ж за агародамі павольна Уса, крыху воддаль — лес, што запрашае ў свае цністыя шаты, а поруч дагледжаныя рупныя хлебавоскімі рукамі палеткі. Дарагія пейзажы, вабнасць якіх з ранняга маленства спазнаў выдатны беларускі паэт і вучоны, драматург і перакладчык, акадэмік Акадэміі навук БССР Пятро Глебкі.

Тут, на зямлі шчодрай і спеўнай, ля калыскі маленства з'явіліся яго першыя радкі, што адразу прывабілі прастаёй і разам з тым поўніліся агульначалавечым зместам, бо выражалі тое, што блізкае кожнаму.

Адсюль, з Вялікай Усы, пачынаюцца і любоў пазтава, і замілаванне. Каб адчуць вытокі яго творчасці, абавязкова трэба зазірнуць у гэтую невялікую вёску, якая падарыла роднай літаратуры свайго паэта. З хваляваннем праходзілі ціхімі вулачкамі Вялікай Усы пісьменнікі і вучоныя, што прыехалі на Уздзеншчыну, каб адзначыць 80-годдзе з дня нараджэння П. Глебкі.

Старэйшая сястра пісьменніка Вольга Федараўна з хваляваннем раскавала гасціям свайго брата: яго маленства, пра тое, як любіў ён бываць сярод землякоў, як заўсёды цікавіўся іх справамі. Гасці пабывалі ў Літвінскай сярэдняй школе, якая носіць імя паэта. Вучні і настаўнікі прысвяцілі жыцццю і творчасці земляка мемарыяльны паной-музей.

У кінатэатры «Настрычнік» ва Уздзе адбыўся ўрачысты вечар, прысвечаны юбілею П. Глебкі. Аб тым, наколькі любіць яго творчасць землякі, яскрава сведчыла перапоўненая зала: прыйшлі калгаснікі, рабочыя, настаўнікі, вучні.

Вечар адкрыў і вёў сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР В. Зуёнак. Зямля Уздзеншчыны, сказаў ён, шчодрая на таленты, і ў гэтым сузор'і адно з першых месц належыць Пятру Федаравічу Глебкі, з імем якога звязаны выдатны старонкі не толькі ў беларускай паэзіі, але і ў драматургіі, мовазнаўстве. У яго творчасці ўсё ішло ад народа, ад ведання і разумення яго дум і спадзяванняў, ад лю-

бові да чалавека і веры ў яго мужнасць, у яго незлічоныя сілы.

Сакратар Уздзенскага райкома партыі Г. Пранько ў сваім выступленні зазначыла, што многае з таго, аб чым П. Глебкі толькі марыў, што празорліва прадказваў у сваіх творах, сёння стала явай. І гэты добра відаць на прыкладзе Уздзеншчыны, якая колісь была бедным, забітым кутком, а цяпер стала раёнам развітой сельскай гаспадаркі, высокай культуры.

Гаворачы пра таварыша і сябра, старэйшына беларускай паэзіі М. Лужанін адначасова вяртаўся і ў гады свайго творчага юнацтва. Так ужо сталася, што пазычыны сцяжыны яго і П. Глебкі ішлі паруч. З першых жа сустрэч П. Глебкі ўразіў яго сваёй любоўю да літаратуры, жывой зацікаўленасцю да гісторыі, якія пазней выліліся ў сапраўднае энцыклапедычнае пазнанне жыцця і людзей, культуры свайго народа. Ён, зазначыў М. Лужанін, як бы ахінаў у сваю дабраць, у глыбіню свайго таленту, прыцягваў да сябе кожнага, каму пашчасціла з ім сустрэцца.

Намеснік дырэктара Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук

А. Фядосік нагадаў, як шмат зрабіў П. Глебкі па развіцці навуковай думкі ў рэспубліцы, як блізна працаваў ён у галіне мастацтвазнаўства, фальклорыстыкі.

Вядомы беларускі паэт М. Аўрамчык расказаў, як перад вайной ён сустрэўся ўпершыню з П. Глебкім, які быў захоплены ягонай апантанай любоўю да літаратуры, яго ўвагай да маладых, ягонай чуласцю, тантоўнасцю. Усё гэта добра знаёма кожнаму, хто сустрэўся з Пятром Федаравічам.

Сцішылася зала, калі пачуўся голас самага паэта, запісаны на магнітафонную стужку ў апошнія гады яго жыцця. Прагучалі вершы «Дні сучаснасці» і «Беларусь», прасякнутыя любоўю да бацькаўшчыны, напоўненыя услаўненнем сацыялістычнага ладу жыцця. А потым зноў былі выступленні і кожнае з іх давала нешта новае да вобліку П. Глебкі — творцы, чалавека, камуніста.

Намеснік дырэктара Інстытута мовазнаўства Акадэміі навук БССР А. Падлужны спыніў увагу прысутных на вялікай даследчыцкай рабоце П. Глебкі, адзначыў тое, што паспеў ён зрабіць у галіне лінгвістыкі.

На пачатку свайго творчага шляху з П. Глебкім сустрэўся і драматург А. Махнач, які тады працаваў загадчыкам Прысынаўскай сельскай бібліятэкі на Уздзеншчыне. Пятро Федаравіч быў першы, хто ўхваліў творы маладога аўтара, параўляў іму пісьма далей. З хваляваннем гаварыў А. Махнач аб гэтым. Гэтым жа ўважлівым і адначасова патрабавальным настаўнікам, старэйшым таварышам П. Глебкі быў і ад іншых пісьменнікаў. Паэт К. Цвірка адзначыў, што П. Глебкі, працуючы ў Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору, уважліва ставіўся да маладых навукоўцаў, паказваючы асабісты прыклад ва ўсім.

Са словам удзячнасці да пісьменніка, артыста і вучоных, якія прыехалі на Уздзеншчыну, каб урачыста адзначыць 80-годдзе з дня нараджэння славянскага земляка, звярнуўся настаўнік Літвінскай сярэдняй школы імя П. Ф. Глебкі П. Махнач.

Вечар закончыўся вялікім канцэртам, у якім прынялі ўдзел калектывы мастацкай самадзейнасці раёна, а таксама заслужаныя артысты БССР В. Шутава, Л. Барткевіч, іншыя выканаўцы.

А. ВІШНЕУСКІ.

Госці наведалі Літвінскую сярэдняю школу імя П. Ф. Глебкі. Фота Ул. КРУКА

УДЗЕЛЬНІКАМ ФЕСТЫВАЛЮ

Многія удзельнікі XII Сусветнага фестывалю моладзі і студэнтаў у Маскве — як дэлегаты, так і госці — пабываюць і ў нашай рэспубліцы, дзе пазнаёмяцца з жыццём працоўных, больш даведаюцца аб развіцці літаратуры і мастацтва. Дапамогу ў гэтым акажуць і выданні даведачна-інфармацыйнага, а таксама краязнаўчага характару, якія выходзілі раней, і тыя, што выпушчаны спецыяльна да свята.

Некаторыя з іх пабачылі свет у выдавецтве «Беларусь». Пра гераізм беларускага народа ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі, зверствы гітлераўцаў на акупіраванай тэрыторыі госці даведаюцца, пазнаёміўшыся з брашурай В. Раманюскага «Забывіцце не падлягае». На рускай, а таксама

на некалькіх замежных мовах выпушчана і ілюстраваная брашура «Савецкая Беларусь», якая мае шмат пазнаваўчага матэрыялу, што тычыцца розных аспектаў жыцця рэспублікі.

Працягваецца выпуск ілюстраваных брашур у серыі «Беларуская ССР». «Адукацыя, навука і культура» А. Вайкуля — чарговая ў ёй.

Цікавасць уяўляюць і выданні альбомнага плана. У іх змяшчаюцца на некалькіх мовах. Адзін з апошніх альбомаў, які выйшаў у выдавецтве, «Вялікая Айчынная вайна ў творчасці беларускіх мастакоў», складзены М. Ганчаровым. У ім змяшчаны разрадуныя лепшыя твораў, выкананыя вядучымі беларускімі майстрамі.

С. АРЭХАУ.

ЗАЛАТЫ ПРЫЗ—БЕЛАРУСКАМУ ФІЛЬМУ

Падведзены вынікі XIV Маскоўскага міжнароднага кінафестывалю. Сярод адзначаных залатымі прызамі — мастацкі фільм «Ідзі і глядзі» (сцэнарый

А. Адамовіча, рэжысёр Э. Клімаў) сумеснай вытворчасці кінастудый «Беларусьфільм» і «Масфільм».

НА АБЛАСНЫМ СЕМІНАРЫ

У пятнаццаты раз сабралася маладая творчая інтэлігенцыя Віцебшчыны на свой семінар, які сёлета супаў з днём нараджэння Янкі Купалы і праходзіў у малюнічых Ляўнах.

На семінар прыехала вялікая група маладых літаратараў, мастакоў, архітэктараў. У кожнага ўдзельніка — выдадзеныя ці падрыхтаваныя да выдання зборнікі вершаў і прозы, карціны, архітэктурныя праекты.

Заняткі на семінары вяліся па секцыях: літаратурнай, мастацкай, архітэктурнай.

Заняткі з літаратарамі вялі пісьменнікі М. Федзюковіч, У. Папковіч, А. Салтун, Д. Сімановіч.

Адбыўся «круглы стол» «Тваі

жыццёвая пазіцыя», удзельнікамі якога побач з літаратурнай моладдзю былі другі сакратар абласнога камітэта камсамола П. Шарэнда, загадчык аддзела прапаганды і культуры-масавых работ абкома ЛКСМБ А. Ласякін.

Удзельнікі семінара ўсклалі кветкі да помніка Янку Купалу, наведалі філіял Літаратурнага музея імя Янкі Купалы і правялі ў гэтым, дарагім усім людзям кутку другое традыцыйнае абласное свята паэзіі.

Адбылася літаратурная справаздача ў Палацы культуры Аршанскага льнокамбіната і перад калгаснікамі мясцовага калгаса імя Янкі Купалы.

І. ЗІМІН.

СПРАВАЗДАЧЫ ПЕРАД ГЛЕДАЧАМІ

Дзесяткі аршанцаў сталі нядуна гледачамі справаздачнага канцэрта ўдзельнікаў мастацкай самадзейнасці Дома культуры чыгуначнікаў імя С. М. Кірава.

Праграма аматараў сцэны была насычанай і разнастайнай: песні савецкіх кампазітараў, беларускія танцы і іншыя нумары.

З вялікім поспехам выступілі мужчынскі дуэт, самадзейныя артысты — слесар вагоннага дэпо В. Турынскі, кінамеханік З. Конташава і іншыя.

У калектыва мастацкай самадзейнасці гэта не першая суст-

рэча з гледачамі. Ён выступіў перад хлебавосамі калгаса імя Кірава, у доме адпачынку «Орша», а ў Дубровенскім раёне аматары сцэны былі гасцямі чыгуначнікаў станцыі Асінаўна, некалькіх гаспадаран.

Справаздачныя канцэрты перад працаўнікамі ў Оршы сталі традыцыйныя. У летнім тэатры парку культуры і адпачынку імя Ленінскага камсамола Беларусі выступілі ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці мясцанасервавага камбіната, завода «Легмаш», аўтагаспадаран горада.

І. КОГАН.

ГАСТРОЛІ ЗАВЯРШАЮЦА

Драмай В. Яжова «Салаўіная ноч» пачаў гастролі ў Бабруйску Днепрадзержынскі рускі музычна-драматычны тэатр. Гэты спектакль быў падрыхтаваны ўкраінскімі артыстамі да 40-годдзя Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Твор закрэпае пэўны маральныя аспекты высокай гуманнай місіі савецкага салдата, які крочыў на тэрыторыю Германіі вясной 1945 года.

Асноўнае ж месца ў рэпертуарнай афішы тэатра займае музыкальная камедыя. Гэта «Севасто-

пальскі вальс» на музыку К. Лістова, «Рускі сакрат» на матывах «Ляўшы» М. Ляснова (музыка В. Дзмітрыева), «Малодцаўна лэдзі» Ф. Лоу... Паназвалі госці і рускую класіку — камедыю А. Астроўскага «Банірут», сучасныя савецкія п'есы «Гарачая кропка» А. Перакаліна і «Наваселле ў старым доме» А. Краўцова. Юным гледачам былі адрасаваны спектаклі «Пятрушка-чужаземец» паводле С. Маршана, «Антошка і гармошка» В. Шульжына і Ю. Фрыдмана.

Бабруйчане пазнаёміліся са сцэнічным і вакальным майстэрствам заслужанай артысткі Украіны ССР Л. Міхайлічэнка, заслужанага артыста РСФСР Б. Папова, Ю. Падсалонкі, Л. Беранжой, са здольнай творчай моладдзю.

Арбта гэтых гастролёў не абмяжоўвалася сцэнай тэатра драмы і камедыі імя В. Дуніна-Марцінкевіча: украінскія артысты паказалі вылізаныя спектаклі ў клубах і дамах культуры Бабруйскага, Кіраўскага, Асіповіцкага, Глускага раёнаў. Адбыліся творчыя сустрэчы трупы тэатра з калектывамі прамысловых прадпрыемстваў Бабруйска.

В. ЗЯМСКОУ.

Моладзь...

Цяпер тых, наму да 25-ці, больш за палову чалавецтва. А ў многіх краінах колькасць маладых даходзіць да 60, нават 70 працэнтаў. Моладзь — значная частка сялян, рабочых, інтэлігенцыі, вельзарнай яе роля ў эканамічным і грамадскім жыцці. А яшчэ ж не трэба забываць, што ўсе арміі ўсіх краін — амаль спрэс моладзь.

Былы амерыканскі генерал Норстэд, галоўнакамандуючы ўзброеных сіл Паўночна-атлантычнага саюза, неяк сказаў: «Нам зусім не ўсё роўна, у якім духу выхоўваецца падрастаючае пакаленне і на чым бану апынецца моладзь у рашаючы момант для яе і лёсаў міру ўвогуле». Але ж не безгалоўны ўсе гэтыя былія і сённяшнія натаўскія кіраўнікі, яны разумеюць, што ў тым «рашаючым» моманце ўсё можа павярнуцца не так, як ім хочацца, як яны плануюць. Гэтае разуменне сфармуляваў буржуазны сацыялаг Г. Мюлер: «Надзея выключна на вайну ідэя, і ў ёй рашаючая бітва павінна адбыцца на тым боі бою, якое мы называем «моладзь» (з яго кнігі «Дайце бога моладзі»).

Моладзь... Добра разумеючы сённяшняе яе значэнне, ААН аб'явіла бягучы, 1985 год, Сусветным годам моладзі.

Самай галоўнай падзеяй Сусветнага года моладзі, па агульным прызнанні, з'явіцца XII Сусветны фестываль моладзі і студэнтаў, які адкрыецца ў Маскве 27 ліпеня. Яго дэвіз — «За антыімперыялістычную салідарнасць, мір і дружбу!» Гэта ўжо будзе другі падобны фестываль на радзіме вялікага Леніна, фестываль, які пройдзе ў год 40-годдзя Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне.

Пра работу Міжнароднага падрыхтоўчага камітэта XII Сусветнага, пра тое, як моладзь Савецкага Саюза і Беларусі, замежных краін рыхтуецца да гэтага вялікага маладзёжнага форуму, у нашым друку з'яўляецца нямаля паведамленняў. Я заўсёды чытаю іх з вялікай цікавасцю, і мне ўспамінаецца той Маскоўскі VI Сусветны. 28 гадоў прайшоў з таго часу, на новы фестываль з'едуцца ўжо дзеці, а то і ўнучкі тых, што былі гасцямі Масквы ў 1957 годзе...

А здаецца, ўсё было нібы ўчора — так ярка помняцца фестывальныя сустрэчы таго, Шостага, у якім мне давялося ўдзельнічаць у складзе беларускай дэлегацыі.

...Беларуская дэлегацыя складалася з 350 чалавек. Жылі ў асноўным у студэнцкім гарадку Ціміразеўскай акадэміі. У тых некалькі дзён, што заставаліся да адкрыцця фестывалю, знаёміліся з Масквою, з музеямі, з УСГВ (тады яшчэ не ВДНГ) і г. д.

І ўдзень, і ўвечары, да глыбокай ночы на вуліцах упрыгожанай і расквечанай агнямі ілюмінацыі сталіцы натоўпы моладзі — нашай і замежнай, стыхійныя знаёмствы, абмен сувер'ямі, значкамі.

Апошні дзень перад адкрыццём, 27 ліпеня, ішоў дождж. Ішоў ён і ўсю ноч і нават раніцаю, а потым пагода робіцца нібы па заказе — цёплая і сонечная.

Адкрыццё — на новым стадыёне ў Лужніках. Выехалі за гадзіну, на ўсёй шматкіламетровай трасе сотні і сотні аўтобусаў, амаль ушчыльную адзін за адным. Ледзь паўзём, вуліцы забіты масківамі настолькі, што машыны літаральна праплішчваюцца. Тысячы працягнутых рук з натоўпу, тысячы — з аўтобусаў, яны сплятаюцца ў моцных поўсках і не даюць аўтобусам ходу, тармазяць іх...

І ўжо на стадыёне дыктар некалькі разоў прасіў прабачэння ў гледачоў, што з-за гэтага прыпазнення аўтобусаў і адкрыццё фестывалю затрымліваецца...

Цырымонія праходжання дэлегацыі, адкрыцця фестывалю, спартыўна-мастацкая частка занялі амаль шэсць гадзін. Гэта

было небывалае па шматфарбнасці, маляўнічасці відовішча, якое расхвалывала ўсіх да глыбіні душы.

Незабыўнымі былі і вечар салідарнасці з моладдзю каланіяльных краін, які праводзіўся ў Астанкіне; і бал у Крамлі, і вечар, у які адбывалася закрыццё фестывалю, — апісваць іх можна было б бясконца. Штодзённа розных мерапрыемстваў, сустрэч, пасяджэнняў клубаў па прафесіях, балюў, праглядаў нацыянальных праграм кіно, цыркаў, эстрадных прадстаўленняў, канцэртаў, экскурсій, развучванняў песень і танцаў, спартыўных спаборніцтваў і здачаў норм на спартыўны значок фестывалю, конкурсаў, злётаў турыстаў, свят сельскай і рабочай моладзі, праглядаў новых спектакляў былі сотні і сот-

зумеце барацьбу за мір? Адказаў ён з самым сур'ёзным выгледам: «Мы лічым, што ўсе няшчасці і беды на зямлі ад таго, што людзі дзейнічаюць. А гэтага не трэба рабіць, трэба браць прыклад у прыроды — жывы, расці, наглядай за раслінамі, дрэвамі. І шчасце прыйдзе да вас». На яго пасыпаліся рэплікі з усіх бакоў: «Гэта адны вы, манахі, можаце дазволіць сабе такое сядзенне!», «Мы будзем сядзець, складушы рукі, ціхай травы... А ўсе астатнія? А за акіянам як? Шалёная гонка ўзбраенняў не спыняецца, атамная істэрыя раздзімаецца ўсё больш...».

Тады, у 1957 годзе, не былі свабоднымі ні Куба, ні тым больш Нікарагуа. Тады дэлегацыі з Кубы і Вест-Індыі (ця-

пачытай, за якую ратуецца ЗША, імкнецца закабаліць розумы і маладых, і не маладых, атруціць ядам панамерыканізму свядомасць цэлых народаў.

У час балю ў Крамлі, калі мы нахадзіліся, наглядзеліся, наспяваліся разам з украінцамі і ўжо выбіралі, які канцэрт на якой эстрадзе паглядзець-паслухаць, я ўбачыў дзвюх дзяўчатак-артыстак, якія слухалі, што ім гаварыў хударлявы чалавек з ускупнутым на руку плашчом, прыслухаўся — немец. Немец штосці ім гаворыць, тыя не разумеюць і звонка рагочуць, рагоча і ён, не разумеючы іх. Падхопліваем іх пад рукі, цягнем у свой гурт. Іду на вырочку немцу, мабілізоўваю ўвесь свой запас нямецкіх слоў, што застаўся пасля школы. Выяўляецца, што немец бачыў дзяўчат на канцэрце, спадабаўся яму і канцэрт, і самі дзяўчаты — артысткі Сібірскага народнага хору (а яны сапраўды былі прыгажунямі!). Паслухаўшы мяне, дзяўчаты дзякуюць немцу за камплімент і бягуць да сваіх сябровак.

А я працягнуў размову з немцам. Ён з Дортмунда, з ФРГ. Бацька яго сядзеў у гітлераўскай турме з 1939 да 1945 год, зараз кіруе адной з дэмакратычных арганізацый. «А не паражжае яму і зараз турма?» — «Усё можа быць. У нас абстаноўка вельмі напружаная. Як гэта па-руску... калітэн... Халодная вайна? — Што ў вас там гавораць пра нас, пра Савецкі Саюз?» — «Праўдзівая інфармацыя амаль няма, усе звесткі дзіка скажаюцца. Пужаюць людзей, што рускія хочучь напаці на нас з атамнаю бомбаю, што яны ненавідзяць немцаў, распальваюць войны... А я вось ужо некалькі дзён хаджу, і хоць бы дзе адзін заклік да вайны знайсці — усе толькі да міру і дружбы». — «А вялікая ваша дэлегацыя?» — «1200 чалавек. Давялося памагаша, але Адэнаўэр уршыце адступіцца, пусціў нас... Нам бы часцей абмяняцца дэлегацыямі, моцную дружбу з вамі завязашь».

Вось так: мы хочам напаці з атамнаю бомбаю, мы распальваем войны... Запужаць народ, забіць галовы моладзі страхам перад рускімі. А ў мутнай вадзе і рыбку лягчай лавіць. У свеце жахаў усякія маральныя каштоўнасці страчваюць сваю прыцягальнасць, ідэалы губляюць сілу, дык нашто да іх імкнуцца? Радуйцеся таму, што ёсць, сваёй «свабодзе і дэмакратыі», бо там, у рускіх, усё намнога горш... А тым часам ідзе рэанімацыя фашызму, так было ў 1957 годзе, яшчэ мацней раскручана зараз. У падручніках прапагандаецца, што граніны ў Еўропе не канчатковыя, выдаюцца карты, дзе германскі рэйх паказаны ў межах 1937 года. Зямліцтва немцаў з «усходніх» тэрыторый праводзіць свае мітынгі-шабашы, і на іх афіцыйна выступае, падтрымлівае сам федэральны канцлер Коль. Дзецім ва ўсіх школах рэкамендавана праглядваць фільм «Гітлер. Гісторыя кар'еры». А калі ты зашкавіўся, то чытай біяграфію Гітлера, раскошна і прывабна выдалаеную, чытай кнігі «Гітлер і жанчыны», «Гітлер у Парыжы», «Гітлер-палкаводзец». Зацікавілася дзіцятка цацкама а ля танк «тыгр», самалёт «хейнкель» ці «юнкерс», то можна ўжо і больш складаную цацку купіць — дакладную копію канцлагера Асвенцім, і каштуе не дорага — 35 марак. Якія сімпатычныя фігуркі вязняў у паласатых робах, якія прыгажуні ахоўнікі-эсэсаўцы ў чорных мундзірах! Націскай во гэтую кнопку, убачыць, як забавуна ўсе яны ажывуць, забягаюць... Як весела ім там было, цікава жыць!...

Ні кубінцы, ні мы тады не ведалі і не маглі ведаць, што праз месяц у кубінскім горадзе Сьенфуэгае паўстане ваенна-марскі гарнізон. Марані зоймуць паліцэйскае ўпраўленне, разбярочы сукупаныя воінскія падраздзяленні і паліцыю, захопяць склады са зброяй, раздадуць яе насельніцтву, што паўстанцы поўнасцю авалодаюць горадам... Не ведалі мы, што пройдзе ўсяго нейкага паўтара года і гней народа змяне з вострава Батысту і ўсю яго зграю прыслужнікаў, што павядзе народ на змаганне з дыктатурай легендарнага Фідэля Кастро. І што надыдзе нават такі час, што сама Куба прыме чарговы, XI Сусветны фестываль моладзі...

Піяністка піша мне ў бланот друкаванымі рускімі літарамі: «Иоланда Огирре. Вива Куба либре!».

Дзе вы цяпер, Альфрэда і Іяланда? Як склаўся ваш лёс? Будуце новаю Кубу ці сталі ахвярамі старога рэжыму?

Не раз і не два пераконваліся мы ў час сустрэч, як мала пра нашу краіну ведаюць за рубяжом, якія скажоныя, перахлешчаныя нават тыя весткі, што даходзяць да іх, колькі паклёпу і бруду выліваецца там на нашы галовы, на якой шалёнай хуткасці круціцца махавік прапагандыскай машыны.

Так было тады, дваццаць во сем гадоў назад, а зараз увугле дайшло ўсё да нейкага чорнага шалу і эпілэсіі, гіпертрафіравана разбухлая сістэма «свабоднага абмену інфарма-

(Заканчэнне на стар. 14—15).

«ДОБЛЕСЦЬ» — ЛІТАБ'ЯДНАННЕ ВАЕННЫХ

Гэтая сустрэча была падобна на дзесяткі ранейшых. Гэтаксяма ў мінскім Доме афіцэраў сабраліся людзі ў цывільнай вопратцы, у паставе ніх яшчэ ўгадваецца армейская выпраўка, што не страцілася з цягам часу, і тых, хто носіць ваенную форму — салдаты, афіцэры... І ўсё ж момант урачыстасці, святочнасці даваў аб сабе знаць: не проста праходзіла чарговая пасяджэнне літаратурнага аб'яднання «Доблесць», якое працуе пры мінскім Доме афіцэраў, і рэдакцыі газеты Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай арміі «Во славу Родины», а вечар, прысвечаны 30-годдзю гэтага творчага калектыву.

Сабраліся разам не толькі члены аб'яднання. Прышлі і госці — прадстаўнікі камандавання і палітупраўлення БВА, беларускія пісьменнікі. І як заўсёды бывае ў падобных выпадках, згадаўся шлях калектыву, пазначаны і сваімі пошукамі, набыткамі.

Членам «Доблесці» ў свой час быў пісьменнік М. Кругавых, аўтар вядомых не толькі ў рэспубліцы, але і за яе межамі кніг «Чесць ярма не прыемлет», «Где не ждуть тишины», «Дорога в мужество», «Юрба — сын командира» і іншых, прысвечаных ратнаму подзвігу савецкіх воінаў у гады Вялікай Айчыннай вайны і ў мірны час. Кнігі выходзілі і ў членаў літаб'яднання М. Плотнікава, П. Мільго, М. Стручына, Героя Савецкага Саюза Я. Вайнрубана і іншых. Творы ваенных літаратараў уключаны ў многія калектывныя зборнікі.

У тым, што армейскія літаратары паспяхова выступаюць у друку, пішуць цікавыя творы, шмат дае творчай вучоба, а таксама сустрэчы з вядомымі літаратарамі. У розны час гасцямі «Доблесці» былі народныя пісьменнікі Беларусі Іван Шамлін, пісьменнікі Іван Чырвінаў, Аляксей Кулакоўскі, Міхась Калачынскі, Ян Скрыган, Леанід Проіша, Мікола Гамолна, Аляксандр Дракахруст, Валянцін Тарас і іншыя.

У час вечара таксама гучала нямаля творчых парадаў, пакаданняў на далейшае. І, вядома, падірэсцівалася, што ў армейскіх літаратараў павінна стаць адной з важнейшых задач раскрыццё подзвігу савецкага народа ў гады барацьбы з фашызмам, адлюстраванне жыцця сённяшніх воінаў Узброеных сіл СССР, паказ барацьбы СССР за мір, супраць пагрозы новай вайны.

На сустрэчы выступілі намеснік начальніка Палітупраўлення ЧБВА, генерал-маёр, пісьменнік А. Суляйнаў, сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР І. Чырвінаў, старшыня камісіі па ваенна-шэфскай рабоце СП БССР Л. Проіша, пісьменнікі П. Прыходзька і Я. Крупеняна.

Творы беларускіх літаратараў, а таксама членаў літаб'яднання «Доблесць» з цікавасцю слухалі воіны і афіцэры, якія прышлі на гэтую ўрачыстую сустрэчу.

В. КАЗЛОУ.

ЮНЫЯ ЛІТАРАТАРЫ У «ЗУБРАЊАЦІ»

Традыцыйна ў піянерскім лагэры ЦК ЛКСМБ «Зубраня» збіраюцца на заняткі і летні адпачынак юныя матэматыкі, фізікі, хімікі. Сёлета да іх далучыліся і аматары прыгожага пісьменства. Усе яны — з ліку тых, што займаюцца ў школе юнага літаратара. Узначальнае школу і групу ў піянерскім лагэры Яўген Леўца. На занятках дзеці пашыраюць свае веды па роднай мове і літаратуры, чытаюць і абмяркоўваюць уласныя вершы, апавяданні, фелетоны, п'есы.

Да выхаванцаў прыяздзілі супрацоўнікі Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР В. Чамярыцкі і У. Кароткі. Мяркуючы наведанца таксама пазты, прэзакі, крытыкі.

В. ШЭЛЕСТ.

ні. Заняты былі памяшканні ўсіх тэатраў, клубаў, кінатэатраў, канцэртныя залы, цырки, эстрадныя пляцоўкі, «зьялёныя тэатры». А ўсё ж трэба было размеркаваць, прадугледзець, а то і адмяніць, знайсці магчыма мась перанесці ў закрытыя памяшканні ці на наступны дзень, калі падводзіла надвор'е...

Я гляджу на пабляккую ад часу Ганаровую грамаду ЦК ЛКСМБ, падпісаную Віталем Смірновым. — «За актыўны ўдзел у падрыхтоўцы і правядзенні I-га Усебеларускага і VI Сусветнага фестывалю моладзі і студэнтаў «За мір і дружбу», на прыгожа аформленую падзяку Савецкага камітэта фестывалю — «За актыўны ўдзел у падрыхтоўцы і правядзенні VI Сусветнага фестывалю моладзі і студэнтаў», на шматлікія праграмы і запрашалыя білеты, якія захаваліся ў маіх папэрах з фестывалю, і ўспамінаю, як мы літаральна валліся з ног, прыходзячы ў інтэрнат ў гадзіну, а то і ў дзве ночы.

М. Шолахаў у прывітанні ўдзельнікам фестывалю напісаў тады: «Жадаю і ў вяселосці не забываць пра дружбу і яднанне моладзі ўсіх нацый і краін, пра тое яднанне, якое дапаможа чалавецтву захаваць мір ва ўсім свеце». Гэты наказ мы ўспрымалі як свой дэвіз, мы на фестывалі не адпачывалі — працавалі.

Беларуская дэлегацыя сустрэлася з моладдзю 11 краін. Леабліва помняцца сустрэчы з прадстаўнікамі Польшчы, Англіі, Італіі, Бирмы, Кубы, Вест-Індыі, Цэйлона. Замежныя дэлегацыі ў большасці выпадкаў складаліся з моладзі і студэнтаў. Але былі ў дэлегацыі Цэйлона, напрыклад, і людзі вельмі паважанага ўзросту, рознага сацыяльнага становішча, маёмаснага цензу і нават шасціра будыйскіх манахаў у жоўтых тогах. Калі адны цэйлонцы горада дэманстравалі сваю волю да міру і дружбы, то другія былі больш стрыманыя, а манахі ўвесь час прасядзелі з каменнымі тварамі. Калі афіцыйная частка сустрэчы закончылася, усе пабіліся на групкі, у кожнай сваёй размова, сваё тэма. Пытаем у аднаго таўсцака манаха з бліскава паголена галавою: «А як вы, містэр, ра-

Мы, хлопчкі ваеннай пары, мужнінскі вернасці, дружбе і мужнасці вучыліся ў нашых бацькоў і старэйшых братоў. Не пра сябе, не пра сваё героіства расказвалі яны, вярнуўшыся з вайны, а пра сваіх сяброў. Мужнасці вучылі нас і кнігі. Уся выдатная літаратура ваеннай пары — гэта, па сутнасці, расказ пра таварышаў па зброі, пра сяброў-аднапалчан. Памятаеце простыя і шчыліва-даверлівыя радкі Канстанціна Сіманова: «Быў у мяня хоршый друг—куда ўж лучше быць, — да все, бывало, недосуг нам з ним поговарыць. То уезжае он, то я. Что сделаеш —война... Где настоящие друзья — там дружба не видна? Ці гэты вась, Пімена Панчанкі: «Годы мае агнявыя! Памяць навек устрывожана... З намі сябры франтавыя каля агенчыка кожнага».

Сябрамі іх рабіў суровы лёс вайны, штохвілінная пагроза смерці, высокая і грозная адвага змагання. Вайна зводзіла ў адзін апол, у адзін экіпаж, у адну атаку самых розных людзей, бязлітасным агнём выпальвала дробязнае, эгаістычнае, сплаўляла навечна душы...

...Даўно хацеў расказаць пра чалавека, якім захапляўся, на якога стараўся раўняцца, дружбаю з якім вельмі даражу. Не перастаю здзіўляцца яго душэўнай адкрытасці, гатоўнасці памагчы чалавеку, на нейкі момант забыўшы пра сябе, яго ніпучай грамадскай дзейнасці. Хоць век яго не малады, хоць у вайну неаднойчы быў на краёвочнай жыццёвай і зарасці-інвалід Вялікай Айчыннай, і пасля вайны не ўсё цяжко глядаць — ад таго інфарктных рубцы на сэрцы...

Сам журналіст, ён, дазнаўшыся пра мой намер, рашуча запратэставаў: маўляў, навошта гэта, і не думай, ды і што пра мяне можна напісаць! Затым раптам загарэўся:

— Дам табе кандыдатуру для нарыса, аповесці, для чаго хочаш... Во дзе сапраўды герой вайны! Мы яго камісарам звалі. Ён і быў камісарам, а пасля намеснікам камандзіра нашай танкавай брыгады. Усе гурды ў ордэнах, чатыры — Баявога Чырвонага Сцяга... О-о, гэта быў герой! Лез у самае пенка, у самы агонь—і хоць бы што... Абыходзіўся лёгкімі раненнямі. Ты запішы яго тэлефон, адрас, ён жыве ў Мінску. Прозвішча запішы — Фёдар Сямёнавіч Манькоўскі, палкоўнік у адстаўцы. От каб ты пабачыў яго сорок гадоў назад... Прыгажуні, чорны, ажно смалны чуб, агністы позірк — ну, ведаеш, хоць нарэшце з яго пішы... А вясёлы, жыццёлюб, нават калі неба здавалася з аўчыну, падыдзе, снажа нешта вясёлае, з жартам—і, паверыш, усё роўна як сілы прыбаўляеся... На Дуклінскім перавале ў Чэхаўскай мы трапілі ў пераплёт, там надзвычай цяжкія баі былі, а мы з танкамі, з тэхнікай па горных дарогах разам з войскамі генерала Свободы. Гэта была бліскучая ваенная аперацыя, камандаваў ёй маршал Конеў, яна вырашыла ход баёў у Чэхаўскай. Але далася яна нам цяжка. Там нас і развалілі камісарам, з Фёдарам Сямёнавічам... Мне нехта сказаў, што ён загінуў на Дуклінскім перавале, і я доўгі час так лічыў. А пасля вайны, недзе ў шасцідзясятых гадах, сустрэліся з аднапалчанамі ў Маскве, адразу ўспомнілі Манькоўскага, я кажу: шкада, што загінуў, а адзін з нашых вочы на мяне вырачыў: ты што, чалавечка, жывы твой Манькоўскі і, галоўнае, у адным з табой горадзе жыве, у Мінску... Вось такая гісторыя... Пра яго трэба напісаць, а пра мяне не варта...

Што ж, я паслухаўся, пазваніў Фёдару Сямёнавічу Манькоўскаму, дамовіўся аб сустрэчы. У шаснаццаць гадзін дня, старуючыся быць павойскаваму дакладным, прыйшоў у чатырохпавярховы дом на вуліцы Кнорына. Двухпакетная кватэра старой планіроўкі, небагатая, нешыкоўная, з духам даўняй абжытасці. Фёдар Сямёнавіч Манькоўскі з'яўляецца перад маімі вачыма адразу ў двух абліччах: рэальным—сівавалосым, злёгка прыгнуты гадамі, але з маладымі цёмнымі вачыма — і партрэтным: прыгожым, сапраўды прыгожым, чорнавалосым, з цвёрда акрэсленымі правільнымі рысамі твару, у вайсковым кіцелі з пагонамі падпалкоўніка і шчыльнымі, густымі радамі ўзнагарод.

Зараз у кватэры ён адзін — жонка пайшла да суседкі, дачка з сям'ёю даўно жыве сваім домам. Фёдар Сямёнавіч прыглядаецца да мяне, як бы прыкідвае, ці варта з гэтым госцем пускаться ў размову. Аднак за маёй спынай аўтарытэт яго франтавога таварыша — гэта, вядома, не можа не адбіцца і на маёй асобе. Ён на хвіліну задумваецца, скіроўвае позірк за акно, дзе прамільгнуў сінім ценем тралейбус, задае мне, а на самой справе — сам сабе пытанне: «Ну, што вам расказаць з доўгага майго жыцця?» І той жа налёт сумнення: а, можа, не варта? Мала што было, жыццё пражыта, будзем спадзявацца, не дарэмна, і ці ад мяне залежала, што яно пражыта менавіта так, а не інакш...

Я ж па даўняй журналісцкай завяздзёны прашу пачаць з самага-самага — з таго часу,

я служыў на Далёкім Усходзе, камандзірам вучэбнага ўзвода. Вучэбны ўзвод стаў баявым у 1938 годзе ля возера Хасан...

Ён дастаў з карабка цёмнаваты ад часу медаль, падаў мне і спытаў:

— Які там нумар на адваротным баку?

— Дэвецце чатырнаццаты.

— А медаль — «За баявыя заслугі», у арміі яго высока ставяць. Мне дастаўся дзевецце чатырнаццаты, у першым загадзе аб прысуджэнні гэтай узнагароды. За ўдзел у баях ля возера Хасан першая мая баявая узнагарода. Тады там, на Далёкім Усходзе, было найбольш неспакойна. А ў кастрычніку 1941 года, калі немцы былі пад Масквой, нашу танкавую дывізію, якой камандаваў палкоўнік Гетман, у канцы вайны генерал арміі, у спешным парадку перакінулі ў

дэнт, добра ведаў нямецкую мову. Немец кажа, што яны больш за суткі не мелі ніякай сувязі са сваімі і думалі, што трапілі ў акружэнне. Я пытаюся: дзе яшчэ вашы апорныя пункты? Адказвае: тут яшчэ тры дзоты. Добра. Заходзім з тылу, і я кажу: падыходзь да сваіх дзотаў і гавары пра акружэнне, угаворвай іх здавацца. Ну, ён так і зрабіў. Пяцьдзят дзевяць чалавек узялі мы тады ў палон і прывялі іх проста на камандны пункт 4-й стралковай арміі, а там якраз знаходзіўся камандуючы Волхаўскім фронтам генерал Мерацкаў. Выслушаў мой даклад, абняў мяне і кажа: ты сам не разумееш, што ты зрабіў, батальённы камісар. І ад'ютанту: тут жа ўзнагародзіць яго ордэнам Баявога Чырвонага Сцяга, і сам прыкруціў яго мне... Так вась вялася наша палітпраца ў вайну. Як гісторыкі назвалі

шу мотастралковую часць, якая наткнулася на моцныя сілы немцаў, уступіла ў бой, але без падтрымкі танкаў і артылерыі панесла вялікія страты і цяпер адступала. Да майго танка пад'язджае на легкавіку генерал-лейтэнант, пытаецца, куды накіроўваеся. Я дакладваю: маю загад камандзіра прыбыць у такі вась раён. Генерал перапыняе мяне: адставіць, даю другі загад. Я разумею, што гэта значыць — не выканаць загад свайго камандзіра, таму прашу: дайце загад пісьмова. Ён піша на паперцы і дае ўводную: разгарнуць танкі насустрач немцам, якія пруюць з Бродскага напрамку. Ubачылі мотастралкі, што мы рыхтуемся к бою, пачалі займаць абарону. Гэта вельмі важна, калі сярод панікі, разгубленасці людзі бачыць прадуманыя, талковыя дзеянні. Вось гэта—самая разумная і дзейная агітацыя. Ну, наляцелі яны на нас, як шалёныя. Тут і танкі, і артылерыя, і пяхота. Я кажу, так горача было, што не прадыхнуць. Мы іх прыпынілі, але не ведаю, колькі ўтрымлівалі б, калі б не падаспеў дывізіён РС, «каціш» нашых. Яны выйшлі на пераднюю лінію агню—і шуганулі некалькімі залпамі. І мы пайшлі ў наступленне...

Ён узяў фотаздымак, на якім сярод афіцэраў быў Алег Мікітавіч Аўрамчанка, паўзіраўся ў яго, адносячы далей ад вачэй.

— Мяне тут няма, бо гэта наш мотастралковы батальён, дзе Алег быў начальнікам штаба. Во колькі тут людзей, а пасля Золачова палова загінула... Загінуў і камандзір гэтага батальёна, Алег стаў камандзірам, з ім прайшлі з баямі ўсю Польшчу да Дуклінскага перавалу. Там яго параніла, ён трапіў у шпіталь, надоўга разышліся нашы дарогі... А камандзір быў надзейны. Танкісты без мотастралкоў — што вожык без калючак. Яны не давалі ворагу біць па танках з «фаўстаў», кідаць гранаты, ды мала што... З Алегам было надзейна... Мы часта гаворым пра франтавую дружбу, песні спяваем пра самакрутку, адну на дваіх, пра іншае, так і было, але не ў гэтым сутнасць франтавой і ўсякай іншай дружбы. Яна павінна быць надзейная, цвёрдая, без усякага эгаізму. На вайне дружба мацавалася крывёю, крывёю ж змывалася і вина. І перад сябрамі, і перад Радзімай...

Сцяпана. Фёдар Сямёнавіч запаліў святло, пастаяў перад акном, як бы не жадаючы пакідаць за ім рэшткі дня, павярнуўся да мяне, сказаў з лагоднай усмешкай:

— Дзе ж гэта мая гаспадыня? Загаварылася недзе... Мы з ёй летася справілі залатое вяселле. Яна таксама магілёўчанка, жыла на адной вуліцы. Прыехаў аднойчы з Далёкага Усходу на пабытку, бачу, нявеста для мяне вырасла—ну, я і яе павёз на Далёкі Усход. Ведаеце, на вайне было лятэць таму, у каго тылы засталіся моцныя, я кажу пра сем'і, што чакалі нас дома. Вось і ў мяне быў моцны тыл... Пасля вайны давялося паездзіць па краіне, быў камандзірам палка ў Туркестане, адтуль і прыехаў на сваю радзіму, у Беларусь... Цяпер я поўны пенсіянер, нідзе не працую, але прыходзяць часта піянеры, клічуць у школу, на сустрэчы з моладдзю—трэба ім ведаць пра нашу жыццё... А жыццё складалася цікавае, павучальнае. Я і кажу маладым: пачынайце правяраць адзін аднаго ў дружбе, у вернасці. Не разменьвайцеся на дробязнае—усё прыкладзецца да жыцця, калі ў ім ёсць галоўнае—вернасць, вялікая ідэя.

Што ж, я ўжо казаў, што мае накаленне вучылася вернасці і мужнасці ў іх, нашых бацькоў і старэйшых братоў...

Яўген РАДКЕВІЧ.

як стаў разумець сам сябе і навакольны свет.

— Нарадзіўся ў Магілёве, да рэвалюцыі яшчэ, — пачынае спакваля разгойдаць воз успамінаў Фёдар Сямёнавіч. — Бацька быў рабочы, пралетарый, працаваў то ў горадзе, то на сельскай гаспадарцы ў Буйнавічах, у той вёсачцы... што стала славутай у вайну, дзе праходзіла абарона ў сорок першым... Ну, маё какаленне гадала ўжо Савецкая ўлада, вучыла, клапацілася пра хлеб і пра апараты: у канцы дваццатых я заканчваў прафесійна-тэхнічную школу, рыхтаваўся стаць фармоўшчыкам. Увогуле, мы рыхтаваліся тады быць не фармоўшчыкамі, токарамі там ці сталярамі, а камунарамі, барацьбітамі за вызваленне працоўнага люду з-пад улады капіталу, яго магільшчыкамі, адным словам. Стараліся не прапусціць нічога з таго новага, што адбывалася вакол... Надзвычай цікава было жыць. Ну, але маладым, у кожную пару цікава... У прафтэхшколе ў 1929 годзе ўступіў у партыю —малады камсамольскі актывіст, сакратар чыжыкі, я і не думаў пра нейкі іншы шлях. Толькі з партыяй, толькі ў яе радак...

Ён павольна, з некаторым намаганнем разгінаецца, ідзе ў другі пакой, прыносіць кардонны карабок з паперамі, альбом у ім. Потым паварочваецца на крэсла, цягнецца да пінжака на спіцы крэсла, паказвае на невялікі значок з профілем Ільіча.

— Вось гэта—у гонар пяцідзясяцігадовага майго членства ў партыі, цяпер ужо — пяцьдзят шэсць...

— Доўга вам давялося працаваць фармоўшчыкам? — стараюся вывесці яго з задуманнага маўчання, з якім ён няўважліва перабірае паперы ў карабку.

— Не, нядоўга... Абстаноўка ў свеце мянялася хутка, і нас пасылалі туды, дзе была большшая патрэба. Памятаеце з гісторыі такі лозунг: кадры вырашаюць усё? Для вас ён, магчыма, гучыць абстрактна, Кадры—нежывое слова, а кадрамі былі мы, дваццацігадовыя. Спяраша мяне паслалі на вучобу ў Мінскі планова-эканамічны інстытут, цяпер народнай гаспадаркі, а адтуль—адразу ж у Горкаўскую бронетанкавую школу. У 1934 годзе

Падольск. Мы стаялі на паўднёвых падступах у раёне Кашыры, Серпухава. 30 снежня 1942 года я атрымаў прызначэнне ў 185-ю асобную танкавую брыгаду камісарам і разам з ёй трапіў на Ленінградскі фронт у раёне Сінявінскіх балот. Мы ваявалі ў складзе Волхаўскага фронту, але павінны былі прарваць лінію фашыскай абароны і злучыцца з Ленінградскім фронтам. Там цяжкія былі баі, крываваыя. І там я атрымаў першы свой ордэн Баявога Чырвонага Сцяга. Цікавае, між іншым, выйшла гісторыя. Я быў камісарам брыгады. Якая галоўная задача стаяла перад намі? Падтрымліваць высокі баявы дух войск. А як яго падтрымліваць, калі мы пацярпелі няўдачу ў гэтым напрамку, злучыцца з войскамі Ленінградскага фронту не ўдалося, прычым панеслі вялікія страты?... Канечне, выкарыстоўвалі ўсе сродкі агітацыі, аднак не ўсякаму слову людзі павералі...

Ён пагартаў альбом і спыніўся на той старонцы, дзе была прыклеена невялікая газетная заметка. Прыкрыў яе рукой, каб я загадзя не прачытаў яе, і растлумачыў:

— Зараз пакажу вам зводку Саўінфармбюро тых часоў. Яе перадрукавалі ўсе цэнтральныя газеты, дык я ўзяў і пасаў «Красную звезду» свайей жонцы, яна жыла ў эвакуацыі на Алтаі. Ну, а жонка, бачыце, захавала заметку...

Пасля гэтых слоў ён падсуноў мне альбом, і я прачытаў заглавак: «Подвиг камісара Манькоўскага». Заметка была напісана ў стылі тых часоў: скупа, толькі самае галоўнае, населеныя пункты пазначаліся ўмоўнай літарай Н.

— Я раскажу крыху падрабязней. Населены пункт Н.—гэта горад Кірышы. Мы прарвалі тут абарону, і я на танк Т-34 пасадзіў дэсант з шасці чалавек і вырашыў разведчаць абстаноўку. Раптам па брані зацокалі кулі. Адкуль гэта? Ага, з дзота, які мы не заўважылі. Тады я разварачваю вежу, прыцэльваюся—і снарадам па амбразуры. Кулямёт адразу захлынуўся, з дзота, як абгарэлыя мышы, фашысты з узятымі рукамі. Ого, гэта многа значыла тады — убачыць фашыста з узятымі рукамі. Мы ўзялі іх у палон, дапыталі камандзіра роты. У мяне ў дэсанце быў ленынградзец, сту-

партыю ў гады вайны? Ваюючая партыя—во я!

Ён выбраў з груды фотаздымкаў адзін, на якім сфатаграфавалася вялікая група афіцэраў і, хітра бліснуўшы чорнымі вачамі, спытаў:

— Ну, ці знойдзеце вы тут свайго знаёмага?

Я падумаў, што гаворка ідзе пра яго і пачаў шукаць сярод афіцэраў чорнавалосага, з прыгожымі правільнымі рысамі твару — свайго субяседніка Фёдара Сямёнавіча. Але ён засмяяўся, паказаў пальцам на фатаграфіі:

— Вось каго вы павінны былі пазнаць — Алега Мікітавіча Аўрамчанку.

Тут я павінен зрабіць адступленне і звярнуцца непасрэдна да вас, паванжаны Алег Мікітавіч. Я не вянаваты, што не стрымаў свайго слова і загаварыў пра вас. Так павярнулася размова. Ды яна абавязкова павінна была закрануць і вас, бо, раскажваючы пра свой баявы шлях, Фёдар Сямёнавіч не мог не згадаць пра баі пад Львовам у ліпені 1944 года, а ў тых баях прымалі ўдзел і вы. Былі начальнікам штаба мотастралковага батальёна, не памыляюся? Я вас нарэшце пазнаў у падцягнутым капітане на фотаздымку. Пад Львовам вы стрымалі магутную хвалю варажых войск, якія рваліся ад горада Броды на Львоў на злучэнне са сваімі сіламі. Яны наваліліся на вас раптоўна ў раёне горада Золачова. Назвы гэтых гарадоў вайны аддаюцца болям у вашых ранах, іх не забыць вам ніколі...

— Там нам было горача, — гаворыць Фёдар Сямёнавіч проста, як сказаў бы пра лазню ці пра спякотны звычайны дзень. — Пад Вінніцай сотую танкавую брыгаду, якая дзейнічала на галоўным напрамку наступлення, так моцна пашкуматалі, што загінула ўсё камандаванне. І камандзір і намеснік, амаль увесь штаб. А я быў тады начальнікам разведкі 11-га гвардзейскага танкавага корпуса, які ўваходзіў у састаў 1-й танкавай арміі генерала Катюкова. Выклікае мяне Катуюк, загадвае: пойдзеш намеснікам камандзіра сотай танкавай брыгады. І вась накіроўваюць нас у раён Львова. Камандзір брыгады з двума батальёнамі пайшоў наперад, а мне загадаў падцягнуцца з рэшткамі брыгады. Пад Золачавым мы сустракаем на-

Неяк давалася мне пачуць ад чалавека, які мае самыя розныя дачыненні да тэатра, у тым ліку выступае як крытык, што п'еса — так, накід для рэжысёра, чарнавік, варыянт спектакля. Маўляў, толькі там, на сцэне, выяўляюцца характары, акрэсліваецца канфлікт, а тут, на пісьме, толькі словы, словы, словы... Як ні дзіўна парафраза на гэтую тэму даводзілася чуць і ад драматургаў — па службовым абавязку такія размовы здараліся.

Яно, канечне, што ж гэта за п'еса, якая не ведае сцэны? Аднак... Паслухаем чалавека, якога ну ўжо анік нельга абвінавачваць у пістэце перад драматургам — рэфарматар, эксперыментатар, фантазмагарычна нечаканага ў сваіх сцэнічных прачытаннях літаратуры Усевалада Меерхольда: «Мы ведаем іспанскі тэатр XVII стагоддзя таму, што ён пакінуў нам п'есы Цірса дэ Маліна, Лопэ дэ Вэга, Кальдэрона, Сервантэса. Мы ведаем французскі тэатр XVII стагоддзя таму, што ён пакінуў нам пышную бібліятэку Мальера». Далей ідзе зусім ужо катэгарычная рэпліка: «Явіў сваё аблічча рэпертуар». Усё-такі рэпертуар. Першае слова. Гаворыць пастаноўшчык, ад фантазія якога ў свой час мог знямець самы смелы прыхільнік навацый.

Ці не таму сёння так шырока інсцэніруецца добрая проза? Слова майстроў. Сапраўднае слова.

Апошнім часам з'явілася ня мала выданняў драматургіі: альманахі, зборнікі п'ес. Друкуюцца аўтары, пра якіх мы даўно ўжо чыталі розныя водгаласы: там ставяць — не прабіца, анішлагі, тут рыхтуюць да пастаноўкі. Таямніцы і паўтаямніцы губляюць расплывістасць няведання і набываюць абрысы канкрэтнага знаёмства. Нешта пацвярджаецца, сёе-тое расчароўвае, нешта адкрываецца, з нечым падбівае актыўна спрачацца. А галоўнае — адкрываецца шырокая магчымасць урэшце ўразумець, што ж пішуць сёння драматургі.

Вядома саступілі месца на гэтых тэкставых «пацярках» аскетычна рытарычна дзелавыя людзі накшталт Чашкова і Пранчатава, а настальгічная вера А. Марчанкі ў ператварэнне бізнесергіі прагматыкаў такога кшталту ў станоўчую сацыяльную сілу выклікала бурную нязгоду калег па цэху (А. Галоўскі, Ф. Кузняцоў). З'явіліся героі А. Гельмана, мастака шырокай і смелай сацыяльнай думкі, сацыяльна актыўныя героі п'ес Шатрова, Рошчына. І — героі тых п'ес, у якіх праўдападобнасць і пазнавальнасць становяцца настолькі ідэнтычнымі рэальнаму жыццю, што ўспамінаюцца не на салонных журфіксах розлічаныя словы М. Тоголя, калі ён гаварыў пра тое адчуванне мастацкай меры А. Пушкіным, што не дазваляла вялікаму яго сучасніку браць «растрэпаную» і «накладаную» нагнішом (перакладаць не рызкую). У памянёных п'есах, а больш за ўсё гэта праглядаецца ў створаным Л. Петрушэўскай (асабліва «Тры дзяўчыны ў блакітных») і А. Галіным («Усходняя трыбуна»), не скажаць каб рэчаіснасць была непарушна аголена, але ж апраўна пахатняму. Узнікае катэгарычная неабходнасць калі не ў святочным ці візітовым убранні, дык у нармальным, штодзённым. Крытык Хлапцякіна, праўда, пабачыла ў спектаклі Маскоўскага тэатра імя Ленінскага камсамола па п'есе Петрушэўскай не толькі неўтаймоўную любоў да прозы жыцця, але і яго паэзію. Спектакль — гэта спектакль, усё магчыма. Але, па шчырасці, пры чытанні п'есы, праз незалаплены дах дачы, вакол якога круціцца адна з сюжэтных ліній, неба не

як не праглядаецца, ні з дзяметрамі, ні без іх. Усё з таго фатаграфічнага раду — як было, а не з асэнсаванага — як бывае.

Чалавечай натуре ж спрад-веку было ўласціва імкненне бачыць высокае неба і адчуваць прысутнасць законаў, маральных таксама... І прагне чалавек ачышчэння, славу тага катарсісу. Сцвярджэння гармоніі светапарадку.

Тэатры кожны сезон чакаюць новых п'ес, перш за ўсё пра сучаснасць. Разам з класікай — яны складаюць аснову рэпертуару. Чакаюць і глядзчы прэм'ер спектакляў па су-

Штрыхі да партрэта

Аляксея ДУДАРАВА

А ДРАМАТУРГ ЁН МАЛАДЫ...

часных п'есах. Чытаюць новае слова драматургаў.

Апошнім часам з'явіўся Аляксей Дударав і за некалькі год заняў у не беднай беларускай драматургіі трывалое месца. Ашаламляльна хутка, за нейкія пяць год, зрабіўся адным з самых папулярных драматургаў Савецкага Саюза. Драматургам, чые творы адзначаны прэміямі Ленінскага камсамола і Ленінскага камсамола Беларусі. Драматургам, якога ставяць такія рэжысёры, як Г. Таўстаногаў, драматургам, што становіцца ўладальнікам спецыяльнага прыза фестывалю «Прыбалтыйская вясна» за стварэнне п'ес «Парог», «Вечар», «Радавія», прыза за сцэнарый фільма «Белыя росы». А вылучылі на Дзяржаўную прэмію СССР п'есы «Радавія» гаворыць само за сябе.

Адрозніваюць адзначыць: сцэнічныя інтэрпрэтацыі п'ес А. Дударова — не тэма сённяшняй гаворкі, размова — пра пісьменніка Дударова. А п'есы яго — факт літаратурны. Адметны факт. З'ява.

Да таго, як пісаць п'есы, Аляксей Дударав выйшаў да чытача з прозай. У 1979 годзе была апублікавана яго кніга «Святая птушка», у 1981 — рускае выданне кнігі. Выданне, што было заўважана і саюзнай прэсай. (Была, прынамсі, рэцензія ў «Літаратурным обозренні»), што не так часта здараецца з першай кнігай. Рэцензент з Данецка С. Мядоўнікаў, які вядзе гаворку пра беларускую літаратуру «з вучоным выглядам знаўцы», там

таксама трымаецца прынятай манеры. Ён кідае, што «першыя крокі ў літаратуры можна лічыць удалымі, і зараз перад А. Дударавым устае сур'ёзная задача далейшага самавызначэння». Данецкі крытык не абыходзіць маладога празаіка і заўвагамі: эскізнасць, прыблізнасць, слабая матываванасць учынкаў герояў, занадта настойлівая прыхільнасць да вясковай тэматыкі. Наконт недастатковай дэтармінаванасці нейкіх сюжэтных ходоў аўтар рэцензіі, мабыць, мае рацыю. Але... Мне таксама надарылася рэцензаванне той зборнік на рускай мове (у «Немане»), і мушу сказаць — не з сённяшнім рэверансам славу таго ўжо аўтару, а па тым сваім ура-

Удача? Нейкі элемент, вядома ж, ёсць. Але гэта той самы выпадак, у якім знайшла выяўленне ўсвядомлена неабходнасць. Малады беларускі драматург стаў упоравень з вядучымі драматургамі краіны.

Герой рэфлексуючы, сацыяльна калі не аморфны, дык, скажам так, пэўна не праяўлены, так шчыльна «ўвязаны» з побытам, што той пачынае здавацца ледзь не галоўнай сферай яго жыцця, трывала атайбаваўся ў сучаснай драматургіі, хоць, відавочна, не ён стварае эпіцэнтр сённяшняга тэатральнага жыцця. Але ён вельмі актывізаваўся. Нават А. Гельман, герой якога заўсёды карэдытуў з пэўнымі сацыяльнымі і маральнымі праблемамі, паспрабаваў сябе ў амплуа чалавека, які самавыяўляецца ў не звычайных для сябе далёка не вытворчых абставінах «лірычнага круга» («Лаўка»). Аўтар там не завуаліраваў канчаткова, прасветлена чалавечы фінал выяўляе яго непасрэднае аблічча досыць ясна. Хоць ёсць выпадкі, калі пазіцыя аўтара бывае мякка кажучы, нечаканая. Калі ўзяць наперад інфармацыю крытыка Ю. Смялкова, дык аўтар бліскава напісанай п'есы «Глядзіце, хто прыйшоў!» уяўляе канфлікт добрага з выдатным, і цырульнік Кінг і сям'я Табуновых-Шабельніковых — «увогуле зусім дастойныя людзі, проста ў іх не супадае разуменне жыццёвых каштоўнасцей». Вось табе і маеш! Не супадае! А гаворка ж не пра густ да мармеладу. Гаворка — пра жыццёвыя каштоўнасці. І яно відаць у п'есе, гэтае несупадзенне. Яшчэ як! У няведанні законаў жанру ці невыразнасці пісьма Аро не напакнеш. Бліскава! Адкуль жа гэтая самавыратавальная логіка, што абарочваецца самазнішчэннем?

А вось у гэтым, мне здаецца, адна з прычын поспеху А. Дударова: і чытач, і глядач, і, безумоўна, рэжысёры ўпадбалі яснасць сацыяльнага і чалавечага ідэалаў яго п'ес. Акрэсленую, пэўную аўтарскую канцэпцыю.

У п'есе «Парог» станоўчы герой так і не з'яўляецца на сцэне. Гэта адзначалі многія крытыкі (напрыклад, А. Сабалеўскі), і не без падстаў. Сапраўды, пісьменніка Пакутовіча мы не пабачым. Магчыма, аўтар збаяўся, каб той не стаў дыдактычным рупарам яго ідэй. А ідэі гэтыя ў п'есе падмаюцца ці, лепш сказаць, паглыбляюцца ад надзвычай актуальнай праблемы — як знішчае асобу чалавека такое сацыяльнае зло як алкаголь — да прычын гэтага сацыяльнага зла. Яны бываюць розныя. Тут, у «Парогу», гэта бездухоўнасць існавання галоўнага персанажа, Буслая, падмена на нейкі час мэты існавання. Не рэчы для жыцця, а жыццё — для набывання рэчаў. І вось яны з'яўляюцца адна за адной, гэтыя рэчы і даброты. Арэчаўлены дабрабыт. Мэта дасягнута. Што далей? Святкаваць. На сваё разуменне — «налівайце чаркі». У хвіліны прасвятлення Буслай спрабуе сам вызначыць прычыны свайго, і не толькі свайго, падзення. Вось абураецца пузаты дзядзька — гэтага яму не хапае, таго. «Ніколі не скажа... што яму веры, мэты, чысціні не хапае». Буслай раз'юшаны. Ён разумее падсвядома, што ёсць яны, павінны быць у чалавека. Але не меўшы сам у свой час нейкай духоўнай мэты, страціўшы натуральную, прыродную раўнава-

гу чалавека зямлі, ён не набыў стандарту бездухоўнасці, які, здавалася б, лагічна вынікаў як працяг яго жыцця — набывання. Ён расчараваўся і выламаўся з нармальнага жыццёвага круга ўвогуле. І духоўны патэнцыял, што ў яго ўсё ж быў, прарываецца і зараз у філіпіках супраць той сілы, якой ён не падпарадкаваўся, але якой і не змог супрацьстаяць. Зламаўся. Выкрасліў сябе з сям'і нармальных людзей.

У Андрэя Буслая няма вострой натуральнай сувязі з жыццём, што ў Васіля — Мульшкіца з п'есы «Вечар». Справа не толькі ў канкрэтным пацвярджэнні Васілём сучаснага экалагічнага ўсведамлення, што выводзіць як адзіную норму гармонію чалавека з прыродай. За Васілём тое, што ніяк не мог уцямаць Буслай. «Камунізм спачатку трэба будаваць у сваёй душы...».

За Васілём — адвечная мудрасць народа, чалавека зямлі. Тое, што ў апошнія хвіліны жыцця пачынае спасцігаць Мікіта па мянушцы Гастрыт: «Я здурю людзей жыць вучу, а мне б хлеб расціць, дзядей гадаваць... Гэта святое... Гэта ўсё...» У словах Гастрыта — не фіксацыя імгненнага перавышвання, а ўразуменне, спасціжэнне, запозненае і цяжкім шляхам.

Сацыяльны вопыт Васіля яшчэ больш упэўніў яго ў святасці высновы: «Я хлебароб вечны... Хлеб раблю». І будзе даводзіць суседцы сваёй, Ганне (іх усёго траіх засталася ў вёсцы), формулу жыцця: «...мы з табой яшчэ толькі таму і жываем, што кожную раніцу па валу ў гэты калодзеж ходзім, на сотках сваіх калупаемся... З зямлёй за доўгі век зрасліся, душой-сэрцам увайшлі ў яе». І з ганьбай кіне пра Мікіту: «А ён іначай і не жыў... Усё жыццё з чайнікам па валу хадзіў...».

Безумоўна, усім вядома напісанае К. Чорным, І. Мележам, Я. Брыльм, В. Распуціным, В. Астаф'евым, Ф. Абрамавым, В. Бялюковым, Б. Мажавым, І. Пташніковым, В. Карамазавым, А. Жуком пра адносіны чалавека з зямлёй, з прыродай як пра адзін з крытэрыяў яго чалавечы «я», пра свет чалавечай супольнасці, пра балючыя праблемы сённяшняга вёскі. Помняцца і «Пакуль арба не перавярнулася» А. Ясельяні, і «Птушкі нашай маладосці» І. Друцэ. І досыць спрэчныя думкі пра адносіны чалавека з зямлёй А. Макаёнка («Таблетка пад язык»). Аляксей Дударав тут не першаадкрывальнік. А п'еса Дударова ўсё ж прыцягвае тэатры не проста збалансаванасцю характараў і сітуацый, а глыбокім асэнсаваннем праблемы — праз мастацкую логіку вобразаў, дзеянняў, абставін. Мастацкай праўдай, а не праўдападобнасцю.

Сёння мы часам пакідаем у баку выпрабаваны мастацкай практыкай і тэарэтычна выснаваныя пастулаты і пачынаем апантана біць у ладкі — ах, маўляў, выхаплены з жыцця. А мастацтва ж мае свае законы, і асоба ў творы неідэнтычная асобе бытавой — пра гэта некай фатальна забываемся. Затое абавязкова пазначым, што сюжэты ход «Парога» перагукваецца з «Жывым трупам» Л. Талстога і што асабістая трагедыя Дугіна паўтарае драму Джэйкаба Барнса з «Фіесты» Э. Хемінгуэя. Але, як мы ўсё ведаем, гісторыя літаратуры мае доўгія спісы перайман-

(Заканчэнне на стар. 6—7).

СЦВЯРДЖАЮЧЫ ДАБРО

І СПРАВДЛІВАСЦЬ

На чэрвенскім (1983 г.) Пленуме ЦК КПСС асабліва ўвага была звернута на выхаванне ідэйна перакананай, гарманічна развітай, духоўна багатай асобы, якая будзе жыццё па законах сацыяльнай справядлівасці і розуму, добра і прыгажосці. У чым жа маральная сіла савецкага чалавека? У чым сэнс яго жыцця? Дзе вытокі калектывізму і грамадзянскай актыўнасці савецкіх людзей? Гэтыя і іншыя пытанні закрываюцца ў брашуры «Грані маральнай сталасці», выпушчанай выдавецтвам «Беларусь» у серыі «Грамадзянін Савецкага Саюза». Аўтар яе Т. Цітова на прыкладах гераічнага мінулага — найперш Вялікай Айчыннай вайны, а таксама сённяшняга дня паказвае, як кожнае новае пакаленне Краіны Саветаў, прымаючы эстафету ад папярэднікаў, працягваючы іх справы, імкнецца да таго, каб усё ўпэўненей пераўтвараць у жыццё ідэй абавязку і сумлення, быць актыўным будаўніком камуністычнага грамадства.

І. ЛЕПЕШ.

ПАПАЎНЕННЕ У СЕРЫ

«СКАРБЫ МОВЫ»

Гэта вядома кожнаму яшчэ са школьных падручнікаў — у Цэнтральнай частцы Еўропы здаўна пражываюць шматлікія народы, якія лічацца народамі-свакамі. Гэта — рускія і ўкраінцы, беларусы і палякі, сербавульчане і чэхі, славакі і балгары, македонцы і сербы, харваты і славенцы і ва ўсіх іх ёсць адно імя — славяне. У кожнага з іх сваёй культуры, сваё нацыянальнае асаблівасці, але ёсць і шмат агульнага, блізкага. Асабліва адчувальна генетычная падобнасць моў, на якіх яны размаўляюць.

У чым жа выяўляецца сваяцтва славянскіх моў? Дзе вытокі гэтай падобнасці? Як адбывалася станаўленне славянскіх нацый? На гэтыя пытанні дзве адказы ў кнізе В. Украінцава «Славянскія мовы і славянскія народы», выпушчанай выдавецтвам «Народная асвета». Выданне ў першую чаргу адрасуецца вучням старэйшых класаў і выйшла ў папулярнай бібліятэцы «Скарбы мовы», пачатак якой быў пакладзены ў 1982 годзе, калі былі выпушчаны дзве брашуры: А. Міхневіч — «У глыб слова чалавека» і А. Каўрус — «Культура слова».

Бібліятэчка карыстаецца папулярнасцю не толькі ў школьнікаў, але і ва ўсіх чытачоў, хто цікавіцца гісторыяй мовы.

С. ЛІПІЦІ.

Калі я ўзяў у рукі кнігу прозы Янкі Сіпакова «Пяць струн», то найперш прыйшла думка: чаму менавіта пяць, а скажам, не сем? Есць жа сяміструнная гітара, ёсць сем колераў вясёлкі, ёсць сем дзён тыдня, кажучы, ёсць сем цудаў свету. Затым падумалася: а чаму і не пяць? Тыя ж, скажам, пяць пальцаў рукі, пяць розных пальцаў, ствараючы прыгожае гарманічнае цэлае, маюць пэўную завершанасць.

нас дзеля пагоні за высокімі хлебастаямі нейкія натуральныя прапорцыі, калі на мошнай, тоўстай і гонкай саломіне высока ад зямлі калышацца дробны каласок?

«Згадку пра коней» можна было б назваць «Одай каню». Яна невялікая памерам, але сваім настроем, аўтарскай цікаўнасцю і скіраванасцю ў жыццё нагадвае «Оду рускаму агароду» Віктара Астаф'ева. Гэта своеасаблівае ўслаўленне

дзец з вёскі, ён у сваёй творчасці дышае, жыве ёю, нават калі піша пра горад. «Гарады, як коні, здаюцца з першага погляду падобныя між сабою». Але калі глыбей зазірнуць, то яны, «як і коні, вельмі не падобны адзін да аднаго», — сцвярджае аўтар у «Дарожнай струне». Гэтую непадобнасць пісьменнік паказвае разнастайнымі спосабамі і прыёмамі. Але ўсе яны падпарадкаваны адной мэце: паступова настроіць чы-

ца з навелы ў навелу, то, мне здаецца, можа крыху і назаліць. Так сталася ў пятай навеле з цеплаходам «Орша», у якім аўтар вядзе саму па сабе цікавую гутарку з цеплаходам, расказвае яму пра родны аршанскі край, аднак прыём не дзе пачынае ўжо надакучаць. Аўтар, відаць, адчуў гэта, бо ў іншых навелах проста прыводзіць выказванні матросаў пра іх справы і мары, цытуе матроскае пісьмо, уживае форму дзённіка...

Калі асноўны прадмет літаратуры — чалавек, то сфера, у якой чалавек сцвярджае сябе і свае адносіны да іншых, — гэта яго праца. Я. Сіпакоў умее паказаць працу гэтых людзей, з якімі сустракаецца — ціхаакіянскіх маракоў і туркменскіх вярблюдаводаў, аленяводаў з далёкага вострава Пуцяціна... Асабліва ён рады сустрэчы з землякамі — беларусамі. Праца — гэта тая кропка, у якой перасякаюцца вызначальныя грамадскія і маральныя каардынаты сучасніка. Яе паказвае агульную танальнасць нарысаў. Але ў той жа час кожны канкрэтны эпізод мае сваю мастацкую афарбоўку, свой настрой. Хай даруе мне чытач за вялікую цытату пра тое, як у аленіку адрозняюць маладым рагачам рогі (я не буду каменціраваць праблему складанасці адносінаў паміж чалавекам і прыродай, бо чытач сам усё зразумее і адчуе настрой аўтара):

«І вась ужо са спецыяльнага станка, куды сідлаю, зацікалі прыгажуня і адкуль відаць адна толькі галава, на ўвесь свет ашаледа глядзяць вялікія застыглыя, як шары з празрыстага бурштыну, вочы: у іх, здаецца, змясціўся ўвесь страх жывое прыроды. І калі бліскучая пілка, скончыўшы работу, сцішылася, як прыручаная маланка, у далоні заахэніка Уладзіміра Верхабурова, развязаны алень, як куля са ствала, нырнуў у нечаканую свабоду, а ў маіх руках асталіся два дзіпльыя сукаватыя рагі, у якіх усё яшчэ хадзіла кроў і якія цяпер ужо называліся пантамі.

Алень спыніўся далёка і, усё не ведаючы, што яму рабіць, з перапуды абыйкава хапаў травінкі, якія тут жа зноў падалі на зямлю. Без рагоў алень быў не такі прыгожы...

Я глядзеў на яго і думаў, што ідзе верасень, пара гону, дзе аленю трэба будзе адстойваць сваю мужчынскую годнасць, сваё права на каханне. А чалавек крыху аслабіў яго сілу — рогі, якія да таго часу акасічалі б і былі б неабход-

СТРУНЫ ЖЫЦЦЯ

Янка Сіпакоў свае пяць струн, пяць частак кнігі, вызначае так: лірычная, дарожная, апавядальная, літаратурная, іранічная.

«Лірычная струна» — гэта своеасаблівае, шчырае песня роднаму краю, роднай зямлі, працоўнаму чалавеку. Пісьменнік расказвае пра сваю родную Аршаншчыну, а мне здаецца, і пра маю Брэстчыну, бо і ў нас «кожны дождж пахне па-свойму». І гэты пах абавязкова залежыць ад пары года і ад таго, дзе ён, дождж, цябе заспеў. Калі гэта было ў самую квецень і ты стараў хаваючыся ад яго, пад яблыню ці дзіняню ў садзе, а буйныя кроплі збівалі пялёсткі, абтрасалі з кволых тычынак на цябе, мокрага, жоўтыя кветкавы пылок, які прыліпаў да твару, да валасоў, да адзення, — такі дождж, зразумела, пах садам у квецень. І на маёй радзіме жыво — заўсёды радасць, радасць цяжкая, бо за плячыма нялёгка шлях «ад радасці да радасці — ад зажынак да дажынак».

У першай частцы творы — своеасаблівыя вершы ў прозе, — так і называюцца: «Зіма», «Вясна», «Пад дажджом», «Лета», «Жніво»... Бярэцца ўвесь цыкл чалавечай працы. І, трэба сказаць, змест у іх выходзіць за рамкі лірычнага ўспаміну. Тут і роздум пра сённяшні і заўтрашні дзень хлебарабы, разважання, напрыклад, пра тое, ці варта радавацца выскокам, у рост чалавека жыту, калі цяпер нават хат не крыюць саломай, ці не парушаюцца ў

каны, роздум пра тое, чаму ён, колісь незамены спадарожнік чалавечай працы, сёння адыходзіць у мінулае. Гэтая згадка — экскурс у мінулае сялянскага жыцця: «Колькі іх, няўдачнікаў, нешчаслівых, не прылашчаных лёсам, нашых дзядоў, у роспачы тапілася ў рацэ і сілілася, зрабіўшы моцную пятлю з непатрэбных цяпер ужо лейцаў, толькі праз адно тое, што ўкраді каня. І з якою асалядою білі мужчыны злоўдзельных канакрадаў, якім, ліха на яго, не пашчасціла ўцячы. Білі тыя, у каго кралі коней, і яшчэ больш зацята тыя, у каго іх пакуль не кралі; яны нібы наперад сплывалі за тую крыўду і разгубленасць, што адвальваюцца на чалавека тады, калі ён, выйшаўшы раніцою з хаты, неспадзеўкі бачыць разламаны замок і такі прасторны без каня хлевушок».

Я тут, дарэчы, не магу ўтрымацца і не прыгадаць выпадку, пра які расказала мне маці: «Калісь быў у нас конь, вельмі падобны на Паўлюковага каня. Аднаго разу прыбеглі хвалчкі і кажучы, што наш конь загруз у балоце. Пабеглі твае дзед і баба на тое балота. Дзед адразу паглядзеў каню ў зубы і кажа:

— Матруна, то не наш конь, зубы не нашага.

— Але ж галава нашага. Цягні, Хведарка, цягні, — запырчыла бабуля».

За кожным з гэтых успамінаў — векавечны сялянскі побыт, пэўны час, сама гісторыя.

«Усе мы з хат» — гэтая назва адной з апошніх Янкі Сіпакова стала крылатай. Выха-

тача глядзец на ўсе рэчы, што сустракае аўтар у час падарожжа, як на жывыя істоты і з'явы. Спачатку ідзе як быццам аб'ектывізаванае апісанне палёту пасажырскага лайнера на Далёкі Усход. Уладзівасток сустракае аўтара дажджом. Але вось далей чытаем, што Уладзівасток — горад, які ў святая ўпрыгожваецца як карабель: «кожны вечарам плыве паўднёвым вуліцы і, як дзіця, радуецца вымпелам і гірляндам, што звясаюць з яго даху, нібы з мачты карабля». Аказваецца, з падарожнікам тут могуць часам разгаварыцца маўклівыя помнікі, як гэта сталася з помнікам Сяргею Лазо. А сэрца Віталія Банівура вымаўляе цэлы маналог. Могілкі гавораць тугою загінуўшых чэхаў і славакаў, якія адмовіліся выступіць супраць рэвалюцыі. Перад нашымі вачыма Уладзівасток вырастае не проста як горад, а як жывы адухоўлены свет, і сам аўтар становіцца як быццам неад'емнай часткай гэтага свету.

«І акіяны ў Я. Сіпакова вельмі жывы. Вось ён дышае ціха, раўнамерна — засынае. Часам ён, здаецца, заварочаецца, незадаволена нешта замармыча сабе пад нос і пачне нацягваць да самага берага туман — каб лепей укрывацца. Але ж дзе ж ты на такую шырыню набярэшся таго туману! Нацягваючы коўдру на галаву, ён, пэўна ж, раскрывае ногі — процілеглы бераг».

Гэты прыём персаніфікацыі, адухаўлення ўвогуле ўдала скарыстоўваецца аўтарам. Але калі ён, хоць і з некаторымі іншымі нюансамі, паўтараец-

А ДРАМАТУРГ
ЁН МАЛАДЫ...

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5).

ня сюжэтаў, персанажаў. Ведаем, што шэкспіраўскі Шэйлак фігураваў у Марлоу, што гісторыя Фаўста ўпершыню з'явілася ў нямецкай народнай кнізе І. Шніпса ў 1587 г., што пералік імёнаў і назваў, адкуль браў сюжэты той жа Шэкспір, вайме добрую старонку, а то і не адну. Зусім не збіраюцца параўноўваць беларускага драматурга з вялікім стратфардзіам, аднак, мабыць, нават сам сюжэтны ход у «Парогу» толькі вонкава нагадвае п'есу Талстога. У Дударова жыццё выкрэслівае Буслая, у Талстога Фёдар Пратасаў сам адчувае сябе ад рэальнасці, якую перастаў лічыць годнай чалавека.

Добра адчуваючы праблему часу, Аляксея Дударова не мог мінуць і тую тэму, што не

перастае быць сучаснай для нашага народа — тэму Вялікай Айчыннай вайны. У яго, як і ў многіх яго раўеснікаў, «спадчыны боль вайны» (Ю. Палякоў). Невялікая сюжэтная прастора «Радавых» змясціла ў сабе многа праблем. У першую чаргу — найскладанейшую: пераход ад вайны да мірнага жыцця. У п'есе канец вайны ўжо адчуваецца, канкрэтна быў відзён, быў падрыхтаваны ўсім ходам падзей. Гэты факт не толькі ў прамых словах Дугіна: «Вайна хутка скончыцца... І трэба будзе жыць... Разумееш, жыць...» Складанасць пераходу да мірнага жыцця і ў спапыленай памяці Бушца, для якога цяпер адзіная пэўная рэальнасць — вайна і яго нянавісць. Нянавісць да фашыстаў, але яна выключае і магчымасці хоць бы чалавечай спагады да сваёй жонкі-нявесты (яго забралі на вай-

ну ад вясельнага стала). Пабацькушы яе (яна чакае з болям і крыўдай, але і з нечаканай для яе самай надзеяй дзіця ад ненавіснага чалавека, ворага), ён не скапеў пазнаць яе. Нават пошчак салаўя для яго — толькі штуршок, каб раз'юшана ўхапіцца за аўтамат. Зьявечанае яго ўсведамленне пакуль што не прымае нічога, акрамя вайны. Пятка вайны паклала свой няўмольны адбітак і на медыястругу Ліду. Не адыходзіць ад былога партызана Дзерваеда цень спаленай жонкі і дзіцяці.

Адзін толькі Адуванчык, хоць ён таксама са спаленай фашыстамі вёскі, некаж ішчасліва не пацямнеў усведамленнем, захаваў уменне нармальна радавацца, нармальна адчуваць, нармальна думаць пра будучае пасля вайны.

Гэтая п'еса А. Дударова ставіць і яшчэ адну праблему, відавочна, тэзісна сфармуляваную Дугіным так: «А мы ўсе ў радавых... Ад маршала да цябе (мае на ўвазе Адуванчыка)... Радавыя вайны. Думка гэтая вынесена ў загаловак п'есы. І сцвярджае яна тую роўную адказнасць і роўны гонар барацьбы і перамогі кожнага салдата вайны.

Тут і самая складаная праблема выбару. Дзерваед не мог

ні выратаваць жонку і дзіця, ні загінуць разам з імі. Ён глядзеў з засады, як паляць хату, а не меў права нічога зрабіць — страта данясення, якое ён і яго таварышы павінны былі даставіць па прызначэнні, каштавала б жыцця цэлага атрада. У другой п'есе А. Дударова — «Выбар» — экіпаж танка ахвяруе сабою дзеля жыцця дзіцяці. Праблема выбару ўвесь час хвалюе драматурга.

Некалі В. Бялінскі пісаў: «Мы глыбока спачуваем герою, які загінуў у барацьбе або прыняў смерць дзеля перамогі, але мы ж ведаем, што без гэтага падзення або гэтай пагібелі ён не быў бы героем, не ажыццявіў бы сваёй асобай вечных субстанцыяльных сіл, сусветных і вечных законаў быцця». Тут усё зразумела. А якія сілы ўступаюць у дзеянне ў выпадку з Дзерваедам або з тым экіпажам танка? Якая ахвяра апрадана? Які выбар годны чалавека? Ці ажыццявіў ён сваёй асобай тыя вечныя субстанцыяльныя сілы?

Ёсць у п'есе «Радавыя» і вельмі важнае для драматурга, выяўленае ў «Вечары», усведамленне супольнасці з зямлей-карміцельскай як асновай і зарукай неўміручасці жыцця. Гэта Дзерваед канкрэтным сваім сялянскім розумам прыкідае:

«Чаромха цвіце... Бульбу б цяпер садзіць... Зямля цёпла... Дышае... Можна, паспею...».

Вайна выключае чалавека з нармальнага круга з'яў, аднак не губляецца сувязь з жыццём, гістарычны вопыт чалавека пакідае яго далучаным да натуральнай жыццёвай сферы...

І адчуць гэтую сувязь і разамкнёнасць з натуральным ходам быцця даюць магчымасць, як і ў прозе А. Дударова, моўны характарыстыкі. Вельмі трэпанная ва ўсіх яго п'есах, яны адкрываюць, паказваюць, выкрываюць персанажаў п'ес. Ну, хоць бы той самы Андрэй Буслай, у якога пад час ягонай споведзі «чэрці ў галаве мак таўкуць». А сама па сабе тая самавыкрывальная споведзь ці, больш дакладна, фрагмент з яе, чуюцца так: «А хоць горла перагрызці, што мне да таго! Я табе, авечка джынсавая, кажаў, што нічога не памятаю. Ні бум-бум! Я ўжо другі год толькі да абеду сваё жыццё бачу і пра яго думаю, а пасля як у торбе сяджу паўдня і ноч... Правал... Сплюшчылася маё жыццё...».

Аляксею Дудараву рабілі закіды пад час аналізу яго п'ес. І тыя, пра якія ўжо была размова. І такія, напрыклад, што не зразумела, чаму Васіль збіра-

най зброяй у адзінаборстве, ляжаць цяпер у май руцэ. Мне пачулася, як халаднаватай восенскай ноччу аднекуль з глыбіні воства праз адчайны рэў даносіцца сюды, у пасёлак, глухаваты стук голых ілбоў».

«Апавядальная струна»... Гэта творы пра пасляваеннае жыццё. Пра партызанскі парад у Мінску, пра традыцыйнае шэсце ветэранаў, пра жыццё адзінокай удавы Маланкі, муж якой, партызан Хведар, не выйшаў з блакаты. «Хоць старой Маланцы з печы Хведаравай картачкі і не было відаць, яна ведала, што ён усміхаецца...» (дарэчы, з «печы» — гэта тое самае «ледзь-ледзь», якое і дапамагае стварыць праўдзівы, бачны малюнак). Письменнік удала паказвае, як старая жыве мінулым і адначасова, праз адносіны да суседзяў, цяперашнім людскім жыццём.

Сама назва «Літаратурная струна» вызначае тэму, змест гаворкі. Гэта літаратурная крытыка, своеасаблівы эсэ, роздум пра жыццё і творчасць тых паэтаў, чые імёны вельмі дарагія пісьменніку. Назаву іх у такой паслядоўнасці, як яны пастаўлены ў аўтара: Янка Купала, Якуб Колас, Аляксандр Блок, Уолт Уйтмен, Максім Багдановіч, Валянцін Таўлаі, Аркадзь Куляшоў. Выдзяляецца артыкул «Глядзецца на свет сэрцам» — пра маладую паэзію 70-х гадоў. Размова аб маладой паэзіі атрымалася прадметнай і змястоўнай, у ёй даволі выразна прасочваецца некаторыя заканамернасці ў творчасці маладых.

Апошні раздзел («Іранічная струна») — гумар і сатыра. Не буду падрабязна спыняцца на ім. Многія творы з гэтага раздзела друкаваліся даўно, яшчэ ў час працы аўтара ў «Вожыку», і заслужылі ўхвалу. Наогул уся кніга — вынік шматгадовай працы аўтара. Хачу толькі падкрэсліць, што калі я разглядаю раздзелы кнігі пасасобку, то гэта зусім не азначае, што кожны з іх жыве сам па сабе, не звязаны з іншым. Тая ж іронія і жарт сустракаюцца і ў апавядальных і ў лірычных «струнах». Было б надзяжжэй гэта назваць дзвюма ці трыма, але пераклічка адчуваецца, яна ёсць. Вельмі бачна, яна, напрыклад, у творах пра рэвалюцыйны падзеі на Далёкім Усходзе і ў апавяданнях пра партызана і ветэранаў Вялікай Айчыннай.

Няма сумнення, што ўсе «пяць струн» знойдуць адпаведны водгук у душы чытача.

Аляксей ГАРДЗІЦКІ.

еще на свае грошы хаваць Мікіту, ці чаму ён парываецца «есці латарэйны білет, на які той выйграў машыну. Мне здаецца, гэта ў адрозненне ад не заўсёды пераканальна матываваных учынкаў і паводзінаў герояў некаторых яго апавяданняў тлумачыцца характарам Васіля. Ён захавану ўменне не толькі радавацца ўсім праявам жыцця, але і максімізаваць малодасці, не з усімі, але з многімі яго перавагамі і недахопамі. Ён добры і шчодрый, як юнак, ажно і непасрэдны і нястрыманы, як юнак. З добрым запасам адвечнай сялянскай мудрасці і набытай сацыяльнай відушчасці. Пра падрабязным і скрупулёзным аналізе пра сёе-тое можна было б яшчэ паспрачацца. Але — калі ісці ад пытання — удача ці заканамерны поспех спадарожнічае А. Дудараву, я аддала б перавагу заканамернасці».

Зараз Аляксей Дудараву — чалавек знакаміты, мала які буйны творчы форум абыходзіцца без яго выступлення або інтэрв'ю ў яго. І ён спакойна і з годнасцю нясе цяжар славы. Няхай яму хопіць гэтай натуральнасці на ўсё жыццё. Як для драматурга, ды яшчэ вядомага, Аляксей Дудараву па-добраму малады.

Ала СЯМЕНАВА.

Падобныя кнігі і раней, вядома, выходзілі, але каб так адразу, адна за адной, здаецца, яшчэ не было. Пастараліся ў выдавецтва «Мастацкая літаратура», таму і пачылі свет ад-

беларускай савецкай літаратуры.

Яшчэ ў снежні 1947 года, праз нейкія восем месяцаў пасля заўчаснай смерці паэта, Максім Танк змясціў на старонках «Літаратуры і мастацтва» верш

СПАГАДНЫМ СЛОВАМ ПРЫГАДАЛІ...

начасова ладныя томкі «Максім Гарэцкі. Успаміны, артыкулы, дакументы» і «Успаміны пра Цішку Гартнега». А цяпер выдадзены яшчэ адзін. На вокладцы такія дарагія ссотням аматараў паэзіі словы: «Валянцін Таўлаі». А разгортваеш кніжку і даведваешся, што ў яе ўвайшлі дакументы, успаміны, артыкулы, якія тымацца жыцця і творчасці нашага паэта-рэвалюцыйнага, імя якога — з поўным на тое правам — можна паставіць поруч з імёнамі Хрыста Боцева, Шандара Пёцефі, Ніколы Вапцарова і многіх іншых.

Ды хіба ў параўнанні справа? Галоўнае ў тым, што сам ён — паэтычная зорка першай велічыні. Галоўнае, што сам ні на кога не падобны. Адметны як творчая індывідуальнасць. Непаўторны шмат якімі абставінамі фарміравання і сацыяльна-грамадзянскага станавлення.

Матэрыялы, прадстаўленыя ў зборніку — а яны сабраны разам, пад адной вокладкай, дзякуючы рупнасці дачкі паэта Галіны Валянцінаўны — даюць магчымасць ва ўсёй паўнаце адчуць, кім быў В. Таўлаі у жыцці і кім застаўся ён у гісторыі

Валянцін Таўлаі. Дакументы, артыкулы, успаміны. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1985.

«Памяці тав. Таўлаі», у якім, глядзячы далёка наперад, выказаў тое, у чым сёння ні ў кога быць сумнення не можа — права таўлаўскай песні на неўміручасць:

Яго напевам выпай слаўны лёс:
Набатным званам прагучаць над краем,
Прайсці шляхі этапаў і бяроз.
Сустрэць свабоду — светлы золак мая.

І сёння вы, каго паэт любіў,
З кім разам жыў, у смерць яго не верце!

Калі на час ён змораны спачыў, —
На варце стойце славы і бясмерця!

Гэты верш, а таксама радкі самога В. Таўлаі: «Цёплай, сейбіцкай жменнай мы шчыра жыццё раскідалі, каб вясна расціла для людзей і на гэтай пакутнай зямлі», гучаць своеасаблівымі эпіграфамі да кнігі, асноўны змест якой — успаміны, згадкі, сведчанні людзей, што добра ведалі паэта, а некаторыя і самі разам з ім прайшлі нялёгкамі дарогамі рэвалюцыйнай барацьбы, сядзелі і пакутавалі ў турмах, змагаючыся за тое, каб беларускі народ мог жыць у адзінай і дружнай сям'і савецкіх народаў-братоў.

Паўным адказам на тое, як уваходзіў В. Таўлаі у жыццё і літаратуру, з'яўляюцца яго аўтабіяграфічныя нататкі, па-

значаныя сціпла «Аўтабіяграфія» і незавершаныя — «Аб сабе (Спроба глянуць на сваё жыццё)». Аднак найбольш глыбей і паўней аб гэтым расказаецца ў вялікім мемуарным нарысе сябра паэта, вядомага дзеяча рэвалюцыйнага руху ў Заходняй Беларусі, а паэтычнай журналіста Я. Міско «Ён вершам краты пілаваў». Я. Міско дзяляўся разам з В. Таўлаем і змагацца, і сядзець за кратамі. Згадкі яго цікавыя найперш тым, што дзеляюць убачыць Таўлаі «не хрэстаматычнага», а як чалавек, чуйнага і ўважлівага да іншых, цудоўнага таварыша, рэвалюцыйнага-змагара, які ніколі не аддзяляў самой барацьбы ад паўнакроўнага жыцця. І, вядома, Я. Міско ўспамінае, як даводзілася паэту працаваць над вершамі, многія з якіх нараджаліся ў турме, адразу ж становячыся своеасаблівым паэтычным летапісам барацьбы заходнебеларускага народа супраць санацыйнага ўлад.

Іншыя ўспаміны — «Дзве сустрэчы» С. Жука, «Незаконная пазма» С. Анисава, «Той год...» М. Мінкевіча і М. Бурсевіча, «Разам з Валянцінам Таўлаем» П. Кулака — таксама напісаны палпчыкамі паэта па рэвалюцыйнай барацьбе. Безумоўна, усе гэтыя згадкі не прэтэндуць на вычарпальнасць у падачы вобраза песняра-барацьбіта, але часам дастаткова нават маленькіх штрыхоў, каб лепш зразумець і адчуць, якім чалавекам ён быў. Такія штрыхі напоўнены ўспаміны «Паэт-барацьбіт» П. Пестрака, «Пасылка Валянціна Таўлаі» А. Іверса, «Я ведала яго» Н. Тарас, вытрымкі з розных публікацый Я. Брыля, аб'яднаныя агульнай назвай «Памяці Валянціна Таўлаі», а таксама блізкіх яму людзей — «Падарожжа ў мінулае» Л. Таўлаі і «Як нас арыштоўвалі» Н. Таўлаі.

Зразумела, пра рэвалюцыйную дзейнасць паэта вядома куды больш, чым пра яго работу ў друку, актыўную антыфашысцкую барацьбу ў гады Вялікай Айчыннай вайны. У сувязі з гэтым набываюць значнасць успаміны «У барацьбе гартваўся радок», напісаныя М. Вернікоўскім, які ў трыццаці гады працаваў разам з В. Таўлаем у рэдакцыі маладзёжнай газеты «Чырвоная змена», а таксама сведчанні доктара фізіка-матэматычных навук, колішняга партызанскага сувязнога Л. Барысаглебскага «Успаміны пра Таўлаі» і былога камандзіра групы асобага прызначэння партызанскага атрада імя Катоўскага, настаўніка М. Грабенкіна «Палымнае сэрца паэта».

Багаты і разнастайны раздзел «Артыкулы». Месца паэзіі В. Таўлаі ў гісторыі беларускай літаратуры ў розныя гады вызначалі многія аўтары. Паасобныя з гэтых публікацый — найчасцей у скарачаным выглядзе, каб не было непазбежнага ў падобных выпадках паўтору — змешчаны ў кнізе. Пра В. Таўлаі, як паэта высокага рэвалюцыйнага гарту і паэтычнай культуры, сапраўднага песняра вызваленчага руху ў былой Заходняй Беларусі гавораць А. Куляшоў («Непарыўная сувязь з жыццём»), Р. Бярозкін («Таварыш»), Б. Бур'ян («Заслуханы ў тучанне жыцця»), Г. Бур'якін («З вялікай літары»), Я. Сіпакоў («Паэзія, свабодная і ў няволі»), М. Ароўка («Ідучы да запаветнага»), А. Клышка («Таварыш нашай вясны»), Ф. Яфімаў («Насустрач дням і велічым і ясным...»)

Змешчана нямала здымкаў, што адлюстроўваюць пэўныя моманты з жыцця і творчасці паэта. Есць падрыхтаваныя Л. Таўлаі каментары, хоць — мабыць, па недаглядзе пры падрыхтоўцы рукапісу да друку — сказана не пра ўсіх аўтараў успамінаў. Завяршае кнігу грунтоўны паказальнік «Асноўныя даты жыцця В. П. Таўлаі».

А. КУНЦЭВІЧ.

СУСТРЭЧА З ПАЭТАМ

Усе, хто ведаюць Максіма Рыльскага толькі як паэта — праз яго бессмяротнае мастацкае слова, — маюць магчымасць пазнаёміцца з ім і як з чалавекам. Выдавецтва «Советский писатель» выпусціла кнігу «Успаміны пра Максіма Рыльскага», любоўна ўкладзеную дырэктарам літаратурна-мемарыяльнага музея М. Рыльскага ў Кіеве Богданам Рыльскім і вядомым маскоўскім літаратуразнаўцам Яўгеніяй Дэйч. Нават тых, хто сустракаўся з «незабытым Максімам», гэтая кніга па-сапраўднаму зацікавіць. У ёй асоба пісьменніка паўстае і ў часе, і ў прасторы. Аўтары кнігі пераканана сведчаць пра тое, што М. Рыльскі ўсім жыццём, усёй творчасцю актыўна ўключыўся ў вырашэнне глабальных праблем веку, такіх, як мастак і грамадства, чалавек і гісторыя, чалавек і культура, нарэшце, чалавек і прырода. Прычым,

Успаміны пра М. Рыльскага. На рускай мове. М., «Советский писатель», 1984.

знаёмячыся праз успаміны з асобнымі момантамі лёсу паэта, мы заўсёды судакранаемся з урокамі сапраўднай Чалавечнасці. І ў гэтым адна з галоўных вартасцей кнігі: яна мае не толькі пазнавальнае, але і вялікае выхаваўчае значэнне.

Кожнае слова-ўспамін арганічна ўпісваецца ў гэты своеасаблівы вянок памяці, створаны сябрамі паэта, яго таварышамі па пяру, шырай — калегамі па яго шматграннай творчай дзейнасці. Аб тым, што Максім Тадзевіч быў чалавекам надзіва абаяльным, духоўна багатым, усебакова адораным і высакародным, ужо складалася нямала легенд. У кнізе гэтыя вусныя апавяданні атрымалі матэрыялізаванае пісьмовае пацвярджэнне. Такім чынам сур'ёзна, дзелава тон размовы пра М. Рыльскага дапаўняецца і сардэчнай шчырасцю, і мяккім гумарам — якасцямі, якія так высока цаніў пры жыцці сам паэт.

Сааўтарамі кнігі выступаюць выдавецкія работнікі, вучоныя, грамадскія дзеячы, рэжысёры, кампазітары, артысты. Аднак зусім заканамерна, што вядучае месца тут займаюць успаміны пісьменнікаў. Побач з вядомымі ўкраінскімі майстрамі мастацкага слова на чале

з А. Ганчаром свае прызнанні ў любві, сведчанні павагі і пашаны выказваюць прадстаўнікі розных народаў нашай краіны і замежных краін, у развіццё культуры якіх М. Рыльскі ўнёс свой немалы ўклад. Даволі часта ўжо ў саміх назвах успамінаў раскрываецца і характар узаемаадносін іх аўтараў з М. Рыльскім, і тое высокае прызначэнне, якое надаюць яны паэту ў гісторыі міжнародных культурных узаемазвязей. Так, запэўным для кнігі стала слова пра сябра, напісанае М. Ціханавым, з прамовістай назвай «Прарок зары». Успрыманне рускай літаратурай асобы М. Рыльскага выдатна прасочваецца ў выступленнях А. Пракоф'ева, М. Ушакова, В. Інбер, Л. Нікуліна, К. Чукоўскага, А. Дэйча, П. Жура, Л. Озерава. Пра значэнне дзейнасці ўкраінскага паэта нямала гаворыць і «геаграфічны дыяпазон» аўтараў зборніка успамінаў: тут і канадзец П. Краўчук, і паляк Ф. Неўважны, армянін Г. Багразян, грузін С. Чыкавані, літовец А. Венцлава.

Цікава ўзбагачаюць воблік Максіма Тадзевіча і ўспаміны беларускіх пісьменнікаў. «Жыццёлюб» — пад такім загаловам увайшла ў кнігу некалькі старонак, якія прысвяціў свайму ўкраінскаму сябру наш П. Броўка. «Культура і душа» — так вызначыў свае штрыхі

да партрэта М. Рыльскага Я. Брыль.

Фатаграфіі, што ўключаны ў кнігу, не толькі ўдала ілюструюць біяграфію М. Рыльскага. Разумна падбраныя, яны раскрываюць шырыню асабістых кантактаў ўкраінскага паэта. Мы бачым яго ў ваеннай Уфе, на фронце, на антыфашысцкім мітынгу ў Югаславіі, пад час выступлення ў Маскве на сесіі Вярхоўнага Савета СССР і сярод удзельнікаў народнага ансамбля ў Францыі, пры сустрэчы з У. Бранеўскім, Луі Арагонам, С. Вургуном, А. Даўжэнкам, М. Шолахавым, К. Сіманавым, А. Ісавякіям, С. Зар'янам, М. Ібрагімавым, Л. Ляонавым, А. Твардоўскім, К. Федзіным, В. Катаевым... Не ў статыцы, а ў дынаміцы творчага яднання з ўкраінскім паэтам зафіксавала фотакамера кантакты М. Рыльскага з П. Броўкам і Я. Брылём.

Кампазіцыя кнігі сапраўды прадумана добра. І як арыгінальны сюжэтны ход успрымаецца яе канцоўка. Гэта «Аўтабіяграфія» паэта. Напісаў ён яе ў апошнія гады свайго жыцця, займае яна ў гэтым кнігі друкарскі аркуш, і гучыць гэтая аўтабіяграфія як своеасаблівае грунтоўнае справаздача Максіма Тадзевіча перад сваімі сябрамі і калегамі, апошняе яго «адзакуй» і «прабацце», як апошні наклон Радзіме, народу, чытачам...

Татцяна КАБРЖЫЦКАЯ.

Мікола КУСЯНКОУ

Іван-чай

Там, далей, у ліловай смуге
Лес, як бераг, круты, прымячаю.
А вакол—не прагал у тайзе,
А ружовы разліў іван-чаю.

Той мядовы, духмяны той цвет,
Дзе салодка душа замірае.
Для дваіх я адкрыў гэты свет—
І хаціна тут будзе нам раем.

Дзе мармыча на ўзлеску ручай,
Дрэва гонкае ляжа падрубай.
Іван-чай, іван-чай, іван-чай,
Памажы мне даклікацца любай.

Уяўляю: з твайго валакна—
Іван-чай—ты ж расліна такая!—
У хаціне маёй ля акна
Палатно ўжо яна вытыкае.

А твой мёд нам панеслі б раі—
Паспявай толькі ладзіць кадушкі.
І тваім, жывучы бы ў раі,
Пухам мы насыпалі б падушкі.

Як спакойна мы спалі б на іх—
Убаку ад трывожнага веку!
Ад яго ты бярог бы дваіх,
Нібы ўзяўшы нас тут пад апеку.

Я гукаю, а ў сэрцы адчай—
Можа, гэткага шчасця ёй мала?..
Іван-чай, іван-чай, іван-чай,
Чуеш ты, што яна адказала?

Век не прыйдзе за мною сюды,
Бо ружовым жажнулася б' галам.
Іван-чай, — ты нашчадак бяды,
Што праносіцца вогненным валам.

Я змалоць бы і карань твой мог—
З ёю мелі б мы хлеб і да хлеба.

Але ж ты і трывога трывог—
Толькі ў карань зірнуць табе трэба.

Ты падняўся на прыску сівым.
І здалося б ёй тут, на выжары,
Што агонь і па ўсім па жывым
Па зямным пракаціўся абшары.

Ружавеш ёй з дымнае цьмы—
Калі жар патушыла б залевай.
І па ўсёй ты зямлі ўжо, а мы
Тут, у хаце, Адамам і Евай.

Гэткі ўявіцца жах!.. Выбачай,
Бо, відаць, ёй памроіўся недзе
Той вялізны лажар—іван-чай,
Ці ж такое магчыма на свеце?

Іван-чай, іван-чай, іван-чай?!

Соль

Народ быў у тайзе са мною ўсякі,
Сезонны, зборны, ведама ж, народ—
Цвярозых менш, а болей выпівакі...

Іх раскруціў жыццёвы калаўрот—

І так шпурнуў, што над хрыбтом
зялёным,
Аж за Байкалам недзе—у тайгу
Са мною, іх начальнікам сезонным,
Яны ляцяць, пачуўшы пра «дзяньгу».

Ляціць сантэхнік—дома плачуць краны,

А з ім шафёр, пазбаўлены праваў.
Ляціць і палілот дыпламаваны,
Што ведае аж пляць замежных моў...

Іх мусіў забяспечваць я харчова—
Два верталёты сухароў адных.
Яшчэ ж на складзе ў нашага Арлова
Выпісваў я і соль па накладных.

І вось цяпер, калі ўжо з перавала
Жыццёвы мой кіруе ўніз маршрут,
Я ЗНАЮ ІХ, бо солі з'ёў нямала
З сезоннікамі тымі—больш за пуд.

І бачу зноў і зноў я рабацягу,
Каго ніякі не страшны мазоль—
Спатнелага, з сякераю на ўзмаху,
А на спіне ў яго—бляе соль!..

Дык і за грэх яго не ўшчую хвацка...

І хоць мо сам не марнаваў харчы,
Не давядзі гасподзь па-панібрацку
Мне той народ паляпаць па плячы.

О зямля! На задусшэўнай мове
Я даўно сказаў табе: «Люблю...»
І пачула ты ў нягучным слове
Нібы рэха ў ім самім—«Раблю».

Бо рабіў я, той падлетак даўні—
І на гулкай пыльнай малацьбе
Падкідаў снапы да мелатарні

Алесь РАЗАНАУ

Паверхня

Паверхня раскрэслена на трохкутнікі,
ромбы, кругі...

Каб трапіць у глыбіню, я набіраю
паветра ў грудзі і бяру ў рукі камень.
Але глыбіня ўхіляецца ад мяне. Са-
мае большае, што я магу дасягнуць,—
гэта новай паверхні: дна.

Няўжо такая мая ўласцівасць, такі мой
знак: усё, што асвойтваю, усё, што кра-
наю,—пераўтвараць у паверхню?!

Жыву на паверхні зямлі, і вады, і аг-
ню, і паветра, і цела—паверхня майго
жыцця, і розум—паверхня цела.

Паверхню — разважаю, паверхню—
разумею, паверхню—мераю глыбіню...

Ледзьве жывы, выбіраюся я на бераг,
Мяне абступаюць знаёмыя трохкутні-
кі, ромбы, кругі...
Цяпер я ў бяспецы, цяпер я дома...
Але вагаецца ўва мне неспасціжная
глыбіня і прымушае вагацца паверхню.

На другі год вайны

На другі год вайны не вырасла жыта
на полі, не вырасла бульба, а выраслі
лозы.

Узяўся я дзерці з лозаў кару—а яны
з жалеза,
узяўся сякераю секчы лозы — стала з
іх сыпацца на зямлю жалезнае зерне,
узяўся выкопаць лозы рыдлёўкай—
стала выкопвацца з-пад каранёў жалез-
ная бульба.

Хто будзе есці жалезнае зерне?
Хто будзе есці жалезную бульбу?

Кажа бабуля: вайна.

А я спрабую сам разгрызці тыя зяр-
няты, спрабую сам угрызці бульбіны
тыя, каб самому зрабіцца жалезным,
нібы вайна, і павыдзіраць жалезныя ло-
зы з поля.

Будучыня

Не бачу яе—прадбачу,
не чую—а прадчуваю,
не ведаю—а прадведваю...

Шчэрацца запяклася, як чорная кроў.
Шчэрацца ззаду адані.

Боязь засцерагае: у будучыні—
смерць!..

Адвага натхняе: у будучыні—неўміру-
часць!..

Мы аддзіраем сябе ад зямлі.
Мы ацярушваем ад глухаты свой
слых, адтуляем ад слепаты свой зрон, з

няўцямнасці выплаўляем сваё разумен-
не.

Гэта—паўстанне.
Насупраць нас—неабсяжнасць.
Цяжар вызвалення распрывае нашы
паставы.

Мы становімся тым, кім яшчэ не бы-
лі.
Спрадвечныя зоры вандруюць праз
нашы лёсы.

У старой хаце

У той старой хаце з сябрынаю за
сталом сядзіць невясёлы бацька:
што было есці—паелі,
што было піць—папілі,
а ўсё адно не хапіла.

У акно зазірае ясная восень.
Гудуць далёкія цягнікі.
Бацька дае мне грошы і кажа: «Ідзі і
купі дзе-небудзь яды і пітва, а купіш—
тады вяртайся...»

Я праходжу каля глыбокіх чыстых
азёр, у якіх залацяцца ўрачыстыя дрэвы
і цямяюць аблогі,
сэджуся ў імклівыя цягнікі,
але сёння вялікі выходны:
усё заняла сабою гэтая восень,
усё заняла сабою гэтае чараванне,
усё заняла сабою гэтае харакство,
усё заняў сабою гэты дзень,

на ўскрайку якога ў старой сутонлівай
хаце сядзіць па-ранейшаму за сталом з
сябрынай сваёю бацька і ўсё чакее, калі
я вярнуся.

Лесвіца

Па крутой, стромкай лесвіцы я ўзды-
маюся ўсё вышэй і вышэй, каб дасяг-
нуць нарэшце той апошняй, той завяр-
шальнай прыступкі, з якой можна бы-
ло б рынуцца ў неабсяжнасць—
і апырэдзіць самое жыццё,
і апырэдзіць самую смерць...

Колькі прыступак я ўжо мінуў?!
Здаецца, іх утварае сама хада, сам
рух, само маё падыманне ўгору, само
маё спадзванне, што там, вышэй, я
стану мацнейшы, чым быў дагэтуль, і
змагу тое, чаго не магу цяпер...

Яны адна з адной вынікаюць, яны
адна другую прадбачаць, яны перашко-
да, яны і апора, яны спыняюць, яны і
вядуць.

Вышэйшы за дрэвы, вышэйшы за
гнёзды, вышэйшы за воблакі, вышэй-
шы за вышыню,—я слухаю-чую, як мне
паўтарае ўпарта мой пакінуты ўнізе
двайнік:

«Вяртайся!..
Прыступка апошняя тут.
У неабсяжнасць трэба ўздымацца ад-
гэтуль».

Гаворка Саша

Мой аднагодак Гаворка Саша, задум-
маўшыся глыбока, сядзіць каля груды
жалезнага лому, у жоўтай поўні:
кашуля расхрысталася на ім,
ля скарні кроў запяклася...

Саша,—я клічу яго,—хадзем разам з
усімі, з намі!..

А ён не адказвае нічога,
а ён застаецца на тым самым месцы,
а ён застаецца ў тым самым часе,
а ён застаецца на тым свеце,
дзівячыся на дарогу, па якой адыхо-
дзяць усё далей яго аднагодкі.

ПРОЗА

УЖО ДВА тыдні Грышка Апень-
ка жыў ва ўласнай сям'і як бы
дэлегална. Дамой наведваўся
зрэдку і тады толькі, калі быў
упэўнены, што з жонкаю ён там
не сустрэнецца.
І ў гэтую раніцу, зірнуўшы на яго
нудную ўскудлачаную чупрыну, у якой ко-

А запрашалі яго на падмогу ахвотна.
І з часам яму вальней, як каму, і коні
ў яго ў руках. Працаваў Апенька ў кал-
гасе коняхом, клопату ў яго хапала
толькі ранічкаю, пакуль разбяручь ко-
ней ды вупраж, і ўвечары, калі трэба
было прыводзіць да ладу сваю невялі-
кую на цяперашні час гаспадарку.

Марыя ФІЛІПОВІЧ

АПАВДАННЕ

лер перапрэлай мякіны зацьмяваў усе
іншыя адценні і на фоне якога вельмі
малаяўніча красавалася ўблытанне ў ва-
ласы высахлае гарахавінне, здаваўся
ло беспамылкова вызначыць, што і
мінулую ноч ён бавіў таксама не ў
мяккай жончынай пасцелі.

Дэдому Апенька дабіраўся агародамі,
хоць гэтая перасцярога была і заліш-
ная: з-за вугла канюшні ён бачыў, як
на запрэжаныя калёсы разам з іншымі
жанчынамі ўмасцілася і ягоная Матру-
на з кошыкам у руках—паехалі на поле
збраць бульбу.

Раніца выдалася сырая, туманная. Як
праз сіта сыпаў імжачок. Шэры піжак
Апенькі, набрынялы вільгаццю за ўсе
апошнія дні бадзяжніцтва, здаваўся як
не пудовым. Пакуль мінуў утравянены
ўзмежкі і выбіўся на ўтапаную разору
свайго бульбянішча, боты таксама рас-
кіслі, непрыемна халадзіла ногі.

Апынуўшыся на сваім агародзе, Апень-
ка прыўзняў голае, праяснелым пагля-
дам акінуў наваколле. Парэзаныя межы-
мі вузкія прысядзібныя палоскі аднавя-
скоўцаў аголена чарнелі свежаўскапа-
най раллэй. Дзе-нідзе на полі яшчэ за-
віхаліся жанчыны, бялелі напоўненыя
бульбаю мяшкі. Прэлай вільгаццю пе-
тыхала ад паскіданага ў кучы бульбоў-
ніку.

І толькі ягоная палоска, не чапаная ні
з якога боку, з няскошаным пажоўклым
і ўсохлым бульбоўнікам, кідалася ў во-
чы, нібы сіраціна якая, пакінутая, нікому
не патрэбная...

Апенька вінавата ўтупіў вочы, панура
пасунуўся ў двор, спіной адчуваючы яе
маўклівы дакор. Нібы ведала яна і пра
ўчарашні дзень гаспадары, калі ён, аб-
мінуўшы яе, шчыраваў на сотках у су-
седа, і пра дзень заўчарашні, і пра ўсе
тыя ўробленыя ягонымі рукамі чужыя
агароды.

А цялоткі дзень, хай і не надта вялі-
кі ў гэтую восеньскую пару—ягоны.
Людзі гэта ведаюць, воль і чапляюцца...
«Уваж, Хартытонавіч!.. Не падвядзі ж,
Хартытонавіч!.. Не забудзь, Хартытона-
віч...»

Людзі празвалі яго Апенькай... Ма-
ладым ён выдаваў ладнай, крамянай
апенькай. Быў ён хоць і невялічкі, але
з віхрастай чупрынай, на якой зухава-
та, ссунутая на адно вуха, трымалася
сплюснутая кепачка. Вусны, заўсёды
крыху мокрыя і ўсмешлівыя, вытыркалі-
ся ўперад, круглявы нос дзёрся ўверх,
вочы глядзелі на ўсіх адкрыта і зчылі-
ва...

Цяпер вочы гэтыя памутнелі, тоўстыя
вусны нібы распухлі і абвісалі неак не-
прыстойна, як ні падбіраў ён іх, ні пад-
ціскаў...

Быў ён бяшходны і безадказны. Доб-
ра цясларыў і ахвотна памагаў усім, хто
ні папросіць. За рублём не цягнуўся, а
такую паслугу, як разагнаць колькі ба-
разён бульбы, рабіў як не задарам...
Ніколі не ўспамінаў пасля, што яму нех-
та нешта вінен...

Мінуўшы агарод, Апенька ўзышоў на
свой двор і вочы адразу ж наткнуліся
на груды цэгля, на пясок пад плотам,
раскоўзаны нагамі. Праз расчыненыя
напята дзверы склепа былі відаць паля-
ровыя мяшкі з цэментом, два поўныя і
адзін пачаты, карыта, у якім ён мяшаў
раствор, і кельма... Усё энэрэхомела ў
чаканні гаспадары, асірацела. А як шы-
раваў ён з гэтым скляпком, як завіхаў-
ся! Вельмі ж хацелася скончыць як ма-
га хутчэй, каб крыху і падсохла і пра-
ветрылася, пакуль сыпаць сюды новы
ўраджай. Воль і скончыў... Адчуў, як ад
нецярпення аж засмактала пад грудзямі,
і рукі самі пацягнуліся да працы.

«Не, не цяпер...»—замармытаў Апень-

З думкаю дарослай пра цябе.
Шчыраваў—і маладым калісьці
На прагалах баравых лясы
Пасадзіў я для тавай карысці
І тавай, зямля мая, красы.

А цяпер зялёны шум спрасонна
Учую—спаць спакойна не магу,
Бо, напэўна, ж, я на ліфце сёння
Адарваўся ад цябе крыху.

І з табою, мабыць, мы ў разладзе.
Грэшны, бо ў гарачую пару
Над табой, зямля, над роднай маці,
Я здалёку шэфства ўжо бяру.

Але ты сустрэнь мяне з даверам,
Як табой і сёння даражу,
Дык і на бульбянішчы на шэрым
З кошыкам табе я паслужу.

Вось і першы, новы снег твой белы
Кружыцца над золкаю імжой...
Шэф ці блудны сын паразумнелы
Да цябе вяртаецца душой!..

Эстрада

Спявак па сцэне бегае натхнёна—
Аж адлятае ўбок яго крысо.
Зграбае ў кольцы шнур да мікрафона,
Нібыта хоча кінуць ён ласо.

А мне чутно: з-за гаю і з-за лесу—
Ужо здалёк—плыве пад нейчы дах
Той задушэўны барытон Бернэса,
Што папяросным мо дымком прапах.

Юнак бяжыць па хатнім на экране—
І песня тут, і маладосці шал.
Вось ён шпурне ласо—і на аркане
Цябе ж пацягне ў свой паўнюткі зал.

Але ж мінуў яшчэ не доўгі тэрмін—
І ён не змоўк, ды ўжо крыху здалёк
Гучыць нябесны голас Ганны Герман,
Зямны, нібыта ў жыцце васілёк.

«Я сам хачу ў твой зал,—кажу
каўбою,—
Яшчэ ж душой я, мабыць, не стары.
Хачу пасвяткаваць я і з табою—
Тваёй хачу я прыхапіць пары...»

І хлопец гэты па-каўбойску шчыры.
Ды з голасам, якім ты жый спярша,
Нібыта ўжо губляецца ў эфіры
І растае сама твая душа.

Метро

Па расказах ведаў яву гэту.
А цяпер нібы ў яе нутро

Зазірнуў я, бо стаю ж і еду
Пад зямлю—і гэта ўжо метро.

Цэлы свет зіхотка-непаўторнай
Ажно шапку з галавы я згроб
І гляджу вакол—які ж прасторны
Пад зямлёю зроблены падкоп.

Не падкоп, канечне,—гэта слова
Недарэчы тут, бо пада мной
Нейкі зух капае адмыслова
На паверхні ж, мабыць, на зямной.

Сам такім «маркшэйдэрам» не буду.
Чым пракладаць нейкі цёмны ход,
Напішу заяву Метрабуду—
У яго падземных шмат работ.

Як адкрыта—механічнай бабай!—
Забіваюць палі ў глыбіню,
Так і сам я ўжо—не ціхай сапай
Свой тунель падземны паганю.

Курс бяру пад плошчы і фантаны,
І ніхто мне тут не скажа стоп:
Гэткі ўсім патрэбны і жаданы
Мой тунель скразны, а не падкоп.

Выпала мне гэтак пастарацца—
Людзям не на зло, а на добро.

І нікому ўжо не падкапацца
Пад мяне і пад маё метро.

Клубок

На сонечным баку мой дом, а недзе
Ёсць на зямлі яшчэ і цёмны бок.
І з пачуццём такім живу на свеце,
Што шар зямны не шар, а больш
клубок.

Клубок трывог. І покуль шчэ не позна—
Як іх разблытаць, рады як ім даць?..
Віток касмічна-ядзерны пагрозна
Паверсе нехта хоча наматаць.

Дык не прашу і не чакаю скідкі
На тое, што зусім я радавы.
Шукаў, злавіў я ўрэшце кончык
ніткі—
Не выпушчу яе, пакуль жывы.

Ці на работу ці з работы крочу—
Між пальцамі яна
і днём і ноччу.

Мой ранак промні сее шчодрэй
жменяй.

Ды недзе ёсць яшчэ той цёмны бок—
І на зямлі трывог не стала меней,
Але я ўсё ж размотваю клубок.

ка, задам адступачы ў дзверы, нібы
работа пільная, неадкладная ўжо ўчапі-
лася яму за крысо пінжак. «Гэта мож-
на і ўвечары рабіць... Свята ў верандзе
як уключыш, дык і тут, у скляпку, хоць
іголки збірай», — разважаў сам з са-
бою, узнікаючы на высокую прыгожую
аздоблены разбой на дрэве, ганак. На
дзвярах веранды вісеў замок, ва ўмоў-
леным месцы, у шчыліне пад страхой,
ключо не было, але гаспадар не разгу-
біўся. Абышоў веранду з другога боку,
там, ён ведаў, адна балонка ў акне лёг-
ка вымаецца і, прасунуўшы руку, мож-
на адшчапіць другія дзверы, тыя, што
са двара...

Ён заглянуў на дрымотню, прыбраў
да месца сякеру... «От жа дурная пры-
вычка ў бабы... Дзе сячэ, там і кіне...»
Старанна падгроб трэскі да кучы, пры-
браў з-пад ног дошкі і круглякі. Потым
зняў са сцяны касу, памацаў лязо, да-
стаў мянташку і доўга вастрыў яго.

Да самага вечара касіў бульбоўнік.
Краем вока бачыў, як прыйшла на абед
Матруна, як парадкавалася ў двары. По-
тым яна зноў пайшла, а ён усё махаў і
махаў касою, не адчуваючы салёнага по-
ту, што заліваў твар, не зважаючы на
прыкруую гаркату ў роце і трымценне ў
руках... І чым большы ўроблены пляч
заставаўся за плячамі, чым большай
стомай налівалася рукі, тым лягчэй і
святлей рабілася на душы...

Калі ў паветры пацягнула вячэрняя
стыннэ, а набрыняла вільгаццю хмур-
нае неба прысунулася да самага пад-
ворка, ён з асалодай выпрастаў спіну,
задаволена акінуў вокам зробленае за
дзень і, выхлябтаўшы проста з каструлі
рэшткі халоднага баршча, што не дзела
ў абед Матруна, пашыбаў на канюш-
ню. Трэба было парадкаваць коней.

А на другі дзень яны капалі бульбу.
Апенька раненька, як пачало днець,
прывёў каня і разagnaў некалькі бароз-
наў. Распрэжанага каня прывязуў пасві-
ца пablізу, а сам зноў пабег на каню-
шню.

Калі вярнуўся, Матруна ўжо выбрала
два канцы, уздоўж баразны стаялі чаты-
ры напалову напоўненыя мяшкі. Ён
узаяў кошык і заняў сабе баразну.

Так і працавалі... Матруна сама цягала
поўныя кашы, ён не падхопліваўся, як
бывала, каб памагчы. А яна таксама не
адразу кінулася на дапамогу, калі ён па-
чаў зносіць мяшкі к склепу. Але ўба-
чыўшы, як ён апускаецца на коленцы і
цяжка ўстае з ношаў, не вытрывала.
Першы клунак падхапіла зласнавата...
Ён ад шурышка і нечаканай дапамогі
ледзь не кульнуўся разам з бульбаю.
Пасля прыладзіліся... Кожны спакойна
рабіў сваю справу, не гледзячы на дру-
гога. Апенька браўся за халод мяшка,
натужваўся, Матруна падхоплівала знізу,
падавала на плечы...

Не перастаючы імжыў дождж. Мокрая
зямля ліпла к рукам, не хацела адста-
ваць ад бульбы, вільгаццю набрыняла
вопратка, шэрымі, мокрымі і злоснымі
былі твары ў дваіх, што рабілі на адным
полі, поплеч, і не глядзелі адзін аднаму
ў вочы.

Матруне ўспаміналіся тыя два сонеч-
ныя тыдні, якімі ўсе добрыя людзі вы-
капалі свае соткі і не без дапамогі яе
нядбайнага гаспадара. Крыўда зноў
апякала ёй сэрца, нібы хто сцябаў па
ім крапівою.

А Апенька, адчуваючы настрой жон-
кі, баяўся якім няўдалым словам ці ру-
хам перапоўніць тую горкую-чашу ця-
пення, якая, ён добра ведаў, і так, ра-
ней ці пазней, мусіць выліцца на яго
няшчасную галаву, а таму маўчаў.

Усё ж, заўважыў сам сабе, час перай-
начыў іх абайх, і яго, і жонку. Раней Мат-
руна не маўчала б так заята, хуткая
была на расправу. Дзябелая маладзіца,
як не на галаву вышэйшая за свайго ча-
лавека, белатварая, з крутым выгібам
чорных брывоў, яна не вельмі шанавала
свайго мужа і не старалася надта ха-
ваць свае думкі і пачуцці. Шалела ад
злосці, калі што было не па ёй, а рука
ў яе яшчэ і тады, у маладой, была цяж-
кая, а язык востры, што лязо.

Але астудзіла жыццё і яе парывы...

Неяк у самы разгар лета з Ворына,
цэнтральнай вёскі калгаса, прыйшла ка-
бета і папрасіла Матруну, каб пусціла
мужа ў выхадны перакрыць страху хлеў-
чука. Грышка Апенька тады працаваў
таксама ў Ворыне, у брыгадзе будаўні-
коў, і нават улетку, як мала хто з кал-
гаснікаў, меў выхадны. Адпусціла Мат-
руна мужа не сказаць каб ахвотна. Не-
дабудаваная стаяла свая хата, бялелася
свежай шалёўкай, аднавока лупацілася
на вуліцу адзіным, даведзеным да ладу
акном з узорыстымі ліштвам. Але ка-
бета абяцала добрыя грошы, а ў іх у
гаспадарцы тады кожны рубель быў на
ўліку.

Грышка страху перакрыў і заробле-
ныя грошы ўсе аздаў жонцы. А пасля
ўжо, не пытаючыся дазволу, пачаў бу-
даваць у той кабеты веранду.

Буяла квеценню, высыхала, жаўцела
трава на дзялцы, што выдзеліў ім кал-
гас, стаяў не расчышчаны іх участак у
лесу, хоць добрыя людзі яшчэ да кась-
бы запасіліся дрывамі на ўсю зіму.
Прыгожа выпіленыя лішты так і не аз-
добілі акон у новай хаце. Бо іх гаспа-
дар у той час рабіў на чужую жанчыну.

Дзверы ў сенцы, перад якімі Апенька
крыху прымарудзіў, каб лепш выцерці
ногі аб анучу, дагадзіць жонцы і не за-
пэкаць свежывымтай падлогі, дзверы
гэтыя пагражальна зарыпелі, прывідчыні-
ліся, у праёме паказваўся збялы жон-
чын твар. Словы, якія ён пачуў, падалі-
ся яму незразумелымі. Каб праясніць
іх, Апенька пасунуўся быў у хату, не
гаманіць жа цераз парог, але дзверы
ляснулі перад самым ягоным носам,
бразнула зашчэпка.

Ён азаданана патаптаўся на ганку, па-
сцядзёў на лавачцы пад вокнамі... Але
дзвеемы так і не адчыніліся...

У тое лета Матруна, ніжэй насунуўшы
хусціну на вочы і тужэй падперазавшы
спадніцу, сама і касіла, і дровы нарых-
тоўвала, і агарод убірала... Сыны, адзін
пад адзін трое смаркачоў, з якіх старэй-
шаму ледзь мінула дванаццаць, касілі
разам з ёю, няўмела, з-за пляча, выкід-
ваючы касу і збіваючы вярхушкі пера-
стоенай, цвёрдай, як дрот, травы... Ні-
кога не паклікала на падмогу, нікому не
паскардзілася. Хадзіла ўчарнае, з су-
ровым тварам, нелюдзіма. Можна бы-
ло толькі здагадацца, што перажыла
яна за тое лета. Вядома, цураліся і да
яе мужыкі сваіх жанок, не яна першая,
не яна апошняя. І ёй, можа, было б не
так балюча, каб та я, разлучніца, была
лепшая за яе. А та ж сорам і ганьба!
Яе пакінулі з-за нейкай дзеўкі-перастар-

кі, якой бы на ўсё жыццё заставацца
векавахай, калі б не гэты дурань Апень-
ка. Ніхто б не пагаліўся ні на яе, ні на
тыя тысячы, якія яны, як кажучы людзі,
накапілі разам з сястрой, гэткай жа пе-
растаркай, кожны год гадуючы вепру-
коў да цэлак на продаж.

Мінула лета. Шэрхляя заізелая трава
ранкам, яснае сцюдзёнае неба ў поў-
дзень і ранняя раптоўная цемь, што
імкліва насоўвалася з апусцелых палёў
на вёску—усё напамінала пра хуткі на-
дыход зімы.

У адзін з такіх ясных сонечных дзён
позняй восені Матруну перастрэла на
вуліцы сяброўка Клаўдзя і, аж заклёб-
ваючыся ад ўзбуджэння, засакала:

— Сама прыйшла, Матруначка. І па
вёсцы не пабаялася ісці, бессаромніца...
Нібы да сваячаныці, Хрысціны. А по-
тым разам у магазін уваліліся. Мы, Мат-
руначка, і аслупянелі. А хутка на ёй,
Матруначка ты мая дарагая, зіхаціць
уся, у блэтках. Як у Мані Верачынай...
А куртка... А боцікі...

Матруна слухала сяброўку моўчкі,
толькі бліжэй зьяла чорныя насупленыя
бровы—нібы Клаўдзя ей кіно ўчарашняе
пераказвала ці пра сны свае байла...

— І сама яна, як мы прыгледзеліся,
нішто сабе маладзіца. Целама белая...
Заружавелася, як кветка... І ўсё смяецца
і смяецца з Хрысцінаю, як усё роўна
яе казыча хто... Заліваецца... Чужога му-
жыка звёўшы, чаму б і не пасмяяцца,—
не стрымалася Клаўдзя, але, заўважыў-
шы, як пацямнела тварам Матруна і
злосна калынула яе вачамі, зніжавела...

— Я і кажу... Нібыта тавару ў іхняй
краме няма... Больш, чым у нашай. Куп-
ляй, хоць распражыся. А яна ўсё ў нас
выглядае ды выбірае. Купіла...

От жа жанчына! А папытай яе, што
яна сама купіла, ці што снедала—не ўс-
помніць...

— А як убачыла галёшы, ды папытала
памер, узрадавалася, ажно рукамі ўс-
пласнула. А я ж, кажа, свет аб'ехала,
нідзе няма гэткага памеру. Валёнкі свай-
му чалавеку купіла, а галёшы аніяк не
прыстараюся...

Чаго толькі ні пераслухала за апошні
час Матруна пра свайго мужа! Сусед
Анціп Старавойтаў яшчэ ў канцы лета
ездзіў у Ворына ў кантору, сутыкнуўся
там з Грышкам і патрапіў да яго ў гос-
ці. Як самага дарагога чалавека прынялі
Апенька з маладой жонкай былога су-
седа... Мо з паўгадзіны пералічваў Ан-
ціп стравы, якімі быў застаўлены стол,
загінаючы пальцы і хітра прыжмурваю-
чы вочы.

— Гэта ж як на дзяды... Дванаццаць
страў і не меней. Ужо і ставіць няма ку-
ды, а яна ўсё цягае і цягае. А Грышка
на куце сядзіць. Сыты зрабіўся, трасца
на яго. Я, прызнацца, добра налягаў на
ежу. З раніцы макавай расіны ў роце
не было. А ён толькі пакорпаўся ві-
дэльцам. Выёўся, гад... А пра гэта, му-
сіць, і не падумаў, як тут дзеці... Што
ядуць... Можна, галодныя лётаюць...

Спачуванне суседава было горш за
насмешку.

— Кажуць, пакуль матка жывая, дзе-
ці не сіроты. І ядуць яны не горшае, як
твае,—секанула Матруна. Ведала яна
цану суседавага спачування. Ці даўно
ганяла абодвух, разам з Грышкам, як
яны схаваліся на вышках. От і распіна-
ецца цяпер перад ёй... Мусіць, добра
памятае тое частаванне...

І стала завядзёнка ў людзей. Як хто
ў Ворыне пабудзе, то адразу ж да яе
лятуць. То Апенька веранду скончыў
будавец Паўліне, то вокны свежай фар-
бай падмаляваў. То сена вез надта ж
вялікі воз, дзе толькі нашчыраваў
столькі...

Слухай, Матруна, і радуйся! Бо ніхто
не прызнаецца нават сам сабе, што так
спяшаўся да яе, забыўшыся на свой
хатні клопат і на свае балючкі, каб уба-
чыць у яе вачах слязіну. І ніхто ніколі
не ўбачыў, хоць гэта і расчароўвала...

І ўсё ж Клаўдзя была першая і апош-
няя сведка таго, як зьялела раптам Мат-
руна, якім нядобрым агнём палыхнулі
яе вочы і адразу ж застылі, нібы змярц-
велі...

— Ага... Кажа, валёнкі даўно купіла, а
галёш няма... Памеру такога нідзе няма,
— узрадаваная, што зачэпіла-ткі за жы-
вое гэта нібы каменную жанчыну, па-
цвердзіла Клаўдзя.

Матруна і сама не ведала, чаму рап-
там так ашаломіла яе гэтая навіна, ча-
му гэтым пранізлівым болам аддало ў
сэрцы, што пацямнела ў вачах, і яна, як
п'яная, брыла па вуліцы, гледзячы перад
сабой невідучымі вачамі.

«Валёнкі... Зіма... Хутка зіма...»

Яна раптам усваядоміла да канца тую
праўду, у якую не верыла і не хацела
верыць. Ад яе пайшоў муж. Незаўсёды.
Ён будзе і зімаваць там. Яму ўжо купі-
лі новыя валёнкі.

Са свайго адзэння Грышка Апенька
нічога не забраў. І гэта неяк супакойва-
ла і абнадзейвала. На месцы ў шафе ві-
сеў ягоны святочны касцюк, вымыты і
адпражаная ляхала сподняя бялізна.
Стаялі пад шафай наваксованыя чараві-
кі. Толькі прылады свае цясларскія заб-
раў. Прышоў аднаго разу і як нікога
не было ў двары. Яна не адразу і заў-
важыла. Але гэта надта не засмуціла.
Здавалася, ён некуды ў зароботкі па-
даўся...

У той жа дзень, увечары, як добра
сцямнела, са Спасайкі ў бок Ворына вы-
правілася падвода. Калёсы гулка грука-
целі па падмёрзлай зямлі. На падводзе
двое мужчын і кабета маўчалі, затуляю-
чыся ад халоднага пранізлівага ветру.

І хоць вярталася падвода ўоко апра-
метнай цемненню, Анціп Старавойтаў быў
сведкаю, што спынілася яна якраз на-
супраць суседавай хаты. Першаю з пад-
воды саскочыла жанчына і шарка пай-
шла ў двор да Апенькі. Услед за жан-
чынай, крыху памарудзіўшы, ад падво-
ды аддзяліліся яшчэ тры постаці, дзве
мажыны, мядзведзаватыя, а паміж імі
драбнейшая. І толькі пачуўшы радаснае
скавытанне суседавага сабакі, а пасля і
прыглушаны голассамога гаспадара, Ан-
ціп даўмеў, што гэта прывезлі дадому
Апеньку. Пазнаў ён і іншых мужчын,
Веньку і Змітрака, Матруніных братоў,
моцных, цягавітых і надзвычай маўклі-
вых дзядзькоў. Праз гэтую маўкліваць
яны так ні разу і не прагаварыліся аб
той паездцы ў Ворына. І сам Апенька
не любіў расказаць пра сваё вяртанне.
А Анціпу людзі не надта верылі, калі
пачынаў ён плявузгаць пра падводу,
Матруніных братоў і тоўстую матузіну,
якой нібыта былі звязаныя ў тую ноч
суседавы рукі і ногі...

(Зананчнне на стар. 10—11).

РУСКІ ХАРАКТАР

Спектакль «НАШЭСЦЕ»
Калінінскага дзяржаўнага
драматычнага тэатра

Іван Ціханавіч Таланаў — заслужаны артыст РСФСР А. ЧУЙ-
КОУ. Фёдар — заслужаны артыст К. ЮЧАНКОУ.

3 ліпеня, у гістарычны дзень вызвалення Мінска ад фашыскай акупацыі, адкрыліся гастролі гэтага калектыву ў сталіцы Беларусі. Адкрыліся спектаклем паводле слаўтай п'есы лаўрэата Ленінскай прэміі Л. Ляонава «Нашэсце», напісанай яшчэ ў палымныя ваенныя гады.

З таго часу венапомныя дні ліхалецця пільна даследаваліся нашым мастацтвам. Ваіна была паказана, што называецца, і з салдацкага анопа, і са штаба маршала. Апошнім часам узрасла цікавасць да асабліва данладных, дакументальных расказаў пра ваіну. «Хатынская аповесць», «Благодная кніга», «Карнікі» — вялікія здабыткі нашай мастацкай літаратуры, і ў аснове іх — дакумент. Калі далучыць да гэтага лепшы творы В. Быкава, Ю. Бондарова, Р. Баніанава, А. Кандрацьева, Б. Васільева, К. Варав'ява і іншых, ствараецца ўражанне, што ўсё пра чалавеча на ваіне мы ўжо ведаем. Здавалася б, дзеля чаго тады вяртацца да п'есы Л. Ляонава, напісанай сорак тры гады назад?

Відаць, хочацца яшчэ раз пасля таго, як мы шмат дазналіся пра пудзіны ваіны, звярнуцца да першароднага ўспрыняцця ле людзямі ў першыя трагічныя гады барацьбы. Да таго ж, п'еса «Нашэсце» як твор мастацтва адлюстроўвае поліфанію тагачасных падзей і дазваляе зразумець, чаму саваецкія людзі ў барацьбе не на жыццё, а на смерць выстаялі і перамаглі.

Спектакль Калінінскага тэатра падірэсаваны традыцыйны, як бы сарыентаваны на сцэнічныя традыцыі 50-ых гадоў. Гэта не назавеш стылем «рэтра». Дуаецца, рэжысёр спектакля В. Яфрэмава і выканаўцы роляў мелі на ўвазе ўзнавіць тое адчуванне, тое ўспрыняцце ваіны, што было ўласціва саваецкім людзям трыццаць гадоў назад.

Глядзіш спектакль — і здаецца, што вярнулася дзяцінства. Дзяцінства майго пакалення, пра якое кажуць: «апагенае ваіною». Дзяцінства, у якім усё падзялялася на два колеры, і усё чорнае асацыявалася з ворагам...

Сёння гэта выглядае гіпербалай: на сцэне таксама ворагі толькі ў чорным; іх паводзіны карыкатурныя. Аднак мы добра ведаем, якой жорсткай адданай машынай быў фашызм

і колькі сіл спатрэбілася, каб спыніць гэтую машыну... Сярод мноства прычын, якія прывялі да краху «новы парадан», аўтар «Нашэсця», а ўслед за ім і тэатр, вылучаюць на першы план адну. Маю на ўвазе рускі, славянскі погляд на свет, на жыццё.

Эпіграфам да спектакля выбраны ляонаўскія словы, сказаныя пісьменнікам у ліпені 43-га: «Подумай во весь свой рост, гордый русский человек, и пусть содрогнутся в мире все, кому ненавистна русская речь и нетленная слава России». Глядзіш спектакль — і ўявіўш сабе ўсіх тых, хто сваёй гарачай крывёю апраўдаў гэтыя палымныя словы. Аляксандр Матросаў і Зоя Космадзям'янская, генерал Карбышаў і лётчык Аляксей Марэсьеў. Тысячы і тысячы іншых... Побач з імі — героі мастацтва, якія ўславілі смеласць рускага чалавек, яго адданасць Радзіме, Героі М. Шалахава, К. Сіманава, Ю. Бондарова, Б. Васільева. Герой з ляонаўскага «Нашэсця» Фёдар Таланаў.

Абдзелены, пакрыўджаны чалавек, Фёдар, здавалася б, мае права на сваю суб'ектыўную праўду. Але ён сам адмаўляе гэтае права. Ён знаходзіць у сабе маральную сілу і цаной подзвігу ўзнаўляе свае сувязі з роднымі народамі, ён з пагардай глядзіць у вочы смерці. І ў сцэне допыту Фёдар ацэна К. Ючанкова на пытанне «Ваша званне, са слоў, заняты?» горда адказвае: «Я рускі, абараняю Радзіму...», а маці (Н. Хоніна) ціха шэпча: «Я пазнаю яго». Тут як бы расоўваецца

рамкі сцэны. Глядзіш, слухаеш — і сціскаецца сэрца...

Шчыра кажучы, не ўсё ў спектаклі «Нашэсце» вытрымлівае выпрабаванне на вышэйшы знак якасці. Ёсць у творы, па сучасных мерках, і павароты мала апраўданыя псіхалагічна. Мне здаліся пераканальнымі Дзямідзеўна ў выкананні А. Вольскай і Канорышкін (артыст У. Чарнышоў). А вобразы Івана Таланава (А. Чуйкоў), Ганны Таланавай (Н. Хоніна) і Фёдара (К. Ючанкоў), як падалося, тэатрам даследуюцца асабліва ўважліва. У кульмінацыйнай сцэне спектакля забываешся пра драматургічныя і сцэнічныя недакладнасці. Тут тэатр і выяўляе свае мастацкія магчымасці, і апраўдвае нашы надзеі.

...Вось ён стаіць высокая над сціскаванай залай, рускі чалавек. Чалавек, які здатны пайсці на смерць у імя Радзімы... І прыгадваеш слаўтыя радкі А. Талстога: «Так, вось яны, рускія харатары! Здаецца, прости чалавек, а прыйдзе суровая бяда, у вялікім альбо малым, і падымецца ў ім вялікая сіла — чалавечая харавосць».

У год слаўнай даты нашам перамогі мы зноў і зноў думаем пра тое, што сіла і моц душы нашага чалавек выражана свет і зберагла самое жыццё будучых пакаленняў. У спектаклі нашых гацей адчуваем тое шчырае імгненне, калі мастацтва сплятаецца з жыццём...

В. САЛЕЕУ,
кандыдат філасофскіх навук.

МУЗЫЧНАЯ ЗМЕНА

Сёлета ў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага сто семдзесят востым студэнтаў атрымалі пасведчанні высокакваліфікаваных музыкантаў. Разам з дыпламамі вышэйшай адукацыі многім выпускнікам уручаюць і дыпламы грамадскіх прафесій. Былы п'яцікурснік перадаў сакратару камітэта камсамола БДК чырвоную заліковую кніжку, якая будзе ўручана лепшаму абітурыенту 1985 года. Цяперашнім першакурснікам выпускнікі перадалі сцяг кансерваторыі. Такая традыцыя... Мы звярнуліся да прарэктара кансерваторыі па навуковай рабоце, прафесара, заслужанага работніка вышэйшай школы Калеры Іосіфаўны СЦЕПАНЦЭ-ВІЧ з просьбай расказаць пра сьветны выпуск, пра справы і планы музычнай ВНУ рэспублікі.

— Наша кансерваторыя рыхтуе музыкантаў-выканаўцаў і педагогаў: піяністаў і струнікаў, выканаўцаў на народных і духавых інструментах, харавых і аркестравых дырыжораў, вакалістаў, музыкантаў і кампазітараў. Выпускнікі гэтага года атрымалі накіраванні на работу ў навуцальныя ўстановы і творчыя калектывы Беларусі, а таксама Украіны і РСФСР. Многія студэнты на выпускных экзаменах паказалі выдатнае валоданне прафесіяй, а пяць маладых музыкантаў атрымалі дыпламы з адзнакай: гэта піяніст Уладзімір Дулаў, музыкантаў Марына Спяшнёва, баяністка Людміла Плінда, харавы дырыжор Ірына Сіманаўская і спявачка Наталля Залатарова. Сярод нашых выпускнікоў нямала і лаўрэатаў конкурсаў. Баяніст Аляксандр Мацкевіч (клас дацэнта М. Сеўрукова) — лаўрэат міжнароднага конкурсу ў Клінгенталі (ГДР). Лаўрэат рэспубліканскага конкурсу маладых выканаўцаў — У. Дулаў, А. Мальцава, Н. Залатарова, В. Тарабука. Вядомы ўжо ў рэспубліцы і лаўрэат усеаўзнага конкурсу артыстаў эстрады гітарыст Валерый Жывалеўскі. Гэтыя выпускнікі накіраваны пасля заканчэння вучобы ў асістэнтуры-стажыроўкі: У. Дулаў — у Маскоўскую кан-

серваторыю, В. Жывалеўскі — у інстытут імя Гнесіных, астатнія — у БДК.

За актыўную навуковую дзейнасць узнагароджаны ганаровымі дыпламамі і граматамі рэктарата студэнты-музыкантаў. Сярод іх ёсць і тыя, хто атрымаў кваліфікацыю музычнага крытыка: хочацца спадзявацца, што гэтую сваю спецыяльнасць яны будуць выкарыстоўваць у сваёй практыцы, садзейнічаючы далейшаму развіццю беларускай музычнай крытыкі.

Сёлета кансерваторыю скончылі чатыры кампазітары: Святаслаў Міласлаўскі і Вадзім Сіманаў (клас прафесара А. Багатырова), Уладзімір Грушэўскі (клас дацэнта Д. Смольскага) і Ірына Цвяткова (клас прафесара Я. Глебава). Некаторыя іх творы выконваліся на VIII з'ездзе кампазітараў БССР.

У нашай ВНУ добрай традыцыяй робіцца прыняцце дзяржаўных экзаменаў проста ў калектывах, дзе працуюць выпускнікі, як гэта было з экзаменам па аркестравым дырыжыванні ў некаторых студэнтаў-завочнікаў з абласных гарадоў. А выпускным экзаменам для спявачкі Святланы Рамановскай быў спектакль «Мая цудоўная лэдзі» ў Дзяржаўным тэатры музычнай камедыі БССР, дзе яна будзе працаваць. Вельмі дапамагаюць нам у правядзенні дзяржаўных экзаменаў прафесійныя творчыя калектывы: Дзяржаўны народны аркестр БССР імя Жыноўіча, аркестр ЦБВА, Вялікае значэнне мае і оперная студыя кансерваторыі, дзе выпускнікі-вакалісты выконвалі сёлета партыі ў оперы Я. Цікоцкага «Алеся», у сцэнах з опер П. Чайкоўскага «Яўгеній Анегін», Ц. Хрэнікова «У буру».

Сёлета атрымалі дыпламы ў нашай кансерваторыі тры замежныя студэнты: піяніст Анджэй Дзідзек з Польшчы, скрыпачка Катарына Мінталава з

ЖЫЛІ- БЫЛІ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8—9).

Мяжчэла ў Матруны сэрца па меры таго, як напайняліся бульбаю засека ў склепе і як шырэла паласа выкапаных барознаў. Яны па-ранейшаму працавалі моўчкі, хіба што не такімі рэзкімі былі штуршкі, калі Матруна падавала мужу мякх з бульбаю на плечы. А як выбрелі бульбу, да нязменнага крупніку, якім гаспадыня карміла мужа, на стала пачалі з'яўляцца то яешня, то кавалек вэнджанага мяса. Апенька да яды быў перабарблы, моўчкі з'ядаў усё, што яму падавалі, і да поўначы не вылазіў са склепа, рамантаваў, падпраўляў, уцяпляў... Учарнеў за працай. Ажно Матруна не вытрымала, выйшла аднойчы на ганак у белай сподняй кашулі, зласнавата гукнула:

— Ішоў бы ўжо спаць... Грукае тут за поўнач. Няма ад цябе ні сну, ні спакою...

Апенька акуратна складваў свой інструмент, пакорліва ішоў у хату і, не распранаючыся, уладкоўваўся на цвёрдай кушэтцы ў прыздняй хаце.

А аднойчы Матруна ў час абеду завяла з ім гаворку. І пачала неак даўна. Доўга глядзела на мужа, пакуль той абед, глядзела неак жаласліва, са спачу-

ваннем, цяжка апусціўшы на калені напружаныя вялікія рукі. Апеньку нават не па сабе зрабілася і ён неспакойна заёрзаў на табурэтцы.

— Пасядзі спакойна, Грыша. Не спяшайся. Размова да цябе ёсць.

Апеньку аж у пот кінула. Голас у жонкі быў лагодны і тужлівы. «Памёр, мусіць, нехта... — заняла сэрца. — Можна, бацька? Стары ўжо... Хоць тыдзень назад яшчэ на нагах быў...»

Пра тое, што з дзецьмі можна што здарыцца, ён і думкі не дапускаў. Божа барані! Сыны іхнія паразляталіся з роднага гнязда, куды каторы. Старэйшы з'ехаў аж у свет, у Новакузнецк, там ажаніўся. Сярэдні працуе ў сваім горадзе, жыве ў інтэрнаце, часта наведваецца дадому, а малодшы, Лёнька, служыць у арміі, ужо другое лета адслужыў.

— Ці ўспамінаеш ты хоць, Грыша, што ў цябе дачка ёсць? — задуменна глядзячы некуды міма яго, спыталася Матруна.

Апенька зірнуў на яе спадыбла і яму вельмі мулкаю падалася табурэтка, на якой сядзеў. Ніколі з таго часу, а прайшло ўжо год восемнаццаць, ніколі Матруна не ўспамінала ягонае прымацтва. Быццам і не было нічога. Хоць па тым, як раптам ні з таго, ні з сяго рабіўся калючым, злосным яе погляд, ці пачыналі раздзімацца ў яе ноздры, ён адчуваў, што словы гатовы вось-вось сарвацца ў яе з языка і зняжыць, растаптаць у ім тое, над чым не мела яна ўлады — над кавалачкам яго жыцця, над успамінамі. Але яна стрымлівала сабе, і Апенька з палёгкай уздыхаў: можна было і далей жыць разам і шмат чаго дараваць адно аднаму.

— Дык ці ўспамінаеш ты пра сваю дачку? — зноў спыталася Матруна, спыталася сурова і ў той жа час спагядліва.

Урэшце знайшоўся занятак рукам. Апенька размінаў заскарузлымі пальцамі танную цыгарэту, на якія з нядаўняга часу памяняў «Беламор». Адказаў уніклава, па-філасофску:

— У жыцці яно, як кажуць, нічога не забываецца...

Ён не ведаў, у які бок хіліць размову Матруна, і быў насцярожаны.

— Я бачыла тваю дачку... На сходцы ў Ворыне перад нейкім святкам. Тады яшчэ канцэрт вучні давалі... І яна вершык чытала... Ужо тады яна ладная дзеўка была. Рослая, усмешлівая... Не дзіва, што ўжо выданніца. Цяпер, як і бывала, пачалі рана жаніцца, маладымі...

Апенька захаляваўся. Ён прагна цягнуў цыгарэту, пёк нутро едкім дымам, нібы хацеў задушыць у сабе тое халяванне, якое ўзнімалася аднекуль знутры. Сам Апенька сваю дачку Ларысу бачыў усяго некалькі разоў. Як пачуў, што ў Паўліны дзіця нарадзілася, доўга перажываў, хадзіў, як сам не свой. Потым, нягледзячы на апухлы, у выцёртым, пакамечаным пінжачку і закарэлых кірзачах, трапіў да Паўліны ў госці. Неак спалохана, быццам упершыню бачыў, пазіраў на вышыванкі, паравешаныя па ўсёй хаце, на занавескі на вокнах, што, здаецца, ажно шапачелі, як лісты паперы, гэткаія былі яны накружмаленыя і нагладжаныя. Ззяла чысцінёй падлога, ззялі, нібы смяяліся, бутэлекі і слоічкі на стала, прыкрытыя бялюткай хусцінкай. І сама Паўліна са светлым тварам у квяцістым хатнім халаціку, схіленая над бела-

ружова-карункавым дзіцячым ложачкам, здадалася яму чужой, незнаёмай і надта прыгожай жанчынай. Ён нясмела падаўся бліжэй да ложачка і ўпіўся вачыма ў скрутачак, з якога ледзь віднеўся маленькі ружовы тварык, выпнуты ўперад губкі, якія і ў сне, мусіць, лавілі цаёрды мацярынскі сасок і смачна прыцмокавалі. Прырода з вялікай дакладнасцю паўтарыла ў гэтым жывым камячку ягоныя, бацькавыя рысы, але замест радэсці гэта прынесла боль. Ніжняя губа ў Апенькі прыгожа адвісла і затрэслася.

Паўліна глядзела на яго спакойна, з разуменнем.

— Ты ідзі, Грышуня, ідзі... — мякка гаварыла яна. — Не думай нічога... У мяне на цябе няма крыўды... Праўда, дачушка?

І ён пайшоў, пакідаючы на падлозе брудныя плямы расталага сакавіцкага снегу...

— Замуж выходзіць дачка твая... Праз тыдзень і вяселле, — пачуў ён Матрунін голас.

Дачку ён бачыў пасля таго некалькі разоў. Бачыў галапузаю, у пяску каля хаты. Яна заўзята ляпіла аладкі, падкурчыўшы пад сябе босую, брудную ножку...

Потым сустрэў з партфелем і з бэльмі бантамі на ўсю галаву. Вучаніца... Аднойчы нават, перастраўшы каля сельмага, хацеў увапхнуць у кішчык пакамечаныя рублі, але яна спалохалася і ўцякла...

— Цябе, мусіць, не запрасяць, — пільна зірнула ў вочы жонка. — Хто ты ёй? Ніхто... Хоць увесь свет ведае, што ты яе бацька...

Лета. Выпускныя экзамены ў школах, тэхніумах, ВНУ. Ужо ўручаны дыпламы маладым жывальцам, скульптарам і графікам, анцёрам драмы і кіно, артыстам ляльчага тэатра, музыкантам. Сёння мы па традыцыі расказваем пра маладых анцёраў — выхаванцаў Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута, які сёлет, дарчы, адзначае сваё 40-годдзе. Расказваем і пра чарговы выпуск Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі. І зычым новаму творчаму пакаленню: «У добры час!»

ЧССР і кантрабасіст Набіль Дарас з Іярданіі.

Трэба сказаць і пра новыя калектывы, якія з'явіліся ў нашай ВНУ: гэта духавы аркестр (дырыжор А. Берэн), эстрадны аркестр (дырыжор М. Фінберг). Опера студыя, акрамя прыгаданай ужо «Алесті», ажыццявіла ў гэтым навучальным годзе пастаюнку оперы Д. Раціні «Вясельны вясель». Да 40-годдзя Перамогі было праведзена сіламі студэнтаў і выкладчыкаў нямаля канцэртаў, навуковая канферэнцыя «Тэма Вялікай Айчыннай вайны ў гворчасці беларускіх савецкіх кампазітараў», адбыўся справядзачны канцэрт студэнтаў у філармоніі. Шырока адзначалася 300-годдзе з дня нараджэння І. С. Ваха, Г. Ф. Гендэля, Д. Скарлаці; рыхтаваліся канцэрты чэшскай і польскай музыкі.

У будучым навучальным годзе мы плануем серыю канцэртаў, прысвечаных XXVIII з'езду КПСС. Маюць адбыцца справядзачныя выступленні нашых студэнтаў у Маскоўскай кансерваторыі і музычна-педагагічным інстытуце імя Гнесіных, абменныя канцэрты ў кансерваторыях Літвы і Украіны.

Спадзяёмся пашырыць творчы сувязі з Беларускай дзяржаўнай філармоніяй: хацелася б часцей бачыць нашых студэнтаў не толькі ў зале, але і на сцэне. Спадзяёмся на тое, што выпускнікі БДК будуць працаваць і ў абласных філармоніях (у Віцебску, у Гродне, дзе плануецца адкрыць філіялы БДК).

Як заўсёды на парадку дня — серыя «Народныя ўніверсітэты культуры» для прадпрыемстваў Мінска, працаўнікоў вёскі, усеахопная дапамога агульнаадукацыйным школам у рэалізацыі праграмы эстэтычнага выхавання навучэнцаў. Штолета студэнцкія фальклорныя экспедыцыі выязджаюць у глыбінныя раёны рэспублікі.

Беларуская дзяржаўная кан-

серваторыя — адзіная ў рэспубліцы. Задачу выхавання кадры высокакваліфікаваных музыкантаў яна паспяхова вырашае. Але хацелася б сказаць і пра тых цяжкасці, якія мы адчуваем: гэта, вядома ж, праблема «жыллёвай плышчы», пра якую гаварылася і пісалася неаднойчы. Мы марым пра дастатковую колькасць прасторных, належным чынам абсталяваных класаў, пра спартыўны комплекс для студэнтаў, пра сучасныя тэхнічныя сродкі навучання. Марым пра ства-

рэнне на базе опернай студыі эксперыментальнага маладзёжнага опернага тэатра, які быў бы не толькі вучэбнай базай для студэнтаў-вакалістаў, але і творчай лабараторыяй Беларускай камэрнай оперы, адсутнасці якой адчувальна. Гатовы мы больш ездзіць з шэфскімі канцэртамі па Беларусі — для гэтага трэба вырашыць праблему транспарту.

Вяртаючыся да нашага сёлетняга выпуску, успамінаючы напружаную вучобу студэнтаў на працягу ўсіх пяці гадоў, іх плённыя вынікі ў авалоданні прафесіяй, верым у тое, што ў сферу музычнага выканальніцтва, адукацыі і выхавання ў рэспубліцы прыйшоў новы атрад творчай моладзі, здольнай на поўную самааддачу ў імя мастацтва.

Інтэрв'ю ўзяла Іна ГУРАРЫЙ.

«АКЦЁРСКАЕ ЖЫЦЦЕ— СТРОГАЕ...»

Спектаклі трыццаць шостага выпуску акцёрскага факультэта... Не толькі Дзяржаўная экзаменацыйная камісія, але і кожны з глядачоў ацэньвае чатырохгадовы плён спасціжэння студэнтамі нялёгкай тэатральнай навукі. І мы, глядачы, з сумам думаем пра цяжкія страты інстытута і гэтага курса — дачасна памёршых педагогаў, напэўна, самых адданных — Тамару Сяргеюну Узунаву і Андрэя Валянцінавіча Карсакоўскага. І думаем аб мужнасці і самаадданасці мастацкага кіраўніка курсу, народнай артысткі СССР Аляксандры Іванаўны Клімавай, якая прадоўжыла завяршыла работу з выпускнікамі.

Адамо належнае і настойлівасці і мэтанакіраванасці студэнтаў: з плёнам іх працы мы пазнаёміліся ў час спектакляў. У інсцэніроўцы «Альпійскай балады» (пастаюнка Б. Луцэнка) выканаўцы адчулі магутную сумленнасць і сілу быкаўскай прозы. Іван — І. Дзянісаў, Джулія — Т. Кавалеўская

прарвалі не толькі калючы дрот, яны разарвалі раз'яднанасць, недавер — страшэнную спадчыну фашыскага лагера, прарвалі да «вышэйшай чалавечай свабоды». Добры, шчыры, стрыманы ў выяўленні пачуццяў Іван і палымая Джулія ў спектаклі адраджаюцца да жыцця, каб ствараць, а не разбураць; голыя і босыя, гняныя ворагамі, змучаныя доўгаю няволяю, здзекамі, яны — маральна, пачалавечы багатыя людзі, здольныя дзяліцца хлебам, дарыць каханне і жыццё. Маладыя артысты І. Дзянісаў, Т. Кавалеўская і Т. Тамашэўскі (ён востры сыграў ролю вар'яцка-немагучасоблі вобразы з той мераю верагоднасці, якая абумоўлена стылістыкай пастаюнку Б. Луцэнка). Складаная сцэнічная метафара, «овешчэствленая» мастаком Д. Мохавым, ставіць перад акцёрамі, проста кажучы, задачы фізічна цяжкай. З гэтым, бадай, не паспрачаешся — акцёр мусіць умець на сцэне ўсё. Але не заўсёды пагаджаешся з пэўнай вытанчанасцю пастаюнку-

кі, з белым п'яніна, з цягучым танга, з тым, што на сцэне больш усё ж прысутнічае рэжысёр-пастаюўшчык, чым педагог...

Камедыя-жарт А. Сухаво-Кабіліна «Смерць Тарэлкіна» давала прастору для пастаюўчых вышукаў. І, сапраўды, вынаходлівасць пастаюўшчыка Б. Утарава здаецца невычарпальнай, але менавіта яна прад'яўляе нам бязлітасную сацыяльную і гістарычную рэчаіснасць, у якой нарадзілася «камедыя-жарт». І яна ж дазваляе ўявіць, на што здатныя маладыя акцёры: А. Яфімаў — заўзятый Тарэлкін, М. Краснабаеў — азартны Расплюеў, І. Дзянісаў — фантазмагарычны Варавін, А. Абрамовіч, які камічна-сур'ёзна сыграў магутную Брандахлыставу.

Спектакль разгортваецца тэмпераментна, хоць і не без збоў, калі ў якісьці момант стыхіі блазэнства захлынаецца задума рэжысёра. На шчасце, гэта здараецца рэдка, і ў маладых акцёраў цудоўная магчымасць «сябе паказаць», прадэманстраваць смак да тэатральнай ігры і вострай формы, далучыўшыся да спадчыны класікі...

Але, на наш погляд, найбольш гэта ўдалося ў «Дзвях сонца» (пастаюнка А. Клімавай, рэжысёр-педагог А. Мілаванаў). Горкаўская п'еса «разабрана» дэталёва, з веданнем справы і ашчадліва. У дэкарацыях Ю. Тура акцёрам зручна іграць мізанясныя выявы. Тут пастунова нараджаецца атмосфера ўтульнасці, камфорту, даўняй наладжанасці побыту, у якой дысанансам раптоўна прагучыць нота трывогі, болю ў голасе Лізы (Т. Кавалеўская), неўсядомленага пратэсту — у Ягора (І. Дзянісаў)... Паступова нарастае, шырыцца трывога... Жыхары дома заняты сваімі душэўнымі справамі, іграю інтэлекту. Яны, здаецца, захаляюцца сваімі прыгожымі спрэчкамі, а трывога расце шырыцца, яна відочна паўзе ў дом — агіднаю бойкаю слесара з жонкаю, трагічна блазэнскаю фігураю Якава Трошына (Т. Тамашэўскі), чуткамі пра халеру — яна ўсё бліжэй — і, нарэшце, выбухае.

У «Дзвях сонца» адкрылася рознабакавасць Т. Паповай, якая свабодна адчувае сябе і ў абліччы «характарнай» Мелані і ў «гераніях». Пратасаў у А. Ждановіча, сапраўды, болей

«дзіця», але і надзіва светлы, чысты чалавек, хай сабе і недарэчны, ды апантаны сваёй справай. Побач з ім прыгажун Вагін (В. Будзевіч) выглядае ўсяго толькі фразёрам.

Можна пашкадаваць, што ў дыпломным рэпертуары не аказалася сённяшняй, надзённай п'есы. Але і ў «Глыбокай разведцы» — старой п'есе А. Крона (пастаюнка А. Карсакоўскага) — уздымаюцца маральныя праблемы, надзённыя дасюль. Андрэй Гегманаў (В. Будзевіч) не толькі рабуе прыроду, запасы нафты — ён рабуе душы людскія. У кар'ерыскай заўзятасці, у пагоні за вокамненнем поспехам ён вытоптае душы чалавечыя, пакідаючы вакол сябе пустыню...

Тэма гэтай праходзіць праз увесь спектакль, пераплятаючыся з тэмай маральнай стойкасці, іраматы і сумленнасці, — гэтым спектакль і прывабны. Як і стрыманым выкананнем ролі Маёрава І. Дзянісавым, узрыўчатасцю Т. Тамашэўскага (Гулам), тонкасцю М. Краснабаева (Мехці), маленечкаю роллю Фацьмы (Т. Кавалеўская)...

Педагогі курса імкнуліся паказаць выпускнікоў досыць рознабакова. На жаль, традыцыйнаму студэнцкаму канцэрту бракавала артыстызму — механічна спалучыўшы выпадковыя, часам не вельмі удалыя «імяры», канцэрт не аб'яднаў дыпломнікаў у супольнай рабоце, радаснай, як гэта бывала ў мінулыя гады. Але ўсё ж удалося склаці ўвученне пра курс — працадольны і настойлівы.

Можна прагназіраваць, як спатрэбіцца ў тэатры зараджальная жыццярэдаснасць С. Шырочына, як няпроста, але плённа будзе ў працы з Т. Тамашэўскім, як можа раскрыцца ў розных жанрах Т. Папова, як выявіцца засяроджанасць Т. Кавалеўскай... Але ўсё гэта пакажа час. Нездарма, калі жартам спыталі ў старшыні Дзяржаўнай экзаменацыйнай камісіі Стэфаніі Міхайлаўны Станюты цудоўнай актрысы і надзвычайнай душэўнасці чалавека: «Ну, што, усім паставіце пяціркі?» — яна усміхнулася: «А што? Не турбуецца, калі б мы так і зрабілі, жыццё адкарэктую. Акцёрскае жыццё — строгае... Вось калі б яно пасля павысіла нашы ацэнкі...» — з надзеяю завяршыла Стэфанія Міхайлаўна...

Я. СЦЯПАНАВА.

— Без мяне вырасла, без мяне і замуж пойдзе, — улаваўся раптам Апенька. — А табе што за клопат?

Ён рэзка ўзняўся з табурэтка, пацягнуў рукой да кепкі на цвіку. Маўляў, хопіць языком мянціць... Работа чакае...

Але Матруна нібы і не заўважыла гэтага. Сядзела ўсё такая ж задуманная, з размякчэлым тварам.

— Што вы разумееце ў жыцці, мужчыны, — пагардліва паглядзела яна на мужа. — Ці вы ведаеце, як гадуюцца дзеці?.. Колькі начэй трэба не даспаць, колькі раз памыць, наварыць, накарміць, пакуць гэтае дзіцяцкае стане дужае і прыгожае... Тады людзі скажуча: «Вунь які сын у Апенькі, ці дачка ў Пятра ці Івана... Калі было...» Людзі будуць дзіўніцца, а ведаць пра гэта «калі было» будзе адна маці... Ужо яна ведае цану гэтай даросласці і прыгажосці...

Апенька ў здзіўленні глядзеў на жонку. Ніколі яшчэ не гаварыла яна так многа і так дзіўна, як сёння. Ён і не падзраваў, што яна носіць у сабе такое...

А Матруна думала пра тое, які гэта важны, шчаслівы момант у жыцці жонкай жанчыны — вяселле яе дзіцяці. І што яе пакрыўдзіла жыццё, не дало перажыць гэтых вальюючых мінут. Старэйшы, Коля, з'ехаў і там ажаніўся. Вядома ж, не па-людску... Ні маці, ні бацьку не запрасілі. І ці было яно хоць у іх, тое вяселле? Сярэдні, Толік, няпутны хлопек. Трэба чакаць і чакаць, пакуць ён пастале. А малодшы... Дай бог дакачацца яго з арміі. Каб усё добра было, каб ціха было ў свеце...

Матруна з цікавасцю паглядзела на мужа. Няўжо яго не ўсхвалявала навіна? Усхвалявала... Але не тое ў яго на душы, не так ён усё разумее...

— Ведаеш, Грыша, няма ў мяне на сэрцы зла ні на жанчыну тую, Паўліну, ні на дачку яе... Як пайшоў ты, тое лета ненавідзела яе так люта, што ажно сама палохалася. Ночы не сплю і чую, як паліць маё нутро нянавісць. Баялася, што ўсё ў ім выпаліць... І тады, як ехала з братамі на падводзе, — ненавідзела...

Матруна помніць, як адхіснулася, уліпла ў печ, убачыўшы іх траіх Паўліна. Як збяляла, нібы тая пабеленая печ. Яе страх перад непазбежнай расплатай, яе адчай і туга раптам патушылі агонь нянавісці ў душы Матруны. Заместа гэтага яна са здзіўленнем адчула, што шкадуе гэтую жанчыну. І тады, перасільваючы сябе, ужо без усялякай злосці і нават у душы згараючы ад сораму, яна наблізілася да Паўліны і лёгенька, нібы тая была папяровай, распаласявала на ёй сукенку, учапілася ў валасы...

— Трэба табе ісці на вяселле, бацька... Запрасяць — добра, а не запрасяць, то і названаму...

Апенька зноў замітусіўся, пачаў нацягваць на плечы сыраватую ад штодзённага дажджу целлагрэчку...

— Што пра гэта казаць, — урэшце выціснуў з сябе. — Вяселле... Калі яно яшчэ будзе?.. І што мне да таго?..

— Касцюм у цябе стараваты... Няможна ў ім на вяселле к даччы...

— А т... Бяды той! Вунь, Мікола свой кінуў. Казаў, насі, бацька... Амаль новенькі...

Апенька нясмела прыткнуўся на нізенькі ўслончык каля дзвярэй, трымаючы абэруч кепку.

— Не, — захітала галавой Матруна. — Міколаў табе шыракаваты. Нядобра... Адразу відаць, што з чоужога пляча...

Апенька разгублена пазіраў на жонку. Што яна чапіцца да яго з гэтымі касцюмамі? Нібы ён сам жніціца. От што апрагне, тое і добра будзе...

Матруна, не глядзячы на яго, варушыла вуснамі, нешта ці то падлічвала, ці то ўспамінала. Твар у яе быў засяроджаны.

— Калі б Толіку не знялі з кніжкі на матаролер, то хпіла б, — урэшце вымавіла яна. — І навошта яму матаролер той? Галавы не зламаў...

— Дык жа палучка на тым тыдні... — напомяніў Апенька.

— Што ты там палучыш? Ты што, думаеш, роднай дачцы якую сотню на падарунак кінуць? Дык жа цяпер суседзі менш не дораць...

— Ага, сотню... Узрадавалася... — хідна зірнуў на яе гаспадар. — Можна, Астап-сусед табе сотню ўваліць? Трымай мацней...

Але Матруна спыніла яго суровым паглядом, і Апенька прыціх. Адно глядзеў на яе запытальна і насцярожана...

— Вось што, бацька...

Матруна рашуча ўзнялася з-за стала.

— Заўтра заядзеш цёлку на ферму. Я ўжо сама са старшынёй дамоўлюся, каб грошы аддалі разам з палучкай... Скажу, пільная патрэба...

— Дурнела ты хіба! — узяўся Апенька. — Мы ж хацелі пакінуць яе на зіму... І сена назапасіць... І думалася...

— Маўчы ўжо... дэбрэдзей.

Матруна аякла мужа такім паглядом, што той каўтнуў апошнія словы і як не папярхнуўся.

«От жанчына! — мітусліва тупаў на двор услед за жонкай. — Нібы апляву-ху агрэла...»

Ён ажно памацаў шчаку, якая і сапраўды палала агнём.

Прымасціўся на краёк ганку, зноў закурый, не зводзячы вачэй з жонкі.

А яна, высокая, мажная, на дзіва лёгкаю хадой хадзіла з двара ў агарод, з агарода ў двор, зносіла з градак буракі, ссыпала ў свіран, каб крыху прасохлі. На Апеньку ні разу не зірнула, нібы і не сядзеў той, як корч, у яе на вачах. Твар у яе, светлы, спакойны, быў па-ранейшаму засяроджаны, але была гэта лёгка засяроджанасць, бестурботная.

Усё ж аднаго разу спыніла пагляд на твары мужа і нібы спатыкнулася. Было ў яго вачах штосьці маладое, блазнаватае, што прымусіла яе пачырванець. Яна нахмурыла бровы, але ўсмішка, як праменьчык сонейка праз вясенскую пахмурнасць, прабілася на твар і асвятліла яго. Яна прыпынілася і гарзліва кінула ў мужа яблыкам.

— Ідзі працаваць, лайдак! А то прымерзнеш, часам, да ганку, не адскрабеш тады!

— Нічога... Ты ў мяне баба гарачая... Супраць цябе ніякі лёд не ўстоіць...

Жанчына засмяялася лёгкім, маладым смехам.

«А прыгожая ў мяне жонка», — задаволена зазначыў сам сабе Апенька. Ён затушыў цыгарэту і пайшоў услед за Матрунай.

Дробны імжачок раптам змяніўся рэдкімі шматкімі снегу. На зямлі снег адразу ж раставаў. Было мокра і сцюдзёна.

Адзін толькі раз прагучала гэтая опера ў Мінску. Адзін раз і ўпершыню, у сапраўднай прэм'ернай абстаноўцы: дзесяткі знаёмых твараў—кампазітары, мастацтвазнаўцы, музыканты-інструменталісты і спевакі, крытыкі... «На паклон» выклікалі аўтара і пастаноўчыкаў.

сачыць, як тэатр Брэхта пераўтвараецца ў своеасаблівы тэатр меладэкламацыі, спеваў, аркестравых тэм! Цікава было і сёе-тое параўнаць у дзвюх версіях сцэнічнага аблічча оперы—каўнаскай і кішынёўскай.

Пастаноўчыкі «Маркітантка» (музычны кіраўнік і дыры-

санажаў, у пластыцы мізансцэн.

Хор, які каменціруе падзеі оперы, выклікае супярэчлівае ўражанне (і гэта не залежыць ад пастаноўчыкаў). Ці не замнога дэкларацый? Наўрад ці гэтая доволі статычная група людзей на сцэне дадае штосьці істотнае да зусім пэўнай пазіцыі стваральнікаў оперы? Хор часам успрымаецца як тормаз музыка-драматычнага развіцця твора (тым больш, калі дыкцыя твора невыразная і тэкст незразумелы).

Затое як жыва, каларытна, тонка перададзены ў музыцы ўзаемаадносіны дзейных асоб, псіхалагічны стан вобразаў! Да таго ж, выразнасць дыкцыі, чоткасць інтанацыі вядучых салістаў дазвалялі зразумець слоўныя нюансы маналагаў, дуэтаў, поліфанічных ансамблевых сцэн.

Дзеці Кураж, якіх «вайна хрысціла»—вайна ж і забрала. Вылучаецца нямая дачка маркітанткі Катрын. Партыя Катрын нязвычайна ўражлівая: у оперы нямая дзяўчынка «размаўляе», «выказваецца»—вакалізам. Арганічны, выразны яе спеў без слоў дапаўняецца адпаведнай жэстыкуляцыяй, псіхалагічна апраўданай мімікай выканаўцы (Л. Ага).

Вось постаці тых, для каго вайна—карміцелька. П'янаватая беспардонная і непрыкаяная Івета: разбэшчаная вайной, яна, што называецца, жыве з вайнай. Трагікамічныя ноткі ўносіць у гэты вобраз Л. Ерафеева.

Кухар. Выканаўцам (В. Масціцка) прадуманы, здаецца, кожны штыр паводзін гэтага тыпу. Малады, зухаваты, працавіты. Дзёрзкі. Нахабны. А тое, якім манерам «прыбіўся» ён да гаспадыні фургона, успрымаеш як асабліва цынічную форму сутэнёрства. Тое ж, як недарэчна хаваецца ён ад раз'юшанай Іветы, выглядае банальнай мужчынскай баялівасцю. А ў сваёй гатоўнасці спрамяняць на талерку супу сумленнасць і дабрачыннасць, праз якія «на гэтым свеце адно

Сцэна са спектакля «Маркітантка»

толькі выдаткі», Кухар В. Масціцкага робіцца гэтым маладым старэчай, дробным пошлым прыжывалам.

«Маркітантка». Пераймёнаванне оперы, відаць, невыпадковае. Маркітантка Ганна Фірлінг у выкананні Т. Алешынай—вобраз, пра які хочацца гаварыць, ёсць што сказаць. Буйная работа, праз якую сама постаць маркітанткі выклікае—што, дзіўна?—сімпацыю. Верыш: гэтая жанчына некалі і сапраўды не ведала, што такое кампраміс, а вольна вымушана з усімі кроцьчы ў адной шарэнзе. Бачыш: калі адна, ці з дзецьмі, з Іветай, яна—не монстр, а чалавек з сэрцам.

Кухар у сваім «жаніхоўстве» давадзе Кураж кінучы разам з фургонам і Катрын—маўляў, дзеўка са знявечаным тварам будзе абужай. О, як зірне яна, Ганна Фірлінг,—абурана, гнеўна! Дачку не пакіне, а будзе праводзіць цыпер ужо доўгім, тужлівым, пакорлівым позіркам—таго, з кім магла б ладзіць мірнае жыццё.

Звычай, проста з прафесійнай гатоўнасцю гэтая жанчына, імя якой—Ганна, надзявае, калі трэба, маску той гуллівай свайскай кабеткі, за якой усталявалася прозвішча «Кураж». І які

жахлівы гэты твар без маскі ў фінале, адчайна-зацяты твар у абрамленні распатланых павільных валасоў! У фінале яна, усё яшчэ статычна і магутная, зусім адна штурхае колішнія свае «калёсы жыцця»—тое, што было крыніцай і сімвалам яе дабрабыту, абярнулася ж рэшткамі абрабаванага фургона.

Не выкрыццём, не праклёнам, а пераканальнай трагедыяй гучыць споведзь актрысы пра страшныя жаночы лёс, непарывым парадоксам звязаны з вайной.

Работа гасцей, яе плённыя вынікі навялі на простую думку. Зусім неабавязкова, аказваецца, ставіць буйнамаштабныя, шматнаселеныя, «касюміраваныя» оперныя палотны (якія вымагаюць і значных выдаткаў), каб «адбыць» пэўную дату нашага календара. Можна вольна так рызыкнуць, узяцца за неапрабаваны, зусім свежы твор—і атрымаецца сапраўды надзённы спектакль сучаснага музыкальнага тэатра. Надзённая ж творчая работа—лепшы падарунак да ўсіх вялікіх дат і лепшы спадарожнік будняў. Гэта, думаецца, зразумела і для саміх стваральнікаў, і для тых, хто цікавіцца жывым тэатрам.

С. БЕРАСЦЕНЬ.

«МАРКІТАНТКА»

Пасля спектакля Малдаўскага тэатра оперы і балета

Увогуле, адбылося жаданае для многіх знаёмства з операй С. Картэса, напісанай паводле гістарычнай хронікі Б. Брэхта «Матухна Кураж і яе дзеці» (лібрэта У. Халіпа і С. Штэйна). А былі ў зале і глядачы, для якіх спектакль кішынёўцаў—далёка не першае ўяўленне пра гэты твор С. Картэса.

Амаль тры гады назад Каўнаскі музычны тэатр паставіў «Матухну Кураж». Сярод мінчан аказалася нямаля энтузіястаў пабачыць ажыццёўленым за межамі рэспублікі новы оперны твор свайго земляка. Мы ездзілі да суседзяў-літоўцаў.

Беларускі друк, а потым і цэнтральны, зычлівым словам вітаў гэты адметны і, відаць, заканамерны саюз: драматургія Брэхта і оперны тэатр. Наша тэлебачанне паказала відэазапісы, зробленыя на каўнаскім і, пазней, на кішынёўскім спектаклях. Фрагменты новай (для нашай публікі ўсё яшчэ новай!) опернай партытуры С. Картэса загучалі ў выкананні беларускіх артыстаў—на канцэртнай эстрадзе, у эфіры. Словам, да сведчанаму лімаўскаму чытачу музыка-драматургічнае аблічча і сцэнічны лёс гэтага твора (я ўжо не гавару пра ідэю, змест)—знаёмыя.

Цікава ж было яшчэ раз пра-

жор А. Гершфельд, рэжысёр Э. Канстанцінава, мастакі В. Окунеў, І. Прэс, хормайстар А. Мовіла, пра што сведчаць каментары ў тэатральнай праграме, вызначылі месцам дзеяння «нашу планету, на якой дзеіцца ўспыхвае полымя вайны, што можа павесці да пагібельнага чалавечтва, культуры». Як жа матэрыялізуецца гэтае глабальнае абагульненне?

Скрутлены станок у глыбыні сцэны, на лавярхні якога, падобнай да перасохлай ці спалёнай глебы, нібы раскіданы нешматлікія мініяцюрныя макеты жылых і культурных збудаванняў, рэшткі «нахаваных цывілізацый» накіхтал старажытнага іянічнага пілона. Так плакатнаму зроблена імітацыя зямнога шара і слядоў ваяўнічага варварства на ім. Як быццам сама па сабе існуе «шчольвая хмара», перамяшчаецца ўверх-уніз, мусіць, несучы на сабе нейкую важную «філасофскую» нагрузку. Разам з тым, у сцэнічных паводзінах персанажаў нямаля проста бытавыя, прыземленыя дэталі (абіраюць бульбу, смажаць у грубых кашулях, разведваюць бялізну, умываюцца). Хіба не ўспомніш тут каўнаскі спектакль, які ўраджаваў адзінствам экспрэсіўнай сімволікі ў дэкарацыях, у касцюме і грэме пэўных пер-

ных, патрэбных людзям спектакляў. Так было раней, так і сёння. У новым сезоне рэпертуар Палітычнага тэатра папоўніла п'еса «Радавыя» А. Дударова, якую паставіў да 40-годдзя Перамогі Львоўскай драматычнаму тэатру Савецкай Арміі. Мы спадзяёмся, што наперадзе нас чакаюць новыя сустрэчы з творами беларускіх пісьмнікаў, якія заўсёды адгукаліся на хваляючыя праблемы часу.

Тут варта нагадаць, што львоўскія глядачы пачалі шырока знаёміцца з беларусым драматургіяй на пачатку 50-ых гадоў. Якім у той час пачалося трыумфальнае шэсце па сцэнах краіны намяды «Плюць жаваранкі» К. Крапівы, сярод першых, хто паставіў яе за межамі Беларусі, быў калектыў Львоўскага дзяржаўнага акадэмічнага ўкраінскага тэатра імя М. Занькавецкай, які следам паказаў і сатырычную камедыю «Хто смеяцца апошнім», намяды «Плюць жаваранкі», драму «Людзі і д'яблы» К. Крапівы ставіў Стрыжынскі ўкраінскі перасоўны драматычны тэатр. Новы імпульс беларуска-ўкраінскія тэатральныя сувязі набылі ў 60-ыя гады. «Львоніху на арбіце» А. Макавіна іграў Львоўскі драматычны тэатр Савецкай Арміі. Тэатр юнага глядача імя М. Горькага звярнуўся да п'есы «Марат Казей» В. Зуба, пачынаў творчае супрацоўніцтва з беларускім драматургам А. Махначом. Не парывае творчых сувязей з беларускімі аўтарамі і тэатр імя М. Занькавецкай, ставіць п'есы А. Макавіна, «Залаты медаль» І. Шамякіна...

Гэта зусім нароткі экскурсу ў гісторыю нашых братніх тэатральных сувязей, але ён падкрэслівае той фант, што майстры мастацтва Львоўшчыны ніколі не абміналі цікавыя з'явы ў беларускай драматургіі і дасягалі значных поспехаў у іх сцэнічным вытлумачэнні. І сёння на сцэне Палітычнага тэатра беларуская п'еса займае прыкметнае месца, разам з творами іншых аўтараў выконвае пачэсныя задачы, якія паставіла партыя перад працаўнікамі мастацтва.

Рыгор БАКІЕВІЧ.

НА СЦЭНЕ ЛЬВОВА

У горадзе Львове адбылася цікавая падзея: у Палацы культуры імя Герояў Савецкага Саюза М. І. Кузняцова пачаў працаваць першы ў нашай краіне Палітычны тэатр. Яго гаспадары — прафесійныя і самадзейныя драматычныя калектывы Львоўшчыны — атрымалі магчымасць паказваць на гэтай сцэне свае найбольш значныя спектаклі грамадзянскай тэматыкі. Ганаровае права выступіць у гэтым тэатры будучы мець і гасці горада.

Нараджэнне Палітычнага тэатра, — гаворыць Юрый Сухавей, загадчык аддзела мастацтваў Львоўскага абласнога ўпраўлення культуры, — гэта адказ нашых дзеячаў тэатра на тыя важныя і адказныя задачы па камуністычным выхаванні працоўных, якія паставіў чэрвеньскі Пленум ЦК КПСС, яшчэ раз падкрэсліўшы неабходнасць быць актыўнымі байцамі ідэалагічнага фронту, непрымірымі барачыбітамі супраць буржуазнай ідэалогіі, удасканалваць стыль і метады контрпрапагандыскай работы. На гэты накіроўвае нас і пастанова ЦК КПСС «Аб рабоце партыйнай арганізацыі Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы». Талент і адказнасць перад народам — паніяці нераздельныя, — слухна падкрэслена ў гэтым дакуменце, які яшчэ раз нагадаў усім працаўнікам мастацтва, што асноўная задача сёння — выхоўваць нецярпімасць да любых парушэнняў прынцыпаў і нормаў камуністычнай маралі, саздзейнічаць фарміраванню ў са-

вешкіх людзей актыўнай жыццёвай пазіцыі. Менавіта гэтыя задачы і закліканы вырашаць Палітычны тэатр.

Двойчы ў месці на яго сцэне ішлі спектаклі, пастаўленыя тэатрам Львоўшчыны па п'есах Я. Галана, К. Сіманова, Б. Брэхта, Я. Стэльмаха (яго п'еса «Спытай калі-небудзь у траў» паказалі гасці — калектыў Чарнавіцкага тэатра імя В. Кабылянскай).

Вялікае месца ў рэпертуары першага сезона Палітычнага тэатра заняла беларуская драматургія, — працягвае Ю. Сухавей. — У верасні трагікамедыю «Трыбунал» А. Макаўка паказаў народны тэатр «Сучаснік» Палаца культуры вытворчага аб'яднання «Электрон». Затым Львоўскі абласны музыка-драматычны тэатр імя Я. Галана пазнаёміў глядачоў са сваёй сцэнічнай версіяй апавесці «Пайсці і не вярнуцца» В. Быкава. А ў лістападзе з п'есаю «Гаўрошы Брэскай крэпасці» А. Махнач выступіў народны тэатр Самбарскага раённага Дома культуры. Самадзейныя артыстаў не збянтэжыла тое, што гэтая п'еса, пастаўленая ў свой час нашым Тэатрам юнага глядача імя М. Горькага, атрымала шырокую вядомасць, была адзначана многімі ўзнагародамі. Наогул, трэба падкрэсліць, што беларуская драматургія даўно заваявала трывалы аўтарытэт у глядачоў і работнікаў мастацтва Львоўшчыны. Майстры сцэны бачаць у ёй вялікія магчымасці для стварэння надзён-

НА АБСЯГАХ КУЛЬТУРЫ

БІБЛІЯТЭКАР-КРАЯЗНАВЕЦ

Івана Сцяпанавіча Багдановіча ведаюць у Старадарожскім раёне як сапраўднага энтузіяста сваёй справы. Вось ужо больш за 30 год працуе ён бібліятэкарам у Дзяржаўскай сельскай бібліятэцы. Працуе з захапленнем, самааддана, не адзін год выдзе мэтанакіраваную работу па прапагандзе кнігі.

Ведаюць гістарычнага мінулага мясцовага краю, яго людзей падштурхнула І. Багдановіча заняцца працай па выхаванні моладзі на прыкладах жыцця і дзейнасці лепшых людзей калгаса «Беларусь» і раёна, абуджэнні ў іх пачуцця любві і гонару за родны край. Ім сабраны багаты і разнастайны матэрыял краяўчага характару — кнігі, тэматычныя альбомы, газетныя выразкі. Сярод іх увагу наведвальнікаў абавязкова прыцягваюць паліцы «Нашы землякі — Герой Савецкага Саюза», «Яны загінулі за Радзіму», «Удзельнікі Вялікай Айчыннай вайны», «Ганаровыя калгаснікі калгаса «Беларусь», «Старадарожчына ў пазіі», іншыя.

Не менш цікавыя вяскоўшчы і біяграфічнымі матэрыяламі, фотаздымкамі і перапіскай І. Багдановіча з ураджэнцамі Старадарожчыны, якія ён ашчадна захоўвае ў альбоме «Нашы славетныя землякі».

Плённым было знаёмства вясковага бібліятэкара з рэдкай на сённяшні час кнігай І. Сербавы «Беларусы-сакуны»,

выдадзенай у 1915 годзе ў Пецярбурзе. І Сербаву доўгі час настаўнічаў у навакольных мясцінах. Добрае веданне побыту, фальклору і мовы дазволілі яму не толькі сабраць, сістэматызаваць, але і выдаць багаты матэрыял, запісаны ў вёсках Драйна, Залужжа, Ляўкі, Шчыткавічы, Падарэсэ, некаторых іншых. Работнікі Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя У. І. Леніна дапамаглі І. Багдановічу зрабіць копію гэтага выдання, якая вельмі зацікавіла мясцовую інтэлігенцыю і моладзь.

Паслугамі бібліятэкі з ахвотай карыстаюцца настаўнікі Драйнаўскай і Залужжскай школ, агітатары — члены агіт-калектываў пры партыйных арганізацыях калгасаў «Беларусь» і «Залужжа» для правядзення гутаркі і тэматычных вечароў «Гісторыя майго раёна», «Старадарожчына ад выбараў да выбараў» і г. д.

Цікавы субяседнік, І. Багдановіч — жаданы гасць хлеба-робаў на сяўбе, на касье, на жніве, на фермах. Ён тлумачыць падзеі сённяшняга дня або расказвае аб ходзе сацыялістычнага сельскагаспадарства ў гаспадарках сельсавета і раёна, але не забывае аб галоўным сваім абавязку — абуджаць у людзей вёскі цікавасць і любоў да кнігі, да роднага краю.

А. ЛІСІЦКІ.

80 год аддаляе нас ад таго часу, калі малады настаўнік Астремчаўскай народнай школы Брэсцкага раёна Антон Паўленіч Зянкевіч сумесна са стужкай

Аб рабоце Астремчаўскай народнай бібліятэкі і яе арганізатара пісала ў той час газета «Наша Ніва» (№ 21 за 1908 год).

НАРОДЖАНАЯ РЭВАЛЮЦЫЯЙ

дэнтамі Пецярбургскага ўніверсітэта Сяргеем Раманскім і Сяргеем Басяковым, ураджэнцамі тутэйшых мясцін, адкрылі ў вёсцы Астремчава адну з першых бясплатных народных бібліятэк-чытальняў на Беларусі. Рэвалюцыйна настроенай моладзі ўдалося атрымаць невялікую колькасць кніг з фонду вядомага прагрэсіўнага выдаўца Ф. Ф. Паўленкава.

У перыяд рэвалюцыйнага ўздыму 1905—1907 гадоў А. Зянкевіч ператварыў бібліятэку ў цэнтр палітычнай работы сярод сялян. Тут не толькі выдавалі патрэбныя кнігі, але і праводзілі гутаркі, чыталі артыкулы, тлумачылі сэнс бурных падзей таго часу (забастоўкі рабочых-чугуначнікаў, выступленні сялян і г. д.).

Хутка расла папулярнасць бібліятэкі ў Астремчава. У 1907 годзе яе кніжны фонд склаў 1.037 экзэмпляраў кніг.

Камплектавалася бібліятэка творамі рускіх, беларускіх і замежных пісьменнікаў, сюды дасылалі кнігі М. Горкі, Я. Купала. Каштоўным укладам у бібліятэчны фонд былі горкаўскія «Песня о Соколе», «Песня о Буревестнике». Яны звалі на барацьбу з прыгнятальнікамі, неслі народным масам праўду жыцця. Беларуская выдавецкая суполка «Загляне сонца і ў наша аконца» дасылала сюды свае выданні, бібліятэка атрымлівала таксама газеты «Наша Ніва», «Наша доля».

Астремчаўская народная бібліятэка праіснавала да 1915 года. У час імперыялістычнай вайны загінуў яе набытак, усе кнігі. Як сведкі засталіся два экзэмпляры.

На пачатку 20-х гадоў мясцовая спажывецкая кааперацыя зноў адкрыла бібліятэку. З узмацненнем фашызцы Польшчы на пачатку 30-х гадоў гэтая бібліятэка была закрыта.

У 1939 годзе, пасля ўз'яднання Заходняй Беларусі ў адзінай сацыялістычнай дзяржаве, у Астремчава аднаўляе работу цяпер ужо сельская бібліятэка. І зноў вайна абрывае толькі што распачатую дзейнасць.

Пасля Вялікай Айчыннай вайны Астремчаўская бібліятэка, тройчы знішчаная і тройчы адраджаная, зноў прадоўжыла сваё жыццё. З гэтага часу яна носіць імя Ф. Паўленкава. Зараз яна размешчана ў новым будынку. Яе кніжны фонд складае каля 13 тысяч экзэмпляраў, бібліятэка абслугоўвае 670 чытачоў. Яна карыстаецца павагай у калгаснікаў гаспадаркі «Памяць Ільіча», мясцовай інтэлігенцыі, вучняў Астремчаўскай школы, праводзіць вялікую работу па камуністычным выхаванні працоўных.

Зерне любові да кніг, да ведаў, кінутае ў цудоўную глебу першымі астремчаўскімі асветнікамі, вольна ўжо 80 гадоў дае багаты ўсход. За гэты час змянілася не адно лакаленне чытачоў, у жыцці якіх кніга займала і займае вялікае месца.

Н. ГУРСКАЯ,
загадчыца аддзела Брэсцкай абласной бібліятэкі імя А. М. Горкага.

СКУЛЬПТАР, ПРАЦАЎНІК, ГРАМАДЗЯНІН

Ці ж можа быць што-небудзь больш прыгожае, як жыццё, аддадзенае народу, любімай справе, мастацтву! Менавіта такое, багатае падзеямі жыццё нястомнага працаўніка, праслаўленага скульптара Заіра Ісакавіча Азгура.

Шмат паспеў зрабіць мастак Азгур, дзівосная яго працаздольнасць. Усе мы добра ведаем шматлікія работы Заіра Ісакавіча, многія з якіх знаходзяцца ў музеях, выставачных залах, упрыгожваюць плошчы і паркі. Сярод самых вядомых яго твораў — помнік народнаму паэту Якубу Коласу. Шмат сілі і энергіі прысвяціў Азгур ленинскай тэме. Калі я пераступіў парог яго майстэрні, быў вельмі ўражаны ўбачаным: з усіх бакоў мяне акружалі людзі, знаёмыя мне і незнаёмыя, скульптуры ва ўвесь рост і бюсты. Больш як 500 скульптурных партрэтаў створана З. Азгурам.

Вядомаму скульптару давялося працаваць поруч або супрацьстаяць з многімі выдатнымі людзьмі Беларусі і іншых рэспублік, вучонамі, воінамі Савецкай Арміі і партызанамі, рабочымі і калгаснікамі.

Аб душэўнай прыгажосці, грамадзянскай актыўнасці З. І. Азгура сведчаць таксама яго пісьмы ў адрас савета Народнага музея рэвалюцыйнай і баявой славы СШ № 4 горада Слоніма. Вось радкі з іх:

«Дарагія сябры! Шчырае дзякуй за паведамленне аб дзейнасці Народнага музея рэвалюцыйнай і баявой славы СШ № 4 г. Слоніма. Справу вы робіце вялікую, патрэбную, прыгожую. Работа ваша заслужвае ўсякай пахвалы і служыць высокароднай мэце...»

Мастаку вельмі прыемна ведаць, што яго творы ведаюць, вывучаюць, і мне прыемна хоць у малой ступені быць вашым памочнікам. Мая работа для Народнага музея гатова. Гэта скульптурны партрэт У. І. Леніна...» Письмо гэтае і прывяло мяне ў майстэрню праслаўленага мастака. Яго падарунк Народнаму музею Слонімскай чацвёртай гарадской школы — гэта часцінка яго шчодрай душы.

А. ЖУКОЎСКІ,
настаўнік гісторыі,
арганізатар Народнага музея
рэвалюцыйнай і баявой
славы СШ № 4
г. Слоніма.

НАТХНЁНЫЯ «ПА»

Алена Мікалаеўна Быковіч б'е ў далоні.

— Пачынаем «Трасуху»!.. Малайчына, Леначка! Косця, няма калі драмаць, падымаць! Дзяўчаткі, лінію трымайце, лінію!..

Узорны ансамбль танца «Журавінка» рэпетыруе «Беларускую трасуху». З дзіцячай гарэзлівасці, годнасці хлопчыкаў, непасрэднасці дзяўчатак нараджалася шматпланавая харэаграфічная кампазіцыя, у якую былі ўключаны фрагменты «Козачкі», «Дударочкаў», «Трасухі». Гаму настройў, рытмаў перадавала то з'яўленне на сцэне самых маленькіх артыстаў, то змена іх старэйшымі, то імклівы танец усяго ансамбля.

— Рэпетыцыі нашага ансамбля адбываюцца праз дзень і доўжацца звычайна па дзве гадзіны. — гаворыць Алена Мікалаеўна, нязменны мастак кіраўнік «Журавінкі». — Але сустракаемся пры адной умове: калі ў дзёніку — ніводнай двойкі!..

Мы гутарым у харэаграфічным класе Палаца культуры Бярозаўскай ДРЭС, павялічаным глыбінёй дустэрак. Размова ідзе пра тое, як выхоўваць дзяцей — гутаркай, гульні, асабістым прыкладам. Даўняе пытанне. Вядомы кіраўнік хору Маскоўскага палаца піянераў У. Локцеў вырашыў яго, стварыўшы школу эстэтычнага выхавання калектывам. У жыцці хору быў ажыццёўлены прынцып адзінства мастацкіх сродкаў і вяцэлай гульні-творчасці, які патрабаваў ад дзяцей не толькі гарэзлівасці, імправізацыі, але і этанакіраванай працы.

— І ўсё-такі галоўнае — каб дзеці заставаліся пры гэтым дзецьмі! — пераканана гаворыць Алена Мікалаеўна.

Не згадзіцца з ёй немагчыма. Трапіўшы на рэпетыцыю, я спачатку крыху разгубіўся. Самыя

меншыя «артысты» вельмі непасрэдна праяўлялі сваю нейтаймоўную энергію. Але вольна прагучалі першыя такты «Палескай полькі», і гэтая энергія накіравалася ў рэчышча танца. Затым былі вальс «Школьныя гады» — лёгкі і імклівы, светлая і строгая вакальна-харэаграфічная кампазіцыя «Бывайце, хлопчыкі!», падрыхтаваная да 40-годдзя Перамогі.

Увесь гэты час мяне не пакідала адчуванне: хлопчыкі і дзяўчаткі не проста танцуюць, а ўсе разам спасцігаюць законы прыгажосці.

Расказвае Алена Мікалаеўна: — Я сама танцую з малых гадоў, скончыла харэаграфічнае аддзяленне Гродзенскага культасветвучылішча. Вольна ўжо 10 гадоў жыву радасцямі і няўдачамі сваіх юных танцораў. Радасцей, вядома, больш. Кіраўнікамі аматарскіх танцавальных калектываў сталі мае Света Свідзінская, Нэла Яцкевіч, Ларыса Панасюк. Мінскі інстытут культуры заканчвае Віктар Мароз. А ў мінулым годзе паехалі ў Гродна авалодваць нялёгкай прафесіяй харэографа Оля Губарэвіч, Іра Багатка, Оля Куль, Оля Літоўчык. Да паступлення ў музычнае вучылішча рыхтуюцца цяпер Тая Галабурда і Коля Агееў...

Гэта — вынікі штодзённага напружання фантазіі, волі, вынікі, якімі ганарыцца кожны кіраўнік мастацкага калектыву. За сваю 15-гадовую біяграфію «Журавінка» дала каля 300 канцэртаў, паспяхова гастролявала ў Брэсце, Гомелі, Мінску, Каўнасе, Электрынаі, Друскенінаі, Ужгарадзе, выступала перад працаўнікамі саўгасаў «Савецкі» Пружанскага, імя 60-годдзя КПБ Бярозаўскага

раёнаў, на абласным тэлебачанні. Без танцаў усеагульных любімаў белаазёрскай энергетыкі не ўяўляюць святаў, канцэртаў у сваім Палацы культуры.

Так у калектыве ажыццяўляецца прынцып — выхоўваць людзей, адданных творчасці, вывучаць і развіваць у дзеціх закладзеныя прыродай таленты. Ніна Цімафееўна Шульжык і Ала Васільеўна Паўлоўская, якія сядзяць побач са мной, танцавалі калісь у ансамблі, а цяпер сталі работнікамі ДРЭС і класатлівымі мамамі. Але паранейшаму спяшаюцца на рэпетыцыі і канцэрты, праўда, папярэдняе творчай зменай — дочкамі, дапамагачы кіраўніку. Папулярнасць ансамбля ў горадзе такая вялікая, што кожны год на пачатку кастрычніка для Алены Мікалаеўны наступнае цяжкае пара: на кожнае месца просяцца чацвёрта рабят.

120 хлопчыкаў і дзяўчынак складаюць падрыхтоўчую і канцэртную групы «Журавінкі». Самых малодшых Наташу Трафімук і Максіма Мегуца бацькі прыводзяць на рэпетыцыі з дзіцячага садзіка. А Сярожа Антонік, шасцікласнік, у ветэранах значыцца: як-нік з пяцігадовага ўзросту танцуе. У хлопцаў са старэйшай групы прабываюцца вусы.

17 танцаў і кампазіцый складаюць рэпертуар калектыву. Каб кіраваць ім, патрэбны талент педагога, талент любі да дзяцей, які складаецца з незлічонах клопатаў па падрыхтоўцы дзён нараджэння, ранішнікаў, экскурсій. Ім у поўнай меры валодае Алена Мікалаеўна. Яна — лаўрэат раённага конкурсу «Камертон». Знанне гэтае штогод прысвойваецца ў Бярозаўскім раёне лепшым культурным і самадзейным артыстам.

Рэпетыцыя між тым працягваецца. Да чаго ж мудрагелісты гэты «Ланцужок!» Мовай танца ён гаворыць пра тое, што ўсё ў нашым жыцці ўзаемазвязана — простае і складанае, трагічнае і смешнае.

— Яшчэ раз «Ланцужок!» — гучыць голас Алены Мікалаеўны. Ідзе рэпетыцыя — да смага поту...

М. КАЗЛОВІЧ,
г. Белаазёрск.

ЦВЯРОЗАСЦЬ—НОРМА ЖЫЦЦЯ

У сувязі з прыняццем закона аб барацьбе з п'янствам і алкагалізмам узрастае роля арганізу друкі. Памятаючы гэта, у выдавецтве «Беларусь» вырашылі выпускаць масавымі тыражамі спецыяльную бібліятэчку «Цвярозасць — норма жыцця». Цяпер рыхтуецца ў серыйным аформленні першая кніжка — брашура А. Скугарэўскай «Трагедыя быць не павіна». Аўтар яе, кандыдат медыцынскіх навук, выкарыстоўваючы шматлікія прыклады з медыцынскай практыкі, паказвае, што алкаголь разбурае чалавека, вядзе да маральнай дэградацыі асобы. Адначасова закранаюцца пытанні папярэджання бытавога п'янства, лячэння хранічнага алкагалізму.

Кнігі, якія выкрываюць алкагалізм і п'янства як страшнае зло, прапагандуюць цвярозасць як паўсядзённую норму жыцця, будуць выпускаць і іншыя рэспубліканскія выдавецтвы. Мяркуюцца да гэтай важнай справы прыцягваць не толькі медыкаў, але і спецыялістаў па іншых галінах навукі, а таксама пісьменнікаў, журналістаў.

В. РУСАКОВІЧ.

Праўленне мінскай гарадской арганізацыі таварыства кнігалюбаў распрацавала разам з Цэнтральнай гарадской бібліятэкай імя Янкі Купалы шэраг мерапрыемстваў у сувязі з пастановай ЦК КПСС «Аб мерах па пераадоленню п'янства і алкагалізму». Плануецца правядзенне лекцый, літаратурных вечараў, выставак кніг аб шкодзе алкаголю.

Асабліва ўвага будзе звернута на дыспуты, канферэнцыі чытачоў па творах мастацкай літаратуры, якія нясуць вялікае выхавальнае ўздзеянне. Гэта адносіцца да многіх твораў М. Горкага, А. Чэхава, В. Шукшына, В. Ліпатава, Я. Коласа,

К. Крапівы, Н. Гілевіча, А. Дударова і іншых. Такія мерапрыемствы пройдзюць з удзелам вучоных, вучняў, а таксама аўтараў кніг.

Піянерамі ў гэтай справе сталі кнігалюбы паліграфкабината імя Якуба Коласа, якія правялі ў розных цэхах некалькі лекцый з удзелам навуковых супрацоўнікаў Інстытута філасофіі і права АН БССР кандыдата юрыдычных навук А. Зорчанкі і кандыдата філасофскіх навук М. Пячонкі. Працавала выстаўка кніг, плакатаў, быў праведзены агляд навінак літаратуры па тэме.

А. ПАШКЕВІЧ.

Разнастайную наступальную работу па барацьбе з п'янствам і алкагалізмам праводзяць галоўная прафсаюзная бібліятэка, яе філіялы і бібліятэкі-перасоўкі раённага камітэта прафсаюза Гомельскага аддзялення Беларускай ордэна Леніна чыгункі.

На відным месцы ў галоўнай бібліятэцы, размешчанай у Гомельскім Палацы культуры і тэхнікі імя У. І. Леніна, прыцягвае ўвагу маляўніча аформленая кніжная выстаўка «На шкоду грамадству і сабе».

На ёй літаратура па тэмах: «Алкаголь — вораг здароўя», «П'юць бацькі — пакутуюць дзеці», «Алкагалізм і барацьба з ім», «П'янства — цяжкае сацыяльнае зло» і іншыя.

Бібліятэка арганізуе работу ў працоўных калектывах. Вусны часопіс «Асцярожна, алкаголь» праведзены ў будаўніча-мантажнім павёдзе № 716. Аб шкодзе алкаголю гаварылі ўрач-нарколаг, супрацоўнікі міліцыі. Агляды літаратуры на тэму: «Вораг каварны і помслівы» праведзены гомельскімі работнікамі бібліятэка-перасовак на лінейных станцыях Лісічкі, Лазурная, Сож і іншых.

Р. СЫРКІН.

15 ЛІПЕНЯ 1410 года — адна з вялікіх дат у гісторыі славянскіх і літоўскага народаў. У гэты дзень была спынена агрэсія нямецкіх рыцараў — крыжакоў на польскія, літоўскія і беларускія землі.

Палітыка агрэсіі нямецкіх феодалаў, накіраваная на захоп славянскіх зямель, знішчэнне ці падпарадкаванне сабе славянскіх народаў («Дранг нах Остен» — «Націск на Усход»), пачалася яшчэ ў X стагоддзі, але першыя спробы захапіць землі палабскіх славян, на ўсход ад Лабы (Эльбы), на большай частцы сучаснай тэрыторыі ГДР, былі адбіты. У XII ст. нямецкія феодалы захапілі землі на ўсход ад Лабы, знішчылі, а часткова падпарадкавалі сабе і паступова анямечылі паморскіх і палабскіх славян і стварылі тут некалькі феадальных княстваў, маркграфстваў і графстваў. У пачатку XIII ст. пачаўся новы этап «Дранг нах Остен». Ягоным галоўным накірункам стала Прыбалтыка. У 1202 г. былі створаны духоўна-рыцарскі Ордэн мечаносцаў для захапу зямель прыбалтыйскіх народаў. У 1226 г. у паўднёвай частцы Усходняй Прыбалтыкі з'явіўся Тэўтонскі ордэн, яшчэ адна арганізацыя рыцараў-манахаў, якія пачалі захоп зямель прусаў. У XIII ст. гэтая тэрыторыя (цяперашняя Калінінградская вобласць і польскія землі на поўдзень ад яе) была захопленая. Ва Усходняй Прыбалтыцы рыцары-крыжакі захапілі Лівонію і Курляндію, на тэрыторыі якіх яшчэ не было дзяржаўнасці, і пачалі барацьбу з удзельнічымі княствамі Полацкай зямлі на рацэ Заходняй Дзвіне. У 1236 г. аб'яднаная сіла літоўцаў і зямгалаў (адно з плямён, што ўдзельнічалі ў стварэнні латышскай народнасці) разбілі ўшчэнт войска мечаносцаў пасля таго, як у 1237 г. недабіткі мечаносцаў зліліся з Тэўтонскім ордэнам і стварылі ва Усходняй Прыбалтыцы яго філіял — Лівонскі ордэн.

Адначасова ў 1237 г. валынскі князь Даніла Раманавіч разбіў пад Драгічынам Надбужскім на рацэ Заходні Буг крыжакоў і вызваліў Драгічынскую воласць Берасцейскай зямлі. Аляксандр Неўскі ў 1242 г. разграміў нямецкіх рыцараў і спыніў іх націск на Ноўгародскую зямлю.

Захапішы вялікую тэрыторыю ў Прыбалтыцы, Тэўтонскі ордэн на працягу двухсот год рабаваў заходнюю частку Літвы — Жэмайцкі, пагражаў Ноўгародска-Пскоўскай зямлі, ваяваў супраць Польшчы. Нямецкія рыцары ў гэты перыяд часта накіроўвалі свае атрады і рабавалі літоўскія і беларускія землі. Практычна Літва і за-

ходняя частка Беларусі ў XIV ст. падвяргаліся пастаянным нападам крыжакоў. Літоўскаму і беларускаму народам, якія ўваходзілі ў склад Вялікага княства Літоўскага, пагражала страшэнная небяспека. Яны маглі падзяліць лёс заходніх славянскіх плямён і прусаў. Крыжакі стварылі пагрозу і Польшчы. Канец XIV ст. характарызуецца далейшым не толькі ваенным, але і дыпламатычным умяшаннем Тэўтонскага ордэна ва ўнутраныя справы Вялікага княства Літоў-

Да 575-годдзя Грунвальдскай бітвы

магістрам Ульрыхам фон Юнгінгенам. Яна складалася з 51 харугвы (палка) агульным лікам 21 тысяча конных рыцараў, 6 тысяч пехацінцаў і артылерыстаў, а таксама каля 5 тысяч чэлядзі ў аблозе. У войска Ордэна прыбылі рыцары і наёмнікі з Германіі, Англіі, Францыі і іншых краін Еўропы.

Войска саюзнікаў — Польшчы і Вялікага княства Літоўскага — налічвала 31500 чалавек, не ўлічваючы ўзброенай чэлядзі ў аблозе, артылерыстаў і атрадаў літоўскіх татар (да

Другая частка літоўска-беларускага войска пад камандаваннем Вітаўта засталася ў рэзерве. У бой уцягнулася значная частка нямецкіх сіл. У Хроніцы Быхаўца пра гэта гаворыцца: «І пачалася бітва спярша паміж немцамі і літоўскім войскам, і шмат воінаў з абодвух бакоў літоўскіх і нямецкіх загінула». У бой уступілі 2-я і 3-я лініі войска Вялікага княства Літоўскага. На працягу цэлай гадзіны адбываўся бой паміж лёгкай конніцай Вітаўта і цяжкай конніцай

скія, украінскія, рускія і татарскія атрады з правага напіралі на акружаных крыжакоў, збіваючы іх з пазіцый і знішчаючы іх. У схватцы адзін з воінаў Вітаўта, наблізіўшыся да магістра, усадзіў яму рагачіну ў шыю і скінуў з каня. Смерць Ульрыха фон Юнгінгена патхніла саюзнікаў. Шэсць нямецкіх харугваў кінуліся ў беспарадачны ўцёкі. Сотні рыцараў здаваліся ў палон. Тых, хто супраціўляўся, забівалі. Былі забіты кіраўнікі і палкаводцы Тэўтонскага ордэна — маршал Фрыдрых фон Валенрод, Куна фон Ліхтэнштэйн, Ульбрэхт фон Шварцэнберг і іншыя знатныя рыцары. У 7 гадзін вечара 15 ліпеня 1410 г. бітва скончылася ўзяццем вагенбурга — умацаванага лагера — і поўным разгромам крыжацкага войска.

1 лютага 1411 г. быў заключаны Торунскі мір, паводле ўмоў якога Тэўтонскі ордэн адмаўляўся ад Жэмайці і Добжынскай зямлі ў Польшчы, выплачваў пераможцам 100 тысяч марак кантрыбуцыі.

Вялікае значэнне Грунвальдскай бітвы вызначаецца не толькі яе дыпламатычнымі вынікамі, а той велізарнай роляй, якую яна адыграла ў гісторыі. Яна спыніла нямецкую феадальную экспансію ў славянскія землі і Літву. Пасля Грунвальдскай бітвы пачаўся палітычны заняпад Тэўтонскага ордэна, а яшчэ праз паўстагоддзя ў выніку Трынаціцігадовай вайны 1454—1466 гг. Польшча вярнула сабе Усходняе Памор'е і іншыя землі. Тэрыторыя Тэўтонскага ордэна памяншалася амаль удвая. Ён прызнаў сябе васалам Польшчы. Лівонія аддзялілася ад Тэўтонскага ордэна.

Перамога ў Грунвальдскай бітве садзейнічала далейшаму эканамічнаму развіццю Польшчы, Літвы, Беларусі. Яны атрымалі большую матчмасць весці міжнародны гандаль на Балтыйскім моры, вывозіць у Заходнюю Еўропу сельскагаспадарчыя прадукты і ўвозіць адтуль іншыя тавары. А галоўнае — землі Літвы і Беларусі былі назаўсёды забяспечаны ад нападаў крыжакоў.

Памяць пра Грунвальдскую бітву захавалася не толькі ў даўніх хроніках. У Пастаўскім раёне ёсць невялікая вёска Грунвальд. Легенда гаворыць, што адзін з воінаў войска Вітаўта пасля перамогі пра Грунвальдзе пасяліўся тут, ля возера, і ў памяць бітвы даў назву заснаванай тут вёсцы.

Грунвальдская бітва з'яўляецца таксама сімвалам баявой садружнасці і брацтва славянскіх і прыбалтыйскіх народаў.

Анатоль ГРЫЦКЕВІЧ.

НЕЗАБЫЎНЫ 1410 ГІСТОРЫІ

скага, дзе крыжакі інтрыгавалі падтрымліваючы аднаго князя супраць другога — Вітаўта супраць Ягайлы, Свідрыгайлу супраць Вітаўта. Вялікі князь літоўскі Вітаўт у пачатку XV ст. веў барацьбу супраць рыцараў. Вясною 1409 г. у Жэмайці (Жмудзі) уступіла паўстанне супраць панавання нямецкіх рыцараў. Вітаўт аказаў падтрымку паўстанцам. Ягоны дваюродны брат, польскі кароль Уладыслаў (Ягайла) і польскія феодалы таксама ўсталі на бок паўстанцаў. Польская дзяржава пры Ягайле ўмацавалася і гэта дало ёй магчымасць уступіць у саюз з Вялікім княствам Літоўскім. Вялікі магістр Тэўтонскага ордэна Ульрых фон Юнгінген 6 жніўня 1409 г. аб'явіў вайну Польшчы і Вялікаму княству Літоўскаму (так званая «вялікая вайна»).

У снежні 1409 г. Ягайла і Вітаўт пад час сустрэчы ў Бярэці распрацавалі план летняй кампаніі 1410 г. План прадугледжваў паход на сталіцу Ордэна — Марыенбург (Мальборк) і правядзенне рашаючай бітвы на ордэнскай тэрыторыі з мэтай знішчэння ўсіх вайсковых сіл Ордэна, а потым заключэнне міру з аслабленай дзяржавай крыжакоў.

Рашаючай кампаніяй «вялікай вайны» была летняя кампанія 1410 г. У ёй удзельнічала галоўная армія Тэўтонскага ордэна на чале з самім вялікім

2 тысяч). Польская конніца складала 18 тысяч, а пяхота 2 тысячы, войска Вялікага княства Літоўскага 11 тысяч і 500 пехацінцаў. У склад польскага войска ўваходзілі чэшска-мараўскія атрады. Усяго ў саюзным войску была 91 харугва. Як указалі ў свой час савецкія гісторыкі В. Пашута і М. Ючас («Военно-исторический журнал», 1960, № 7, с. 84), у польскім войску была 51 харугва, з якіх 7 было ўкраінскіх, і 40 харугваў было ў войску Вітаўта, з якіх 4 былі літоўскія, а 36 было беларускіх, украінскіх і нават рускіх (з Вялікага Ноўгарада). Беларускія харугвы складалі значную частку войска Вялікага княства Літоўскага. Гэта былі харугвы Полацкая, Віцебская, Гарадзенская, Берасцейская, Пінская, Новагародская, Лідская, Ваўкаўская, Мсціслаўская, Драгічынская, Мельніцкая, Старадубская. Былі і незваныя атрады з беларускіх зямель, якія, як піша гісторык XV ст. Ян Длугаш, насілі назву сваіх князёў: Жыгімонта Карыбута, Сямёна Лугвена Альгердавіча, Георгія.

Галоўная бітва вайны адбылася 15 ліпеня 1410 года каля вёскі Грунвальд у паўднёвай частцы тагачаснай Прусіі. Першай на левы фланг ворага напала лёгкая конніца Вялікага княства Літоўскага, якая складалася з беларуска-украінскіх, літоўскіх і татарскіх атрадаў.

Пад напорам свежых сіл крыжакоў лёгкія атрады Вітаўта адступілі, заманваючы за сабой крыжакоў. Гэта была тактыка беларуска-літоўскіх і татарскіх атрадаў — знясіліць цяжкую конніцу пагоняй, парушыць баявыя парадкі ворага, а потым вярнуцца на поле бітвы. Астатнія атрады войска Вялікага княства Літоўскага працягвалі бітву. Асабліва напружана разгортвалася бітва на левым крыле арміі Вітаўта ў стыку з польскім войскам. Тут размяшчаліся тры смаленскія харугвы пад камандаваннем мсціслаўскага князя Сямёна Лугвена Альгердавіча, якія гераічна вытрымалі націск ворага, але панеслі вялікія страты. Адзін са смаленскіх палкоў быў поўнасцю знішчаны. Але смаленскія атрады выстаялі і, як пісаў Ян Длугаш, «гэтым заслужылі ў той дзень славу...»

На другім этапе бітвы польскае войска ўступіла ў цяжкі бой з правым флангам крыжакоў. У бітву былі ўведзены новыя польскія атрады, а атрады Вітаўта, якія вярнуліся на поле бою, акружылі і знішчылі частку крыжакоў, якія вярталіся з пагоні за імі. Над полем заграмеў кліч саюзнікаў: «Літва вяртаецца!»

У апошняй фазе бітвы саюзнікі ахоплівалі галоўныя сілы крыжакоў і іх другую лінію. Польскія харугвы з левага флангу, літоўскія, белару-

ЗА ЯДНАННЕ, ЯКОЕ ДАПАМОЖА ЧАЛАВЕЦТВУ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 3).

змагання з «партызанами». Пракруціць і фільм з прыгажунямі-артыстамі, «мэйд ін ЮэсЭй», дзе ў «натуральным» выглядзе паказаны напад рускіх парашутыстаў на амерыканскі горад. І яшчэ інфармацыя для роздму: у ФРГ зараз выдаецца 121 газета, працуюць больш за 30 выдавецтваў неананцыскага і рэваншскага напрамку. Гэта што-небудзь ды значыць!

У пісьме амерыканскай школьніцы Саманты Сміт, яно яна прыслала савецкім кіраўні-

нам, задаецца пытанне: «...чаму СССР хоча пачаць вайну і заваяваць увесь свет?» А часопіс «Ньюсуік» піша: «У Бостане (штат Масачусетс) гынкіліні псіхіятра да дзючынні, яная настойліва патрабавала, каб ёй сказалі, ці паспее яна «пакончыць з сабою да таго, як ядзерная бомба упадзе на горад?». Не вытрымлівае дзіцячая псіхіка ўсяго таго, што абрушваецца на яе з радыёпрыёмнікаў, з экрану тэлевізараў, з кніг і газет. А псіхіятра трэба было б паслаць перш за ўсё ў Белы дом, дзе распрацоўваюцца і зацвярджаюцца планы касмічных войнаў, «зоркавых» бітваў, «касмічных шчытоў», дзе на падрыхтоўку да вайны выдзяляюцца сотні мільярдаў долараў.

«Праўдзівай інфармацыі пра СССР амаль няма, усе звесткі дзіка скажаюцца...» — гаворыў той немец з Дортмунда. І як ахвотна мы дзяліліся такою інфармацыяй з італьянцамі на сустрэчы ў ДOME культуры Маскоўскага хімічнага завода. Бачылі, што людзі цікавяцца паспраўднана, хочучь ведаць як мага больш пра нас, каб і дома раскажаць. Трактарыст Астыла Луіджы, якога памешчык выгнаў за камуністычны перакананні і які быў на партыйнай рабоце ў Мілане, распытваў і пра сістэму адукацыі, і пра адпачынак моладзі ў горадзе і сяле, як жывуць людзі ў калгасе, колькі зарабляюць, што могуць купіць, як забяспечваюцца састарэлыя калгаснікі. На «сельскай» пытанні яму ахвотна адказвалі Барыс Кузьмінок і Таццяна Бялуя, удзельнікі мастацкай самадзейнасці калгаса імя Леніна Гомельскай вобласці.

— А што робяць у Савецкім

Саюзе маладыя людзі, калі хочучь жаніцца?

Ад такога пытання многія засмяяліся.

— Як што? Жэняцца! Абы кахалі адно аднаго, паважалі.

— А як з кватэрай?

— Галоўнае — знайсці чалавека па душы. А кватэру ці ад завода дадуць, ці ад райвыканкома, а на сяле калгас памагае свой дом пабудавань.

— От вы смеяцеся, а ў нас не да смеху. Многія маладыя людзі застаюцца халастымі. Юнакі з дваццаці гадоў пачынаюць збіраць грошы на кватэру. Гадам к 26 ужо нешта на збірваецца, можна наняць пакойчык і жаніцца. Гэта, вядома, калі з работай усё ў парадку...

У другой групцы размова ішла на палітычныя тэмы, пра забастоўкі, змаганні рабочых Італіі за свае правы, за роўную аплату спецыялістаў у сельскай мясцовасці, як і ў горадзе, за бясплатнае медыцынскае абслугоўванне...

Пасля сустрэчы з італьянскай дэлегацыяй я шкадаваў, што не паспеў распытаць пра нейкі «фестываль» католікаў, які праводзіў пад той час папа рымскі ў процівагу маскоўскаму. Толькі пазней, сустрэўшы выпадкова ў аўтобусе аднаго з членаў італьянскай дэлегацыі (мы ўзялі пазналі адзін аднаго і прывіталіся як сябры), я запытаўся ў яго, што ён думае пра папскі «фестываль».

— А хто пра той фестываль ведае? Мо толькі адзін папа, — італьянец моцна жэстыкуляваў, падбіраючы нямецкія словы. — Смех: будучь маладца на цэлых днях, а потым перакулца на бок і хр-р-р... Хіба то фестываль? Во дзе фестываль! — паказаў ён у акно на расквечаную Маскву.

А кажуць, што гісторыя не паўтараецца... І цяпер жа, у 85-м, па ініцыятыве Вашынгтона на Ямайцы спрабавалі правесці «міжнародную канферэнцыю моладзі свабоднага свету». Надзей на яе арганізатары ўск-

Кажуць, апошнім часам на Захадзе з'явілася дзіўнаватая мастацтва: скульптурныя муляжы жабракоў, выстаўленыя на вуліцах. Дзіўнават? Дзіўнават сытых буржуа, якія прызвычаліся да жывых жабракоў, што грэюцца на вентыляцыйных люках. І паведамленне пра тое, што нейкі адзінокі стары замірз, не маючы прытулку, — успрымаецца ўсяго як эпізод у выпуску тэленавін.

Дзеся таго, каб зразумець, адчуць самому, што такое галеча, трэба стаць на месца абздолена, убачыць свет вачамі саміх беспарацоўных, жабракоў, састарэлых...

дзякуючы мастаку-афарміцелю Генадзю Хмызу.

Маленькія пакоі, старая мэбля, ад якой, здаецца, так і пахне нафтаінам і яшчэ нечым. «У доме, бітком набітым старымі, заўсёды пахне непрыйма», — з выклікам гаворыць адзін з герояў п'есы. І гэтая рэпліка прымушае на хвіліну ўявіць увесь побыт дома (дзеяне ж адбываецца толькі ў адным з яго пакояў), у якім жыць не толькі чацвёра нашых знаёмых, а сотні людзей са сваім незайздросным лёсам.

Чацвёра герояў п'есы — чацвёра сяброў, «чацвёра капітанаў», а на самой справе — па-

Сцена са спектакля «Тыдзень капітанаў». Ідзе рэпетыцыя. Фота М. МАРУГА.

мяккасць і разважлівасць Аляксандра, прыкаванага да крэсла і кнігі. Усе яны не ўсведамляюць, як патрэбны адзін аднаму, нават сварача ўвесь час. Але больш у іх нікога няма. І ўсіх аб'ядноўвае яшчэ адно: пачуццё безабароннасці перад светам, страх перад жыццём, перад будучыняй, якой, па сутнасці, няма.

Гэтае пачуццё можа трансфарміравацца ў абурэнне дзецьмі і блізкімі, у якіх ёсць пэўныя «абставіны» і «кавалічнасці», каб не кляпаціцца аб старых; у нянавісць да гэтых абставін, да ўлады грошай, да ладу жыцця, нарэшце. А можа ператварыцца ў дзіцячую веру ў цуд...

Малаяды пакаёўка Ліф'е (артыстка А. Сідарава) прыносіць у першы дзень «тыдня капітанаў» букет кветак для старых — так, ад сябе, нічога не ведаючы пра кампанію, абвешчаную па тэлевізары. І гэта на раджае надзею: а раптам, а раптам збудуцца іх «смелыя» мары — каб паставілі тэлевізар у іх пакоі, каб «ахвяравалі» па пары цёплых шкарпэтак...

Нічога, акрамя гэтага горанага чакання, у п'есе не адбываецца. Драматургія яе пазбаўлена ўсялякай знешняй драматычнасці. Не будзе смерці ніводнага з герояў, не з'явіцца і казачны Санта-Клаус з падарункамі. Наогул нічога надзвычайнага не адбудзецца. Вось толькі сын аднаго са старых — Артура, якім бацька не нахваляцца, раптам з'явіцца тут, у гэтым доме. І мы даведваемся — дарэчы, як і меркавалі, што ніякі ён не капітан, а звычайны мыйшчык посуду ў рэстаране. І зайшоў ён да бацькі ўсяго на хвіліну, прынёс яму бутэльку джыну.

Не, нічога не здарыцца, нават хвалючай сустрэчы небаракі Артура з сынам не адбудзецца (як на ліха, бацька адлучыўся

з дому). Толькі няёмка будзе перад старымі, якім нічога не прынёс, бо не ведаў пра іх існаванне; няёмка перад бацькам, якога столькі год не бачыў, няёмка перад сяброўкай, якой зусім не хочацца тут затрымацца, няёмка і пакутліва сорамна перад самім сабой — гэтакім жа небаракам, які і ўсе астатнія.

І вось гэты зусім не высакародны, а проста чалавечы ўчынак (сын прыйшоў наведання да свайго бацькі) успрымаецца як цуд, як узрушэнне.

Узрушэнне будаўнім: у гэтым, напэўна, задума драматурга. І ў гэтым жа, напэўна, была небяспека для рэжысёра. Як ставіць п'есу, амаль пазбаўленую якіх бы то ні было сюжэтных паваротаў і знешніх эфектаў? Галоўная спружына дзеяння — псіхалагічная напружанасць, і яе ствараюць, як ужо гаварылася, майстэрства акцёраў і, не ў апошнюю чаргу — аператарская работа (галоўны аператар — У. Хромаў).

Пры запаводнасці дзеяння, нават пэўнай зацігнутасці спектакль вымагае ад глядача душэўнай работы і пэўнага намагання. І той, хто пачаў глядзець гэты спектакль, без сумнення, даглядзеў яго да канца. Бо ён — пра само жыццё, пра жыццёвую агульначалавечыя праблемы.

На гэтым можна было б паставіць кропку, калі б... не ўслухоўвацца, як гавораць героі п'есы, якой мовай. Рознага роду русізмы, дыялектызмы, нават канцылярныя, зусім не ўласцівыя мове герояў Вандэлоа, з'явіліся ў перакладзе п'есы на беларускую мову. Перакладчыку (І. Скурко) варта было больш уважліва паставіцца да работы, каб захавалі стыль і дух арыгінала, а не толькі перадаць яго змест у адвольным перакладзе.

В. ТРАВЕНЬ.

У ЧАКАННІ ЦУДУ

НА ТЭЛЕЭКРАНЕ — ПРЭМ'ЕРА

Гэта пад сілу хіба самому жыццю і мастацтву.

Да мастакоў, бязлітасных у сваёй праўдзівасці, надзеленых дарам суперажывання, належыць сучасны галадскі пісьменнік Іос Вандэлоа.

Паводле яго п'есы «Тыдзень капітанаў» пастаўлены спектакль, які мы нядаўна бачылі па рэспубліканскім тэлебачанні.

Іос Вандэлоа вядомы як майстар прозы, што вызначаецца глыбокім псіхалагізмам, не цураецца ён і вострага сацыяльнага гратэску.

У п'есе Вандэлоа ўвагу рэжысёра тэлебачання Валерыя Мацюшэўскага прыцягнулі, відаць, дакладнасць драматычнай калізій, умёнае скансэнтраванае у невялікім матэрыяле моцны маральны зарад.

Пра што ж гэтае п'еса? І прынамсі, гэты спектакль?

Мы ўжо бачылі — на сцэне і на экране — такі дом састарэлых, такіх яго жыхароў. І калізія не вельмі быццам арыгінальная: у жорсткім свеце чыстагану нікому не патрэбныя старыя і калекі, яны выкінуты за борт грамадства, іх лёс нікога не цікавіць. А правядзенне нацыянальнага «тыдня састарэлых» (яны і ёсць — «капітаны»), пра што абвешчае на пачатку спектакля рэспектабельны дыктар тэлебачання, — усяго толькі рэкламна трук, або — у лепшым выпадку — самападман «дабрадзейных» буржуа.

Так, падобны дом састарэлых мы не раз бачылі, бо, відаць, не вельмі яны і адрозніваюцца паміж сабой. Праўда, запомніцца глядачу менавіта гэты дом

сажыраў адной каюты павольна тонучага карабля. У нечым яны падаюцца нам знаёмымі, знаёмымі да болю... Знаёмымі ў тым сэнсе, што душа кожнага з нас хоць калі-небудзь ды праціналася болем і спачуваннем да старасці, да самотнасці блізкага або і не блізкага чалавека.

І ўсё ж яны — непаўторныя, як і ўсе людзі, як непаўторныя лёс і душа кожнага з іх. І тое, што мы адчуваем гэта з першых жа сцэн спектакля, тое, што хочацца бліжэй пазнаць кожнага з гэтых дзіўнаватых, крыху смешных і абсалютна безабаронных старых — безумоўна, заслуга акцёрскага кватэты.

Кожны з чатырох выканаўцаў — Генадзь Гарбук у ролі «капітана» Артура, Аляксандр Ткачонак у ролі Вілема, Аўгусцін Мілаванаў — былы кельнер Анры і Мацвей Федароўскі — інвалід Аляксандр (ён — самы малады з герояў) — іграе так, быццам нейкі час пражыў у меншай меры побач са сваім героем. Так натуральна і жыццёва выглядае кожная дробязь, кожная дэталёў у паводзінах герояў.

Гэты ансамбль іграе не проста трох састарэлых і аднаго калеку, а — нейкае чалавечы адзінства. Адзін без аднаго гэтыя людзі не могуць існаваць. Усім ім патрэбны свавольства і аптымізм Артура; скептыцызм і з'едлівасць «галантнага» Анры, які пачынае кожную раніцу з макіяжу перад люстэркам; зацікаўнасць і незгаворлівая дэбрыня Вілема, які ўвесь час траціць на кармленне галубоў;

ладвалі шмат: дыскрэдытаваць XII Сусветны фестываль моладзі і студэнтаў у Маскве, раскалоць міжнародны дэмакратычны рух моладзі, адцягнуць увагу маладога пакалення ад барацьбы за мір і сацыяльную справядлівасць. А прыехала туды ўсяго 900 чалавек, і хто ў асноўным? Асобы, якія належалі да ультраправых і контррэвалюцыйных арганізацый, кубінскія «гусанас», нікарагуанскія «контрас». Пасяджэнні ішлі ў атмасферы грызні і спрэчак, частка ўдзельнікаў пасля сварак увогуле пакінула Ямайку. У апошні дзень зборшыцца абмяркоўвалася «заклучная палітычная заява». Пасля доўгай перапалкі гэты дакумент быў прыняты. Некаторым дэлегатам удалося ўнесці ў яго папраўкі, у якіх, у прыватнасці, асуджаўся апартэйд, які гэтак любіў сэрцу вашынгтонскіх дзеячаў...

Боязь фестываляў «За мір і дружбу», таго, што моладзь лепш пазнае адна адну, пасябруе, згуртуецца ў барацьбе за мір, суправаджаў фестывальны рух увесь час. Яшчэ ў свой час

Далес даваў указанні сваім паслам у розных краінах, каб аказвалі націск на ўрады з мэтай не дапусціць іхнюю моладзь у Маскву, каб у друку, на радыё і тэлебачанні разгарнулася антыфестывальная прапаганда. Разгарнуўся падкуп лідэраў маладзёжнага руху, засылка ў арганізацыі моладзі дэмакратычнага напрамку сваіх агентаў, гэтаксама і ў жаночыя, прафсаюзныя, рэлігійныя, у рады прыхільнікаў міру.

Асаблівы размах антыфестывальная кампанія набыла ў час падрыхтоўкі і правядзення VII, Венскага Сусветнага фестываля. У Франкфурце-на-Майне быў створаны спецыяльны антыфестывальны штаб, які каардынаваў усю правакацыйную дзейнасць. Былі выпушчаны многія тоны антыфестывальнай літаратуры і газет. Выпускала падручка пад газету «Фестываль». Міжнароднага падрыхтоўчага камітэта і аж на сямі мовах — спецыяльныя «Венскія навіны». Да гэтага прыклаў руку амерыканская

служба інфармацыі ў Аўстрыі, разведвальныя органы НАТА і ЦРУ. З ФРГ і Італіі былі завезены ў Вену групы фашыстскіх малойчыкаў, якія рабілі напады на прагрэсіўна настроеных лідэраў моладзі, на фестывальны міжнародны прэс-цэнтр, каб ліквідаваць яго. Няняты на долары «анты» завезлі ў аўстрыйскую сталіцу тысячы галадных пацуюкоў. Іх планавалася выпусціць на трыбунах у час адкрыцця фестываля. Можна толькі сабе ўявіць, што рабілася б на трыбунах, каб паліцыі не ўдалося прадухіліць гэтую правакацыю. Некалькі чалавек са скрынкамі, якім удалося прарвацца на стадыён, так і не асмеліліся адчыніць іх.

Па расказах нашых удзельнікаў, у час фестываля ў Хельсінкі ў 1962 годзе сярод дэлегатаў і моладзі распаўсюджваліся паклёпніцкія зместы кніжкі. П'яныя малойчыкі, падкупленыя спецслужбамі Захаду, выкрывалі антыфестывальныя лозунгі.

Бітва за моладзь, бітва за

розымы не спыняецца ні на адзін дзень...

На папярэдніх сусветных фестывалях моладзі і студэнтаў мастацкія калектывы беларускай дэлегацыі не ўдзельнічалі ў міжнародных конкурсах. На VI жа ўсе сталі лаўрэатамі, заваявалі залатыя, сярэбраныя і бронзавыя медалі. За паўмесяца фестываля мастацкая група нашай дэлегацыі дала 32 канцэрты, г. зн. больш чым па два на кожны дзень фестываля.

Стомленая, шчаслівая вярталася беларуская дэлегацыя дадому. Фестывальны поезд грымеў песнямі ўсю дарогу, дрыжаў ад раскатаў рогату, калі наладжваліся розыгрышы, імправізаваныя сцэнка, гульні, калі з канца ў канец поезда хадзілі «госці», нібы валачобнікі ці калядоўшчыкі, спаборнічалі, хто каго перасямшыць, перамога ў выдумцы. Гэта ўсё яшчэ ішло развітанне з VI Сусветным, з яго шчырай, сардэчнай атмасферай.

Якім жа ты будзеш, новы Маскоўскі — Дванаццаты?

МАРКІ АБ «СЛОВЕ»

Выпускам спецыяльнай паштовай маркі савецкай пошта адзначыла 800-годдзе з часу стварэння «Слова аб палку Ігравым».

На паштовай мініяцюры, выкананай у стылі кніжных гравюр, дадзены ілюстрацыі да сцэн выступленняў рускага войска, паназаны плач Яраслаўны на сценах Пуціўля. Кампазіцыю дапаўняюць узоры зброі старажытнарускіх войнаў, аркуш пергаменту і гусінае пяро. На марцы тэкст: «Слова аб палку Ігравым. 800 гадоў».

У дзень выпуску ў паштовы абарот маркі гасілася спецыяльным штэмпелем.

Гэта не першая паштовая марка аб помніку старажытнарускай літаратуры. У 1957 годзе ў серыі «Пісьменнікі нашай Радзімы» была створана марка, на пярадным плане якой выяўлены старажытнарускі паэт з гуслямі, на заднім плане — дружина Ігара, якая адпраўляецца ў палавецкія стэпы ў момант сонечнага зацьмення. Яшчэ адна марка, прысвечаная «Слову аб палку Ігравым», была выпушчана ў 1975 годзе да 175-гадовага юбілея яго першага выдання. На ёй узноўлены фарзац «Слова» 1938 года выдання — гравюра У. Фаворскага.

Л. КОЛАСАУ.

А Б Я В Ы

РЭСПУБЛІКАНСКІ КОНКУРС

на лепшыя эскізы эмблемы Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры

ПРАЦЯГВАЕЦА

Конкурс праводзіцца Рэспубліканскім саветам таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры і Саюзам мастакоў Беларускай ССР.

Мэта конкурсу — стварэнне ў яркай мастацкай форме эмблемы Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры, якая раскрыла б асноўны напрамкі дзейнасці таварыства — ахову, рэстаўрацыю, выкарыстанне і прапаганду помнікаў гісторыі і культуры.

Эмблема павінна быць выразнай, аднаколернай, адпавядаць прафесійнаму ўзору выканання. У эскізе магчыма прымяненне слоў «Таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры». Аднак пераважным правам будучы карыстацца сімвалічным вывады, якія найбольш поўна адлюстроўваюць мэты і задачы таварыства. Аўтар павінен улічваць, што эмблема таварыства будзе прымяняцца на ўсіх відах выўлечанай прадукцыі (марцы, запрашалым блізе, бланку з назвай арганізацыі, брашурах, буклетах і г. д.), а таксама значку, памер якога павінен адпавядаць 15—16 мм.

У конкурсе могуць прымаць удзел як прафесійныя, так і самадзейныя мастакі, актывісты таварыства, члены юнацкіх груп.

Конкурсныя эскізы павінны быць выкананы на белага паперы (фоталаперы) у двух экзэмплярах: адзін адвольны, другі — 15—17 мм і наклеены на картон, адпаведны памерам паштовага канверта (10×15 см). У правым верхнім кутку картону ўказваецца дзіві работы. Эскізы эмблемы прадстаўляюцца на конкурс у заклееных канвертах з памяткай «на конкурс». У гэты або другі канверт укладаецца аркуш з укараннем прозвішча, імя і імя па бацьку аўтара (аўтарскага налётыву), хатні адрас, месца работы, вучобы, узрост, а таксама дзіві аўтарскай работы.

Конкурс прадоўжаны да 1 лістапада 1985 г. Конкурсныя работы накіроўваюцца на адрас: 220050, г. Мінск, вул. К. Маркса, 20, Рэспубліканскі савет Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры (на конкурс).

Для ўзнагароджання пераможцаў конкурсу ўстаноўлены наступныя прэміі:

адна першая — 100 руб., адна другая — 80 руб., адна трэцяя — 60 руб., тры заахвочвальныя прэміі па 25 руб. кожная, памятнае падарункі для заахвочвання членаў юнацкіх груп, якія прынялі ўдзел у конкурсе, на суму 50 рублёў.

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне паству Сяргею Панізніку з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці БАЦЬКІ.

Глядацкія водгукі заўсёды шмат гавораць. Асабліва тады, калі іх чуваць з вуснаў людзей, якія аб'яднаны з творцамі адной прафесіі. Пацвярджае гэта і выстаўка твораў членаў народнага клуба-студыі самадзейных мастакоў і майстроў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва горада-героя Мінска «Дзеля жыцця на зямлі». «Здорава! Больш бы такіх экспазіцый!», «Працуйце гэтак і надалей!» — такія ці падобныя пажаданні ў кнізе водгукў. І напісаны яны інжынерамі і настаўнікамі, пенсіянерамі і рабочымі. Напісаны пасля знаёмства з творамі тых жа інжынераў, настаўнікаў, пенсіянераў, рабочых, якія ў вольны час займаюцца творчасцю. І не проста мялюць, лепяць, чаруюць

У зале выстаўкі.

НАБЫЦЦЁ ЎПЭЎНЕНАСЦІ

над ніткамі, каб нарадзіліся макрама ці чудаўныя поцілкі, але і часта збіраюцца разам у сваім народным клубе-студыі, каб сумесна абмеркаваць паасобныя работы, падзяліцца вопытам, уражаннямі.

Такія выстаўкі ў Мінску арганізуюцца рэгулярна. Тым не менш цяперашняя экспазіцыя асабліва, бо прысвечана 40-годдзю

Э. АФАНАСЕНКА. Дзяўчына з Яхімоўшчыны.

Л. ПЯЧЭНКА. Дэкаратыўнае пано.

Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Асноўная тэма, якая раскрыта ў творах, гэта мужнасць і гераізм у барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі і адначасова выкрыццё зварынай сутнасці фашызму.

У гэтым сэнсе карціна С. Чэпікава «Хатынь» асабліва адметная. Самадзейны аўтар вырашыў сродкамі мастацтва паспрабаваць узневіць тое, што папярэднічала самой трагедыі, вярнуцца ў сакавіцкі дзень сорак трэцяга, калі яшчэ была на зямлі гэтая беларуская вёска, калі яшчэ жылі яе людзі — старыя, малыя... С. Чэпікаў падае часта ўзбудзітым планам халодна-абьякавыя, азвэрзлыя твары фашыстаў, якія выводзяць людзей з хат, гоняць да гумна. Плач, роспач, душэўныя пакуты — усё гэта паядналася між сабой. Але якая вялікая, крутая мяжа паміж катамі і пакутнікамі! Можна спаляць, забіць хатынцаў, ды памяць пра вёску застаецца!

Да тэмы Хатыні, тэмы ўсёй шматпакутнай беларускай зямлі, якой давялося ў гады другой сусветнай вайны зведаць столькі гора, звяртаюцца і іншыя аўтары. Сярод іх і пастаянны ўдзельнік такіх выставак П. Красавіна. На гэты раз яна прадставіла трыпціх «Хатынь» — «Рэха вайны», «Вечны агонь», «Памяць сэрца».

Старэйшы самадзейны мастак П. Гольцаў адну са сваіх апошніх работ назваў «Фашыстаў выбілі. Хутчэй дахаты».

На эмацыянальным уздыме напісаны і такія творы, як «У Нямецчыну» і «Першы дзень вызвалення Мін-

ска» А. Кухцені, С. Выгодскага «Контратака», М. Капітанчука «Курган Славы» і іншыя.

У экспазіцыі адчуваецца і тэма пераемнасці пакаленняў. І тут нельга не назваць карціну М. Ягрова «Будні ветэрана». На прыкладнім плане стары з унукам. Прыселі адпачыць, бо найначай сталярнічалі. Жыццё працягваецца, несупынае ў сваёй нястомнай хадзе, і ў ім яшчэ неаднойчы спатрэбіцца вопыт старэйшых, асабліва ветэранаў вайны, якія шмат перажылі і пабачылі.

Самадзейныя творцы даволі часта звяртаюцца да

роў», «Пралескі», А. Рыжакін — «Дзень згасе» і іншыя аўтары.

Асноўнае месца ў экспазіцыі займаюць творы жывапісу, але прадстаўлены і іншыя жанры. І. Кашноў, які даўно займаецца скульптурай, вынес на суд аматараў мастацтва партрэты вядомых пісьменнікаў — Т. Шаўчэнкі, У. Маякоўскага, Л. Талстога, М. Гогаля, Янкі Купалы. Бы спявае дрэва дзякуючы майстэрству Я. Шчаглова. Прынамсі, кампазіцыі «Паўлінка з панам Быкоўскім» і «Перамога» ў гэтым добра пераконваюць.

Жанчыны ж — Л. Пячэн-

Я. ШЧАГЛОУ. Паўлінка з панам Быкоўскім.

партрэта як жанру, які дае магчымасць пільней прыгледзецца да ўнутранага свету чалавека, зазірнуць у яго душу. І, вядома ж, найбольш расказваюць пра ветэранаў вайны і працы. Напрыклад, Э. Афанасенка. Адна з яго работ мае абагульнены характар — «Партрэт ветэрана вайны».

Адлюстравана і тэма прыгажосці роднай зямлі. Найчасцей аўтары перадаюць характава краявідаў, знаёмых і дарагіх ім. Падобныя работы калі-нікалі нагадваюць сабой і звычайную фатаграфію. Пейзажу, як жанру, аддае перавагу І. Ермакоў — «Летні дзень», «У асеннім уборы», Г. Варав'ева — «Зімовы наст-

кіна, Л. Папковіч, А. Лазарук — творца сапраўдных цуды з нітак...

Правільна зрабілі Міжсаюзны Дом самадзейнай творчасці Мінскага аблсаўпрофа і народны клуб-студыя самадзейных мастакоў горада Мінска, арганізатары гэтай выстаўкі, што размясцілі экспазіцыю ў людным месцы. Яна працавала ў выставачнай зале Беларускага навукова-даследчага інстытута навукова-тэхнічнай інфармацыі Дзяржплана БССР, што знаходзіцца на праспекце імя Машэрава, і сотні людзей змаглі завітаць сюды.

А. БЕРАЗОУСКІ.

Фота М. МІНКОВІЧА.

з 22 па 28 ліпеня
23 ліпеня, 20.35
СПЯВАЕ ЛАУРЭАТ УСЕСАЮЗНЫХ І МІЖНАРОДНАГА КОНКУРСАУ В. ПОЛАЗАУ.

У праграме — раманы рускіх і савецкіх кампазітараў.

24 ліпеня, 20.05

«РОДНАЕ СЛОВА». Тэлечасопіс.

Гледачы пабываюць у Мікалаеўшчыне, на радзіме Януба Коласа, а таксама ў вёсцы Гудзевічы Мастоўскага раёна, на радзіме Францішка Багушэвіча, даведаюцца пра мовазнаўчую і краязнаўчую працу вучняў Гудзевіцкай школы і моўную практыку студэнтаў БДУ.

24 ліпеня, 20.50

НА РАДЗІМЕ ПІСЬМЕННІКА АЛЕСЯ ПАЛЬЧЭУСКАГА.

Вы пабываеце ў вёсцы Прусінава Уздзенскага раёна, пазнаёміцеся з землякамі пісьменніка.

25 ліпеня, 20.25

ЛАУРЭАТ РЭСПУБЛІКАНСКАГА ТЭЛЕВІЗІЙНАГА КОНКУРСУ «ЗЯМЛЯ МАЯ».

Канцэрт дзіцячага хору «Ветрыны» сярэдняй школы № 150 Мінска.

26 ліпеня, 19.45

ПАКАЗВАЕ ВІЦЕБСК. «ДЗВІНА». Літаратурна-мастацкі часопіс.

Тэлегледачы пазнаёміцца з удзельнікамі абласнога свята паэзіі, пабываюць на семінары творчай моладзі ў Ляўнах.

27 ліпеня, 10.25

ТЭЛЕКЛУБ САМАДЗЕЙНАЙ МАСТАЦКАЙ ТВОРЧАСЦІ «СУЗОР'Е».

Госці тэлеключа — народныя умельцы са Случчыны: разьбяры, тачыкі і майстры пляцення з лазы.

27 ліпеня, 13.05

«СЛОВА — ПАЗЭІІ».

Свае новыя вершы чытае В. Макаравіч.

27 ліпеня, 15.00

«РОЗДУМ».

Гаворка пойдзе пра карціну заслужанага дзеяча мастацтваў БССР В. Грамыкі «Жанчынам Вялікай Айчыннай вайны прысвячаецца». Вядучы — мастацтвазнаўца У. Бойка.

27 ліпеня, 15.20

«ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ».

У чарговым выпуску тэлечасопіса пісьменнік У. Шыцік падзеліцца сваімі разважанямі пра жанр дэтэктыву і навуковай фантастыкі, паэт С. Панізнік пазнаёміць гледачоў са сваёй новай кнігай паэзіі «Мацярыні».

Будзе адзначана і 25-годдзе літаратурнага архіва БССР. Вядзе перадачу В. Іпатава.

27 ліпеня, 16.15

«ТВОРЧЫЯ ПАРТРЭТЫ».

Народны артыст БССР Г. Аўсяннікаў. Вядучы — паэт Р. Барадулін.

А Б'Я В Ы

БЕЛАРУСКАЯ
ОРДЭНА ДРУЖБЫ НАРОДАЎ
ДЗЯРЖАЎНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ
ІМЯ А. В. ЛУНАЧАРСКАГА

АБ'ЯУЛЯЕ КОНКУРС
НА ЗАМЯШЧЭННЕ
ВАКАНТНЫХ ПАСАД
ПРАФЕСАРСКА-
ВЫКЛАДЧЫЦКАГА СКЛАДУ
ДЛЯ АСОБ, ЯКІЯ МАЮЦЬ
МІНСКУЮ ПРАПІСКУ:

I. Кафедра камернага ансамбля.

Загадчык кафедры; прафесар-дацэнт — 1.

II. Кафедра альты, віяланчэлі, кантрабаса.

Загадчык кафедры; прафесар-дацэнт — 1.

III. Кафедра фартэпіяна.

Старшы выкладчык — 1.

IV. Кафедра марксізму-ленінізму.

Дацэнт — 1.

Старшы выкладчык — 1.

V. Кафедра кампазіцыі.

Старшы выкладчык — 1.

VI. Кафедра гісторыі музыкі.

Дацэнт — 1.

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання. Заявы і дакументы, згодна палажэнню аб конкурсе, накіроўваць на імя рэктара на адрас: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30. Даведакі па тэлефоне: 22-49-42, 22-96-71.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісатэляў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 07200 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, аддзела сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела мастацтваў — 33-21-53, аддзела арганізацыйна-масвай работы — 33-19-65, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апаўдзаныя нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэр'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на машыцы ў двух экзэмплярах. Рукапісы рэдакцыя не прымае.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСПЕНКА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Віктар КАВАЛЕНКА, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМАЖОН, Юрый СЕМАНЯКА, Віктар ТУРАЎ, Паўла УКРАІНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЕУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.